

MAGYAR SZOCIÁLPOLITIKA

A DOLGOZÓ TÁRSADALOM
SZOCIÁLIS VÉDELME MAGYARORSZÁGON

ÍRTA
DR. BIKKAL DÉNES

DANUBIA KÖNYVKIADÓ

1943

I. Történelmi visszapillantás.

A magyar szociálpolitika több mint száz éves múltra tekinthet vissza. A magyar Corpus Jurisban szerényen húzódik meg a gyárak jogviszonyáról szóló 1840 : XVII. törvény, amelynek egyik fontosabb rendelkezése a gyermekmunka szabályozása. A törvényben ezzel kapcsolatban a következő szakaszt találjuk:

„Oly gyermekeket, akik 12. évüket még el nem érték, csak oly gyári munkákra lehet alkalmaztatni, melyek azonfelül, hogy egészségüknek nem ártalmasak, testi kifejlődésüket nem akadályozhatják. A gyártó azonban azokat is, kik ezen időt elérték, de a 16. évet meg nem haladták, naponta erejükhöz mért munkára kilenc óránál tovább nem foglalkoztathat s ezen kilenc óra munkaidő sem lehet folytonos, de egy óra nyugidó által félbeszakítandó.”

E törvény szociális rendelkezéseinek értékelésére csak akkor vagyunk képesek, ha megismerjük azt a rangsort, amelyet a nemzetközi szociális törvényhozás síkján az idézett magyar törvény betölt. Tudnunk kell azt, hogy az első munkásvédelmi törvény Angliában 1802-ben, Svájcban 1815-ben, Poroszországban 1839-ben, Franciaországban pedig a magyar törvények megjelenése után (1841-ben) látott napvilágot. Az 1802-ben megjelent angol törvény (The morals and health act), amely csak a textilgyárakra vonatkozott, kimondta, hogy gyárakban gyermekeket tilos este 9 óra és reggel 6 óra között foglalkoztatni, nappal pedig nem lehet 12 óránál hosszabb ideig dolgoztatni. Még az 1833. évi Lord Ashley Act is a 9-13 éves gyermekmunkások munkaidejét napi 9 órában, a 13-16 éves ifjúmunkásokét pedig napi 12 órában állapítja meg. Az 1839. évi porosz törvény a 9-16 éves gyermek- és ifjú-

munkások munkaidejét napi 10 órában állapította meg. Az 1815. évi svájci törvény a gyermekmunka leghosszabb idejét napi 14 órában, míg az 1841. évi francia törvény a 8-12 éves gyermekmunkások munkaidejét napi 8, a 12-16 éves ifjúmunkásokét pedig napi 12 órában állapította meg.

Ha a művelt nyugat első szociális törvényeit összehasonlítjuk a magyar 1840. évi törvénnyel, akkor kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy ez utóbbi szociális tartalmával, emberi érzéstől áthatott szellemével korának szociális törvényei közül joggal kiemelkedik. De e törvénynek különös értéket ad még az a körülmény is, hogy bár a magyar törvény megszületése alkalmával hazánk gyáripára még gyermekkorát élte, a törvényhozó figyelme előre gondoskodott a munkások szociális védelméről. Ezzel szemben az angol törvény megszületését a munkástársadalom nyomorúságos helyzete váltotta ki.

A szociális törvényhozás terén, mint második alkotásról, meg kell emlékezni Klauzál Gábor miniszternek 1848 június 11-i rendeletéről, amely szabályozta a gyermekmunkások munkaidejét éspedig olyképen, hogy 14 éven aluli munkások munkaidejét napi 9 órában, a segédekét pedig napi 11 órában állapította meg. Klauzál Gábor rendeletének jelentőségét csak akkor tudjuk felbecsülni, ha tisztába jövünk azzal, hogy a napi 11 órai munkaidőt Ausztriában például csak 1884-ben vezették be.

A magyar szabadságharc leverése után a törvényhozói munka a kiegyezésig megbénult. Időközben két osztrák rendelet foglalkozott munkáskérdésekkel. Amikor a nemzet visszanyerte önállóságát, a magyar törvényhozás azonnal hozzálátott újabb szociális törvényjavaslatok elkészítéséhez. Még 1869-ben tető alá került az első magyar ipartörvény tervezete, mely hosszas tárgyalás után mint az 1872 : VIII. törvény került a magyar törvénytárba. A törvényjavaslat tárgyalásánál fenkölt szociális gondolkodásával kiemelkedett Irányi Dániel, aki a női munka és a gyermekmunka védelmére korszerű javaslatokat tett, amelyeket azonban a kormány és a képviselőház konzervatív tagjai nem honoráltak. Még így is azonban az 1872 : VIII. törvény bátran versenyre kelhetett bármely külföldi hasonló ipartörvény szellemével és rendelkezéseivel.

E törvény kimondta, hogy 12 éven aluli gyermekek

tanoncoknak nem vehetők fel. 12 éves kor betöltése előtt csak iparhatósági engedéllyel lehet gyermekeket tanoncul felvenni, de ez esetben az iparos 12 éves korig köteles tanoncot rendszeren népiskolába járatni. Az iparos tartozik tanoncot, ha az házanépéhez tartozik, betegség esetén ápolásban részesíteni. Oly tanoncok, akik éltük 14-ik évét be nem töltötték, naponként csak 10 órai, kik a 14. évet már elérték, 12 órai munkára kötelezhetők az iskolában eltöltött időt is beleértve. Mindkét esetben azonban munkaközben délelőtt és délután egy-egy fél, délben pedig egy egész szünóra tartandó. A tanoncok csak oly munkára szoríthatók, mely korukhoz képest testi erejüknek megfelel. Éjjeli munkára, azaz esti 9 órától reggel 5 óráig tizenhat éven aluli tanoncok általában nem alkalmazhatók.

A segédekkel kapcsolatban kimondta a törvény, hogy az iparos és segédei közti viszony szabad egyezkedés tárgya. A gyáros köteles összes munkásairól rendes jegyzéket vezetni s e jegyzéket kívánatra az iparhatóságoknak bármikor bemutatni. A műhelyekben munkarendet kell kifüggeszteni.

Ez a törvény korszerűségénél fogva nemzetközi viszonylatban is megállotta a helyét, hiányossága legfeljebb annyiban volt, hogy gondoskodása nem terjedt ki a női munkára s a törvény rendelkezései betartásának ellenőrzése végett nem gondoskodott iparfelügyelői szerv felállításáról.

Az első ipartörvényt az 1884 : XVII. törvény módosította. E törvénynek fő célja az iparüzésnek magasabb színvonalra emelése azzal, hogy csak tanult iparosoknak adhattak ki a jövőben iparigazolványt.

Szociálpolitikai szempontból a törvény öt újítását kell kiemelnünk. Az újítások az anyaság védelmére, a betegsegélyző pénztárak alakítására, a veszélyes üzemekre, iparhatósági megbízottakra és végül az ipari viszályok levezetésére vonatkoznak. Az anyaság védelmére vonatkozó rendelkezések gróf Apponyi Albert javaslatára kerültek a törvénybe. Irányi Dániel kísérletet tett arra, hogy a felnőtt munkások legmagasabb munkaidejét is állapítsa meg a törvény, de azt a képviselőház leszavazta.

Az 1884 : XVII. törvény után hosszabb szünet következett be szociális törvényhozásunk fejlődésében. Hat év múlva az 1891 : XIII. törvény a vasárnapi munkaszünet

kérdését szabályozta. A törvény kerettörvény, amely kimondja, hogy az ipari munkának vasárnapokon, valamint Szent István napján szünetelnie kell. E szünet legkésőbb vasárnap reggel 6 órakor kezdődik s a szüneti napot követő reggeli 6 óráig tart.

Ugyancsak 1891-ből származik az a nagyfontosságú törvény (1891: XIV), mely Magyarországon bevezette az ipari munkavállalók kötelező betegségi biztosítását. E törvénnyel Magyarország sok modern nyugati államot megelőzött, mert az 1884-i német, az 1888-i osztrák példa után harmadiknak vezette be a kötelező betegségi biztosítást. E törvény megalkotása Baross Gábor miniszter érdeme, a javaslat védelmezői közt pedig gróf Tisza Istvánt kell megemlítenem. A törvény keresőképtelen munkavállalók részére 20 héten át orvosi gyógykezelést, gyógyszereket, táppénzt biztosított, gyermekágyi segélyezés idejét pedig négy hétben állapította meg a törvény.

Igen nagyfontosságú törvényt hoztak 1893-ban éspedig az ipari és gyáripari alkalmazottaknak baleset elleni védelméről és az iparfelügyelőről szóló 1893. évi XXVIII. törvényt. E törvény rendelkezései kimondják, hogy „a munkaadó köteles ipartelepén mindazt létesíteni és fenntartani, ami tekintettel a telep és az üzem minőségére, annak követelményeire képest az alkalmazottak életének és testi épségének és egészségének lehető biztosítása érdekében szükséges”. E törvényben történik első ízben intézkedés aziránt, hogy a hajtó- és fogaskerekeket, a hajtóerő közvetítőket a munkaadó tartozik védőkészülékekkel ellátni. Ugyancsak védőkészülékek alkalmazását tette kötelezővé a törvény a körfűrészeken, a gyalu-, maró-, köszörülő- és más hasonló gépeken. Kötelezte a törvény a munkaadókat arra, hogy a gyári helyiségek kellő szellőztetéséről, világításáról, a fejlődő gázok, porok, hulladékok, egyéb szennyes eltávolításáról gondoskodják, valamint arról, hogy az első segélyre szükséges köt- és gyógyszereket készletben kell tartani.

Ez a törvény rakta le az iparfelügyelői intézmény alapját is. A törvényhozó külföldi és belföldi tapasztalatok alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy a legnemesebb szándékú szociális törvények értéktelenek, ha az érdekeltek azokat be nem tartják. A törvényes rendelkezések betartására rá kell nevelni a munkaadókat szigorú ellenőrzés

gyakorlásával. A törvény korszerűen felsorolja az iparfelügyelők feladatát. E tekintetben talán túlságos sokat kívánt attól a csekély létszámú szervtől, melynek hivatása lett a szociális rendelkezések betartásának ellenőrzése. Tülbuzgalmával oly feladatokkal – jelesül az iparfejlesztés előmozdításával – is megbízta, mely feladat elvégzésénél sokszor kénytelenek voltak a szociális követelmények körül tapasztalható hiányok felett szemethunyni.

A századfordulóval előtérbe került a mezőgazdasági munkásság szociális védelme.

A mezőgazdasági társadalombiztosítás alapjait az 1900 : XVI. t.-c. rakta le az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédpénztár megalkotásával. Ebből az intézményből fejlődött ki az elmúlt negyven év alatt az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet. Az 1900 : XVI. törvény bevezette a gazdasági cselédek kötelező baleseti, továbbá az önkéntes rokkantsági biztosítását. E rendelkezéseket követte az 1902 : XVI. törvény, amely a kötelező baleseti biztosítást kiterjesztette a gazdasági gépek mellett dolgozó munkásokra is. Ugyanez a törvény a mezőgazdasági népesség kívánságára igen kedvező feltételű önkéntes haláleseti biztosítást is bevezette.

A szociális törvényhozás terén újabb lépéssel 1907-ben találkozunk, amikor is az 1907 : XIX. törvény a betegségi biztosítás szolgáltatásait kiterjesztette, a családvédelmi gondolatokat erőteljesebben kifejezésre juttatta s ugyanakkor bevezette az ipari munkavállalók kötelező baleseti biztosítását is Magyarországon.

A szociális gondolat ütemének gyorsítása végett létrejött nemzetközi szociálpolitikai szervek munkája Magyarországon is visszhangra talált. Az 1906-ban Bernben hozott nemzetközi egyezményt elfogadva, a magyar törvényhozás 1911 : V. törvénycikkében kimondta a fehér (sárga) foszfornak a gyufagyártásban eltiltását.

Ugyancsak 1911-ben a XIX. sz. törvény eltiltotta az iparban alkalmazott nők éjjeli munkáját (esti 10 órától reggel 5 óráig).

A világháború alatti szociális rendelkezések közül korszerű jelleggel bírt az 1916 : XVI. törvény, mely az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítésről szól. E törvény vetette meg az Állami Munkaközvetítő Hivatal alapját. A törvényhozás belátta, hogy a munkapiac szerve-

zetlensége sokszor maga is egyik főlényezője a munkanélküliségnek. A munkapiac áttekinthetősége szempontjából szükség van oly szervek létesítésére, melyek a munkanélküliség alakulását figyelemmel kísérik s ugyanakkor a keresletet és kínálatot nyilvántartják. E törvény nem érinti az iparszerű munkaközvetítést s ugyancsak nem kívánta érinteni a munkaadók és a munkavállalók egyesületei, valamint jótékonsági intézmények munkaközvetítési tevékenységét.

A szociális gondolatnak a világháború nyomán járó előretérése nagyobb lendületet követelt a magyar törvényhozóktól is, de ebben a törekvésben nagy mértékben gátolta a világháború, bolsevizmus és a román fosztogatás nyomán támadt elszegényedésünk. Az első nevezetesebb szociális törvény ebből az időből az 1921 : XXXVII. törvény, mely az üzleti záróra kérdését újból szabályozta.

Szükségessé vált az ipartörvény modernebb alapokra fektetése s az ipari közigazgatás hatékonyabb megszervezése. Ez az 1922 : XII. ipartörvénynovellával megtörtént. E törvény szociális rendelkezései közül meg kell emlékeznünk arról a rendelkezésről, mely szerint 12 éven aluli gyermeket még a kisiparban sem szabad foglalkoztatni.

Említésre érdemes az 1923 : XVI. törvény is, mely felhatalmazta a kereskedelemügyi minisztert, hogy azokban a foglalkozási ágakban, ahol az üzem természete, vagy valamely általános jellegű gazdasági érdek, avagy más közérdek az éjjeli munkát nem teszi múlhatatlanul szükségessé, a munkának az esti nyolc órától reggeli hat óráig terjedő időben (éjjeli idő) való végzését rendelettel eltilthassa.

Szociális jogalkotásunk terén nevezetes határkö az 1928. év. Ebben az esztendőben az 1928 : V. törvény az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatakorúak és nők védelmének kérdését szabályozta.

Határkövet jelent a szociális biztosítás terén az 1925 : XXXIV., az 1927 : XXL és az 1928 : XL. törvény, melyek közül az első a bányanyugdíjbiztosítás szabályozásának alapjait vetette meg, a második a baleseti és betegségi biztosítás, a harmadik pedig az ipari és kereskedelmi munkavállalók öregségi biztosításának modern alapjait fektette

le. Mind a három törvény dr. Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter nevéhez fűződik.

Ehelyütt emlékezünk meg az 1936 : VII. ipartörvény-novelláról, mely a tanoncok részére évenként 14 napi szabadságot biztosít. Ez a szabadság illeti meg egyébként a 16. életévüket be nem töltött fiatalokat is.

A szociális törvényhozás terén a legjelentősebb törvények közé tartozik az 1937 : XXI. törvény, amely szabályozta a munkaidő, a legkisebb munkabérek és a fizetéses szabadság kérdését. A munkaidő tekintetében a törvény kimondta, hogy a munkásokat napi 8, heti 48 óránál, a tisztviselőket heti 44 óránál hosszabb ideig foglalkoztatni nem lehet, illetőleg engedélyezett túlmunka esetében ily munkavállalót a rendes munkabérenél 25%-kal magasabban kell díjazni.

A legkisebb munkabérek terén hatalmas bizottsági munka indult meg a legkisebb munkabéreknek szakmánként való megállapítása érdekében. A törvény egy évi munka után legalább 6 napi fizetéses szabadságot biztosított a munkavállalóknak. A szolgálati évek nagysága és a szolgálati beosztás szerint az évi fizetéses szabadság egészen 24 napig emelkedik.

Nemzetközi viszonylatban is igen nagy jelentőségű az 1938 : XXXVI. törvény, mely a francia, belga és olasz példák után az ipari, kereskedelmi és bányászati munkavállalóknál a gyermeknevelési pótlék intézményét Magyarországon meghonosította.

A mezőgazdasági társadalom szociális védelmére életre hívott törvények közül meg kell emlékeznünk az 1936 : XXXVI. törvényről, amely bevezette a gazdatisztek kötelező öregségi, rokkantsági biztosítását. Ezt a törvényt követte az 1938 : XII. törvény, amely a mezőgazdasági munkavállalók öregségi biztosításának alapjait vetette meg. További szociális gondoskodást jelentett az 1939 : XVI. törvény, amely a gazdasági munkavállalók özvegyeinek özvegyi járadékban részesítését szabályozta.

A mezőgazdasági munkavállalók védelmére szolgáló törvények közé tartozik még az 1940 : XV. törvény, amely a legkisebb gazdasági munkabérek megállapításáról rendelkezik.

A család szociális védelmét, életviszonyainak javítását széles néprétegek gazdasági, erkölcsi és szellemi felemelését

célozza az 1940 : XXIII, amely kimondta az Országos Népes Családvédelmi Alap létesítését.

Szociális törvényeink közt kell megemlékeznünk a társadalmi és gazdasági élei egyensúlyának hatályosabb biztosításáról kiadott 1938 : XV. t.-c.-ről, nemkülönben a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939 : IV. törvényről, melyek nagyban hozzájárultak a keresztény értelmiségi munkanélküliség leküzdéséhez, amennyiben megnyitották a gazdasági élet kapuit a keresztény értelmiség előtt.

Végül meg kell emlékeznünk a 300/1942. B. M. sz. rendeletről, mely a bányanyughérbiztosítást korszerűsítette.

Amikor a magyar szociális törvények seregszemléjének végéhez jutottunk, megállapíthatjuk azt, hogy a népek és nemzetek nagy társaságában a magyar faj szociális lelkülete az új korszellemet, az új feladatokat mindig az elsők közt ismerte fel és igyekezett kötelességét teljesíteni saját népével, fajával szemben. Ha a szociális törvények alkotásának az üteme a liberális eszméknek Magyarországon való térhódításának korszakában meg is torpant, annál nagyobb lendületet vett a nemzeti kormányzat uralomra jutása óta. Az elmúlt esztendőkből a dolgozó társadalom és a népközösség javára számos korszerű törvény jelent meg, amelyek igen nagy mértékben hozzájárultak szociális viszonyaink megjavításához és az ipari, valamint a társadalmi béke megalapozásához. E törvényeken nyugvó szociális és gazdasági rend biztosítóka annak a békés, nyugodt, fejlődő, szociális életnek, amely az új Európában a nemzetek és népek harmonikus együttműködésének a legjobb záloga.

II. A dolgozó ember személyiségének és munkaerejének védelme.

Történelmi visszapillantásunk során bemutattuk azokat a szociális tartalmú törvényeket, amelyek a magyar Corpus Jurisban napvilágot láttak. E törvények közül azokat, amelyek a dolgozó társadalom védelmére jelenleg is hatályban vannak, részletesebben fogjuk ismertetni tárgykör szerinti feldolgozásban. E szociális törvények bemutatásánál figyelemmel leszünk a szociálpolitikai tanulmányok elfogadott beosztására.

A dolgozó társadalom személyiségének védelme című fejezetben ismertetni fogjuk a gyermekek, ifjúmunkások, nők és a felnőtt munkavállalók védelmét, munkaidejüket, az éjjeli munka korlátozását, vasárnapi munkaszünet szabályozását célzó rendelkezéseket. A dolgozó társadalom anyagi védelme című fejezetben foglalkozunk a legkisebb munkabér, családi munkabér, házasodási kölcsönök intézményével, nemkülönben a munkáslakás-termeléssel. Majd bemutatjuk a munkás és az értelmiségi társadalom munkapiacának szabályozását célzó rendelkezéseket.

Részletesen ismertetni kívánjuk a dolgozó társadalomnak az élet kockázataival szemben kitermelt társadalombiztosítási törvényeit és intézményeit.

Nem lenne teljes korszerű szociális törvényeink ismeretése, ha a nép- és családvédelem terén létrehozott legújabb alkotásokról, továbbá a hadbavonultak családainak védelmére hozott intézkedésekről nem számolnánk be.

I. Gyermekek és fiatalok szociális védelme.

Az elmúlt másfélszáz év alatt a gyermek és a fiatalok munkások védelme tekintetében igen jelentős vívmányok

történtek az összes ipari államokban. A szociálpolitika törekvése odairányult, hogy a gondtalan gyermekkort lehetőleg minden gyermek részére meghosszabbítsa, hogy távol tartsa az ifjú munkásokat az egészségükre, testi fejlődésükre ártalmas foglalkozásoktól, eltiltsa őket az éjjeli munkától, biztosítson részükre emberséges munkaidőt, hétvégi szünetet, végül testük felüdítésére lehetőséget adjon nyári szabadság nyújtásával. Az ifjúmunkások érdekében a modern államokban kitermelt szociálpolitikai intézkedésekhez hasonló törvényes intézkedéseket hoztak Magyarországon is, amelyek közt említésre méltók az alábbiak.

A gyermekek munkára bocsátásának legalacsonyabb korát az 1928 : V. törvény az üzemekben, vállalatokban 14 évben jelölte meg, E rendelkezést tompította a törvényhozó annak kimondásával, hogy átmenetileg addig, amíg a gyermekek mindennapi elemi népiskolai oktatását a betöltött 14. életévig ki néni terjesztik, a 12. életévüket betöltött gyermekek is foglalkoztathatók. Tanoncul az 1936 : VII. t.-c. 20. §-a értelmében csak oly egyént lehet alkalmazni, aki legalább az elemi népiskola hatodik osztályát elvégezte. Vannak egyes szakmák, ahol a törvényhozó magasabbfokú iskolai képzettséget követel meg, mint például látszerésziparban, ahol a középiskola négy osztályának sikeres elvégzése szükséges.

A gyermekek védelmét célozza az a rendelkezés is, amely szerint gyermeket, fiatakorút csak abban az esetben szabad rendszeresen foglalkoztatni, ha hatósági orvosi bizonyítvány igazolja, hogy a gyermek, a fiatakorú a költelességévé tett munka elvégzésére testileg alkalmas.

Bányaüzemekben földalatti munkára 16. életévét be nem töltött fiatakorút alkalmazni tilos, illetőleg ilyen csak abban az esetben alkalmazható, ha alkalmasságát orvosi bizonyítvánnyal igazolja s a felvételhez a bányakapitány-ság engedélyt ad.

A sütőiparral kapcsolatban az 1928 : XV. törvény kimondta, hogy 14 éven aluli munkavállalót sütőiparban foglalkoztatni tilos.

A fiatakorúak védelmére az 1928 : V. törvény kimondta, hogy este 10 órától reggel 5 óráig terjedő időszakban gyermeket, fiatakorúakat foglalkoztatni tilos. A gyermekeknek, fiatakorúaknak legalább 11 egymásra követő óra pihenőt kell éjjel biztosítani. A 16-18 év közötti

fiatalkorúakat csak fenyegető baleset, illetve bekövetkezett üzemzavar esetében, vagy elemi kár elhárítása vagy jóvátetele, avagy járvány esetén annak leküzdése érdekében előzetes bejelentés alapján lehet kivételesen foglalkoztatni. Mozdósítás, háború esetén az iparügyi miniszter az éjjeli munka tilalmát a 16-18 év közötti fiatalkorúakra felfüggesztheti.

A tanonc egészségének megóvása érdekében számos előírás van életben. A tanoncok munkaideje, ha életük 14. évét be nem töltötték, naponta legfeljebb 10 óra, ha a 14. évet már elérték, legfeljebb 12 óra lehet, de ebbe beleszámít a tanonciskolában töltött idő is. A munkaadó köteles a tanoncoknak délben egy órai, délelőtt és délután pedig félórai pihenőszünetet adni. A munkaadó a tanoncot csak oly munkára alkalmazhatja, amely korának, testi erejének és szellemi képességének megfelel. Ha a munkaadó a tanoncot alvással és élelmezéssel ellátja, egészséges, szellőztethető, télen fűtött helyiségekről és elegendő mennyiségű tápláló élelmezésről kell gondoskodnia.

Az 1936 : VII. törvény a tanoncok és a 16. életévüket be nem töltött munkavállalók fizetéses szabadságát évenként 14 napban állapította meg. A munkaadó köteles a szabadságot nyáron, az iskolai szünet idején megadni.

Az ifjúmunkások védelmére az 1928 : XL. törvény elrendelte, hogy minden betegségi biztosításra kötelezett 17 évnél fiatalabb egyén tartozik magát munkaviszonyba belépésétől számított egy éven belül kétszer képességvizsgálatnak alávetni. E vizsgálatokat az Országos Társadalombiztosító Intézet tartja Budapesten. E vizsgálatok kiterjesztése mindazokra, akik 24. életévük betöltése előtt első ízben lépnek biztosítási kötelezettség alá eső munkaviszonyba, folyamatban van.

Az ifjúmunkások védelme terén nagy jelentőséggel bír az a gyógyüdültetés, amit igen széles alapokon az Országos Társadalombiztosító Intézet és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete megindított. Az előbbi intézet 1941 nyarán tíz különböző üdülőtelepen mintegy 7000 munkásfiú és munkásleány üdültetését végezte. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete egy év alatt 1140 ifjúmunkás gyógyüdültetését vállalta magára. A gyógyüdültetés résztvevői két hét után testileg és lelkileg felüldülve térnek vissza munkahelyükre.

2. A dolgozó nő szociális védelme.

Számos törvényes rendelkezés gondoskodik Magyarországon a női munka védelméről. Az erre vonatkozó rendelkezések részben az ifjún munkások védelméről szóló törvényeken belül találhatók, részben pedig mint önálló rendelkezések láttak napvilágot.

A női munka védelme tekintetében a legfontosabb intézkedések azok, amelyek a nők éjjeli foglalkoztatását eltiltják, továbbá, amelyek kimondják, hogy földalatti munkára, bányákban nőket nem szabad foglalkoztatni.

Az 1928 : V. törvény kimondta, hogy nőket este 10 órától reggel 5 óráig terjedő időszakban foglalkoztatni tilos és részükre éjjel legalább 11 órai megszakítatlan pihenőidőt kell adni. Nőket éjjel kivételes esetekben s csak az iparhatósággal történt előzetes közlés mellett lehet foglalkoztatni. A nők éjjeli foglalkoztatására vonatkozó engedély egy évben csak 60 napra adható.

A nők erkölcsiségének védelméről is történik gondoskodás az 1928 : V. törvényben. Az ennek alapján kiadott 155.102/1930. K. M. sz. rendelet kimondta, hogy fogadókban, kávéházakban, tejesarnokokban, kocsmákban és cukrászdákban csak 24 éven felüli nőket lehet kiszolgálóként alkalmazni, a fogadókban pedig szobaasszonyi és szobalányi teendőkre csak 40 éven felüli nők alkalmazhatók.

Az anyaság védelmére szóló intézkedések közt első helyen érdemel említést az 1927 : XXI. törvénycikkben foglalt az a rendelkezés, amelynek értelmében a női munkavállalókat szülés előtt hat hétig, szülés után hat hétig a munka alól mentesíteni kell. Szülés előtt és után hat-hat hétig a dolgozó nők terhességi és gyermekágyi segélyben részesülnek, amelynek mértéke a munkabér 60-200%-a között váltakozik. A gyermekágyi segély után a betegségi biztosító intézetek további 12 héten át szoptatási segélyben részesítik az anyákat. A szoptatás ideje alatt a nők naponta egy órát visszavonulhatnak gyermekük táplálására.

3. A felnőtt munkások szociális védelme.

a) A munkaidő szabályozása.

Amikor a társadalmi lelkiismeret megszólalása nyomán már gondoskodás történt a dolgozó gyermekekről, ifjú-

munkásokról és nőkről, került csak sor a felnőtt munkások szociális védelmére.

E gondoskodás főként arra irányult, hogy a dolgozó ember visszanyerhesse emberi mivoltát, személyes szabadságát, továbbá, hogy testi épsége, munkaereje megóvassék. Ebbe a gondolatkörbe tartozik az a több évtizedes küzdelem, amelyet a dolgozó társadalom a munkaidő csökkentése, az éjjeli munka megszüntetése, fizetési évenkénti szabadság elnyerése érdekében kifejtett. Ezzel a küzdelemmel párhuzamosan haladt egy másik, amely a szellem felszabadításával egyidejűleg a munkás gazdasági felszabadítására törekedett emberségesebb munkabérek kiküzdése révén. Az elmúlt száz év szociális törvényhozásának lapjai bizonyítják legékezebben, hogy a dolgozó ember sorsának megjavítása terén mily hatalmas lépések történtek, s hogy a munkássors a szociális gondolatok feszítő ereje nyomán mily nagy mértékben megjavult. Elvitathatatlanul áll az, hogy a második világháború befejeztével a szociális gondolat még erősebben fogja áthatni a társadalmat s a közösségi gondolat és a népi politika a dolgozó társadalom javára újabb vívmányokat fog tartogatni.

A dolgozó munkástársadalom védelmét szolgáló érvényben lévő magyar szociális törvények közt meg kell emlékeznünk az 1937 : XXI. törvényről, mely többek közt a munkaidő kérdését szabályozza. A kérdés szabályozása elkerülhetetlen volt, mert egyrészt a munkanélküliség leküzdése, másrészt a műszaki haladás, a gépek fokozott igénybevétele, a racionalizálás, tökéletesített gépek és termelési eljárások bevezetése szükségtelenné tették az emberi munkaerőnek ésszerűtlen kihasználását, az emberi munkaerő kíméletlen kiuzsorázását. De a munkaidő csökkentését egészségügyi, kulturális és etikai célok is sürgették.

A munkaidő szabályozására az egyes iparágakban már a 6660/1935. M. E. számú rendelet lehetőséget nyújtott, ez a rendelkezés azonban csak ideiglenes jellegű volt. A kérdés törvényes szabályozására az 1937 : XXI. t.-c.-ben került sor, amely a munkaidő kérdésének állandó jellegű és általános szabályozását nemcsak az iparban és kereskedelemben, hanem más foglalkozási ágakban is elrendelte.

A törvény 3. §-a értelmében a munkások munkaideje napi 8 és heti 48 óránál, a tisztviselők pedig heti 44 órá-

nál hosszabb nem lehet. A törvény 4. §-a értelmében a munkavállalóknak munkaközben pihenésre és fékezésre megfelelő időt, munkaközi szünetet kell adni. A munkaközi szünet tartama negyedóránál kevesebb nem lehet.

Amennyiben a munkavállaló megengedett túlmunkát teljesít, ezt a munkaadó a rendes munkabérnél legalább huszonöt százalékkal magasabban köteles díjazni.

Jelenleg az ipar 80%-ában a munkaidő a heti 48 órát nem haladja meg.

A munkástársadalom érdekében álló további rendelkezések azok, amelyek a szükségtelen éjjeli munkát korlátozzák, minthogy az éjjeli munka az egészségre ártalmas és a családi élet rendes menetét is megzavarja. Ezeknek a szempontoknak figyelembevételével az 1923 : XVI. törvény felhatalmazta a kereskedelemügyi minisztert, hogy olyan ipari foglalkozási ágakban, amelyekben az üzem természete, vagy valamely általános gazdasági érdek, vagy más közérdek az éjjeli munkát nem teszi multhatatlanul szükségessé, a munkát az esti 8 órától reggeli 6 óráig terjedő időben rendeletileg eltilthatja. Jelenleg is éjjel végezhető munkák a vas- és acélművekben olyan munkák, amelyeknél váltakozó légiárású kemencék vannak használatban, továbbá üvegyárok, papírgyárok, nyerscukorgyárok is berendezkedhetnek éjjeli munkára. Amennyiben az említett üzemekben éjjeli munka folyna, ily munkában csak a 16 éven felüli férfinemhez tartozók vonhatók be, azonban gondoskodni kell az éjjel alkalmazott munkások kellő felváltásáról.

Vannak egyes iparágak, amelyekben a munkaidő kérdését külön törvények szabályozzák. Ilyen például az 1923 : XV. törvény, amely a sütőipari munkaidőt szabályozza.

A vasárnapi és Szent István napi munkaszünet kérdését az 1891 : XIII. törvény szabályozza. A vasárnapi munkaszünet általánosabbá tétele a kereskedelemben és iparban időközben miniszteri rendeletekkel megtörtént, a kérdés korszerű törvényes rendezése kormányzati program egyik pontját képezi.

b) Fizetési szabadság.

A dolgozó ember személyiségének felszabadításához, felemeléséhez, az élethez való jogának elismeréséhez járult hozzá a szociálpolitikának az a törekvése, amely a munka-

vállalók részeié fizetési szabadságot igyekezett biztosítani. Ha a gép időelőtti elkoptatásának megelőzése végett azt bizonyos időközökben pihentetjük, olajozzuk, kíméljük, éppenúgy szükség van az emberi szervezet kímélésére, fel-frissítésére, regenerálására is. Ezt a célt szolgálják a hétvégi és a nyári szabadságok, amelyek szükségességét az egyes államok előbb vagy utóbb felismerve, törvényes úton rendszeresítették a hétvégi és az évenkénti nyári fizetési szabadságot.

Az évenkénti fizetési szabadság kérdését Magyarországon az 1937 :XXI. t.-c. 11-14. §-ai, továbbá a hivatkozott törvény végrehajtása tárgyában kiadott 3000/1938. Ip. M. sz. rendelet 27-36. §-ai szabályozzák. E rendelkezések értelmében fizetési szabadság jár annak a munkavállalónak, aki az ipartörvény hatálya alá eső munkaadó üzletében, üzemében vagy vállalatában egyévi folytonos szolgálatot teljesített. Az évenkénti fizetési szabadság leg-rövidebb időtartama hat nap. Az évenkénti fizetési szabadságba nem szabad beszámítani a törvényes munkaszüneti napot, valamint a betegség, vagy lebetegedés miatt történt munkamegszakítást. A munkaadó köteles alkalmazottjának rendes illetményeit az igénybe vett szabadság egész tartamára megfizetni. Ha azonban az alkalmazott fizetési szabadságának tartama alatt ellenszolgáltatásért munkát vállal, erre az időre elveszti illetményeire vonatkozó igényét.

A tanoncoknak az 1936 : VII. t.-c. 22. §-a értelmében évenként 14 napi fizetési szabadságot kell adni. Ugyanez áll azokra a gyermekekre és 16. életévüket be nem töltött ifjúmunkásokra is, akiket képzéshez nem kötött iparban tanszerződés nélkül foglalkoztatnak.

A munkásnak – szolgának, altisztnek – és az iparossegédnek ugyanannál a munkaadónál eltöltött egyévi folytonos szolgálat után hat nap, ötévi folytonos szolgálat után legalább nyolcnapi szabadságot kell adni. Ez az időtartam a tizenhetedik szolgálati év betöltéséig három évenként egy-egy nappal növekszik. Ehhez képest a tizenhetedik szolgálati év betöltése után – folytonos szolgálat esetében – évenkénti fizetési szabadságuk leg-rövidebb időtartama tizenkét nap (vasárnapokkal együtt 2 hét).

Olyan munkásnak – szolgának, altisztnek –, valamint iparossegédnek, aki legalább húsz alkalmazott mun-

kaját állandóan irányítja, valamint a művezetőnek és kereskedőségének ugyanannál a munkaadónál eltöltött ötévi folytonos szolgálat után legalább 12 napi szabadságot kell adni. Ez az időtartam a 17. szolgálati év betöltéséig két évenként egy-egy nappal növekszik. Ehhez képest a 17. szolgálati év betöltése után – folytonos szolgálat esetében – évenkénti fizetéses szabadságuk legrövidebb időtartama 18 nap (vasárnapokkal együtt három hét).

A tisztviselőnek ugyanannál a munkaadónál eltöltött háromévi folytonos szolgálat után legalább 12 napi szabadságot kell adni. Ez az időtartam a 15. szolgálati év betöltéséig évenként egy-egy nappal növekszik. Ehhez képest a 15. szolgálati év betöltése után – folytonos szolgálat esetében – évenkénti fizetéses szabadságuk legrövidebb időtartama huszonnégy nap (vasárnapokkal együtt négy hét).

A szabadságot rendszerint osztatlanul kell megadni, hacsak a munkaadó és a munkavállaló a megosztásban kifejezetten meg nem egyezett. Ilyen megegyezéssel sem lehet a szabadságot két munkanapnál kisebb részletekre felosztani.

Amennyiben az üzlet, üzem, vállalat helyzete lehetővé teszi, a szabadságot az évnek április hó 1-jétől október hó végéig terjedő szakában kell megadni. A munkaadó köteles az alkalmazottat a megadott szabadságról annak kezdete előtt legrább 15 nappal értesíteni.

A fenti rendelkezések nem terjednek ki a vezető állást betöltő alkalmazottakra, továbbá arra az alkalmazottra, akinek évi illetménye a 6000 P-t meghaladja, végül oly kisiparos vagy kiskereskedő alkalmazottaira, aki üzletében, üzemében, vagy vállalatában – a tanoncokat és a 16 éven aluli munkásokat nem számítva – állandóan legfeljebb két alkalmazottat foglalkoztat.

III. A dolgozó ember gazdasági védelme.

1. Legkisebb munkabérek. Munkabé- pótlékok.

Szociálpolitikai alapkövetelmény, hogy a munka megfelelő ellenértékben részesüljön és a legfontosabb életszükségletek fedezésére elegendő legyen. A liberális gazdasági rendben a munkabér nem ily szociális elgondolások mellett alakult ki, hanem arra a kereslet és a kínálat törvénye volt befolyással. Gazdasági válságok idején a nagyfokú munkakínálat mellett a munkabérek lemorzsolódtak, s azok sokszor indokolatlanul alacsony színvonalra estek vissza. A dolgozó társadalom gazdasági védelmére született meg a legkisebb munkabérek megállapításának eszméje, amelynek célkitűzése az volt, hogy minden dolgozó ember részére az emberséges munkabérek legalsó határa megvonassék s ezzel a létfenntartáshoz szükséges kereset biztosíttassék.

A legkisebb munkabérek megállapításának intézményét Magyarországon a 6660/1935. M. E. számú rendelet vezette be, amely felhatalmazta a kereskedelemügyi minisztert, hogy addig is, amíg az ipari, kereskedelmi munkavállalók legkisebb munkabérének megállapítását törvény nem szabályozza, olyan iparágakban, amelyekben a munka zavartalanságának biztosítása végett szükséges, a legkisebb munkabérek megállapítását az érdekelt miniszterekkel egyetértve rendelettel szabályozhassa. A kereskedelemügyi miniszter, élve a felhatalmazással, 52.000/1935. M. E. sz. rendeletével a legkisebb munkabéreknek egyes iparágakban megállapítására hivatott bizottságok felállítását és működését szabályozta. A bizottságok e rendelet alapján működésüket megkezdték és számos iparágban szabályozták a legkisebb munkabérekét.

A legkisebb munkabérek megállapításának kérdését

véglegesen az 1937 : XXI. törvény szabályozta, amely ki mondta, hogy ha valamely üzletben, üzemben, vállalatban vagy foglalkozásban a munkabérek indokolatlanul alacsonyak, a legkisebb munkabérek hivatalos megállapításának van helye. A legkisebb munkabéreket meg lehet állapítani üzletek, üzemek, vállalatok, vagy foglalkozások egész körére, vagy csak egyes részeikre, esetleg csak az otthon végzett munkára, még pedig vagy az ország egész területére, vagy annak csak meghatározott részére kiterjedő hatállyal. Az illetékes miniszter a legkisebb munkabérek megállapítása céljából megfelelő szervezetet köteles létesíteni. A szervezetben az érdekelt munkaadóknak és munkavállalóknak egyenlő számban és az egyenjogúság alapján kell résztvenniök. A munkabérmegállapító bizottságok mindegyike legalább hat tagból és ugyanannyi póttagból áll. A tagokat és a póttagokat az illetékes miniszter nevezi ki. A bizottsági tagok és póttagok egyharmadát az illető iparág-hoz tartozó munkaadók képviselőiből, egyharmadát az illető iparág-hoz tartozó munkavállalói érdekeltség meghallgatásával a munkavállalók képviselőiből, végül egyharmadát azok közül kell kinevezni, akik sem a munkaadók, sem a munkavállalók csoportjába nem tartoznak. A munkabérmegállapító bizottság elnökét és alelnökét az illetékes miniszter a bizottságban azok közül a tagjai közül nevezi ki, akik sem a munkaadók, sem a munkavállalók csoportjába nem tartoznak.

A munkabérmegállapító bizottságnak a legkisebb munkabérek megállapításának figyelemmel kell lennie a hasonló munkákért fizetett bérekre, esetleg ma s iparágakban fizetett bérekre, a béreknek az illető városban vagy községben észlelhető általános színvonalára, az elsőrendű életszükséglet! cikkek árára, általában a helyi viszonyokra, valamint az illető iparág gazdasági helyzetére is.

Ha a munkabérmegállapító bizottság határozatot hozott, a bizottság elnöke azt az illetékes miniszter elé teszi, s az érdekelt munkaadókkal és munkavállalókkal érdekeltségeik útján, vagy más alkalmas módon haladéktalanul közli. Az érdekeltek a határozat közlésétől számított nyolc nap alatt felszólalással élhetnek. Az illetékes miniszter dönt s a határozatot megerősíti, vagy az ügyel újabb tárgyalás és határozathozatal végett a bizottsághoz visszaküld. Ha a miniszter a határozatot megerősíti, azt a

hivatalos lapban (Budapesti Közlöny) közzéteszi s a határozat a közzétételt követő nyolcadik napon lép hatályba.

A határozatban megállapított legkisebb munkabérek a határozatban megjelölt keretben az összes munkaadókra kötelező hatályúak abban az értelemben, hogy munkavállalóknak a megállapítottnál csekélyebb munkabért nem fizethetnek.

Azok a munkaadók, akiknek vállalatára a megállapított legkisebb munkabérek érvényesek, kötelesek a hatályban lévő legkisebb munkabérek feltüntető hirdetményt a munkavállalók által könnyen látható helyen, olvashatóan, mindazokban a helyiségekben kifüggeszteni, amelyekben a legkisebb munkabérek hatálya alá eső munkavállalókat foglalkoztatnak.

A fenti törvény, illetőleg annak végrehajtása tárgyában kiadott 3000/1938. Ip. M. rendelet értelmében megalakult bizottságok az elmúlt négy esztendő alatt csaknem az összes ipari, kereskedelmi, bányá- és kohóüzemekben foglalkoztatott munkások és magánalkalmazottak legkisebb munkabére tekintetében határozatokat hoztak. E határozatok nagy mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy az igen alacsony filléres órabérek eltűntek és a legkisebb munkabérek alsó színvonala felemelkedett.

A munkabéreknek ily módon való szabályozása nagymértékben megkönnyítette a kormányzat feladatát a háborús helyzetben, amikor az árak fokozatos emelkedése mellett a munkabérek színvonalának megfelelő rendezése elkerülhetetlenné vált. E problémát a kormányzat olyképp oldotta meg, hogy a munkaadókat munkabérpótlék fizetésére kötelezte. E munkabérpótlékokkal kapcsolatban eddig a következő rendeletek jelentek meg:

A 7290/1940. M. E. számú rendelet kimondta, hogy az ipari, kereskedelmi, bányászati üzemekben, vállalatokban és üzletekben foglalkoztatott munkavállalóknak az 1940 október 5. napja után teljesített munkájáért a munkaadók külön bérpótlékot is kötelesek fizetni, amelynek összege egyenlő a bérelszámolási időszakban elért munkabér (összeskereset) hét százalékával. A rendelet kiemelte, hogy a legkisebb munkabérek megállapító rendeletben vagy határozatban megállapított legkisebb munkabérekhez is hétszázalékos bérpótlékot kell számítani. A munkaadó a bérpótlékot mind a bérjegyzékben, mind a munkavállalókkal

való elszámolásban külön köteles kimutatni. A bérpótlék egyébként minden tekintetben munkabérnek számít.

Az élelmiszerek árában bekövetkezett újabb áremelkedésre tekintettel, a kormány szükségesnek találta a bérpótlék mértékének felemelését. A 2980/1941. M. E. számú rendelettel a munkabérpótléknak 15%-ra való felemelését rendelte el 1941 május 1-i hatállyal.

A munkástársadalom anyagi helyzetének további megjavítását célozta a 9080/1941. M. E. számú rendelet, amely a munkabérpótlékot a munkabér, ill. összkereset 30%-ára emelte fel.

A kormányzat gondoskodása kiterjedt nemcsak a munkástársadalomra, hanem a magánalkalmazottakra is.

A 9150/1940. M. E. számú rendelet kimondta, hogy a magánalkalmazottaknak 1940 november 1. napja után teljesített szolgálatért a munkaadó külön fizetési pótlékot tartozik fizetni éspedig, ha a fizetés az évi 6000 P-t nem haladja meg, a fizetés 7% át, ha a fizetés az évi 6000 P-nél több, de az évi 8500 P-t nem haladja meg, évi 420 P-t, ha a fizetés az évi 8500 P-nél több, de az évi 8920 P-t nem éri el, olyan összeg, amely a fizetést évi 8920 P-re egészíti ki.

A magánalkalmazottak anyagi helyzetének további feljavítását célozta a 3620/1941. M. E. számú rendelet, mely kimondta, hogy az 1941 május 1. napja után teljesített szolgálatért a fizetési pótlék a fizetés 15%-a, ha a fizetés az évi 6000 P-t nem haladja meg. Ha a fizetés évi 6000 P-nél több, de az évi 8500 P-t nem haladja meg, a fizetési pótlék összege évi 900 P. Ha az évi fizetés 8500 P-nél több, de az évi 8920 P-t nem haladja meg, a fizetési pótlék olyan összeg, amely a fizetést évi 9400 P-re egészíti ki. Ha a fizetés 8920 P-nél több, de az évi 12.480 P-t nem éri el, a fizetési pótlék olyan összeg, amely a fizetést évi 12.480 P-re egészíti ki.

A magánalkalmazottak gazdasági helyzetének harmadik szabályozását a 9070/1941. M. E. számú rendelet célozta, mely 1941 november hó 30. napja után teljesített szolgálatért a fizetési pótlék mértékét a következőképp szabályozta :

1. ha a fizetés évi 8000 P-t nem haladja meg, a fizetés 30%-a; 2. ha a fizetés évi 8000 P-nél több, de az évi 12.000 P-t nem haladja meg, a fizetés 20%-a; 3. ha a fize-

tés évi 12.000 P-nél több, de az évi 24.000 P-t nem haladja meg, 10%-a; 4. ha az évi fizetés 24.000 P-nél több, de az évi 26.400 P-t nem éri el, olyan összeg, amely a fizetést évi 20.400 P-re egészíti ki.

A munkások bérének és a magánalkalmazottak illetményeinek az árak emelkedését nyomon követő feljavításával párhuzamosan a kormány gondoskodott a köztisztviselők helyzetének megjavításával is. E téren jelentőségű bírnak a 4000/1941. M. E. számú, majd azt követően kiadott 8500/1941. M. E., és a 6500/1942. M. E. számú rendeletek, amelyek különösképen a családos köztisztviselők helyzetén jelentékeny könnyítéseket eszközöltek.

2. Legkisebb munkabérek a mezőgazdaságban.

A legkisebb munkabérek megállapításának elve, amely az iparban és kereskedelemben dolgozó munkás és magánalkalmazotti társadalomban kedvező visszhangra talált, tért hódított, amennyiben az 1940 : XV. törvényben a mezőgazdasági társadalomnál újabb hatalmas területen alkalmazást nyert. Bár a mezőgazdasági munkavállalókkal kapcsolatban a legkisebb munkabérek megállapításának gondolata az 1898 : II. törvény miniszteri indokolásában is már felcsillant s bár az 1923 : XXV. törvény a napszám- és szakmánybérek tekintetében átmeneti jelleggel a legkisebb munkabérek megállapítását szabályozta, a magyar kormányzat is felismerte annak szükségességét, hogy a gazdasági munkavállalók részére a legkisebb munkabérek hivatalos megállapítása révén megfelelő bérszínvonalat és megélhetést biztosítson.

Az 1940 : XV. törvény haladást jelentett az 1923 : XXV. törvénnyel szemben, mert egyrészt a munkabérmegállapítás intézményét állandósította, továbbá, mert kiterjesztette a bérmegállapítást bármely gazdasági munkavállalónak, fizetett bármilyen természetű munkabérére és járandóságára, így különösen a cselédbérre és a részesbérre is, és végül, mert megkönnyítette magát az eljárást.

A törvény kimondta, hogy a legkisebb munkabérek megállapítására minden vármegye székhelyén vármegyei gazdasági munkabérmegállapító bizottságot kell szervezni. A munkabérmegállapító bizottság elnökből, helyettes elnökből, négy munkaadó és négy munkavállaló tagból áll.

A vármegyei munkabér megállapító bizottságok határozatai ellen beadott előterjesztések elbírálására országos munkabérmegállapító bizottságot kell alakítani. Az országos bizottság egyes vármegyékre nézve előterjesztés nélkül is bozhat legkisebb munkabéreket megállapító határozatot is. A vármegyei munkabérmegállapító bizottságok előadói és ügyviteli tennivalóit a vármegyei gazdasági felügyelőség látja el. Az országos munkabérmegállapító bizottság ügyviteli tennivalóinak ellátásáról a földművelésügyi miniszter gondoskodik. A vármegyei munkabérmegállapító bizottság minden év december havában megvizsgálja, hogy a legkisebb gazdasági munkabérek megállapítása a következő évre mennyiben indokolt és ennek megfelelően határoz.

A földművelésügyi miniszter egyes munkabérnemek legkisebb mértékének megállapítását rendelettel az egész ország területére, vagy az ország területének egyes részeire kötelezővé teheti. A legkisebb munkabéreket meg lehet állapítani a vármegye egész területére vagy annak csak egy részére, az összes munkákra, vagy a munkának egyes nemekre. Meg lehet állapítani mindennemű munkabér, vagy csak egyes munkabérnemek (napszámos órabér, napszám-bér, szakmánybér, cselédbér, stb.) legkisebb mértékét.

A vármegyei munkabérmegállapító bizottság határozatát az elnök hirdeti ki. A határozat ellen az országos munkabérmegállapító bizottsághoz nyolc napon belül előterjesztéssel lehet élni. Az országos bizottság végleg határoz s a határozatot a Budapesti Közlönyben közzé kell tenni. A határozat a közzétételt követő nyolcadik napon lép hatályba. A gazdasági felügyelőségek feladata annak ellenőrzése, hogy a munkaadók a munkavállalóknak a hatályos legkisebb munkabéreket valóban megfizetik-e, továbbá azt is, hogy a munkavállalók kötelezettségeiket becsületesen teljesítik-e.

3. Családi munkabér.

A dolgozó ember gazdasági védelmét helyes munkabérpolitikával lehet a legmegfelelőbbben szolgálni. Helyes, igazságos, és szociális csak az a munkabérpolitika, amely figyelemmel van a dolgozó ember családfenntartási terheire. Ebben a tekintetben a leghatásosabban XIII. Leó pápa emelte fel szavát, aki 1891 május 15-én kiadott *Rerum novarum* kezdetű enciklikájában minden egyes mun-

kás részére oly munkabért követelt, amelyből a munkás nemcsak magát, de családját is el tudja tartani.

A családi munkabér gyakorlati megvalósítói közt két francia gyáros, Románét Emil és Marsesche szerepel, ők honosították meg Franciaországban a bérkiegészítő pénztárak intézményét, amelyek a családapa-munkásoknak Gyermekevelési pótlékot fizettek. Ez az intézmény oly gyakorlati eredményt tudott felmutatni, hogy végül is a francia törvényhozó 1932 március 12-én kihirdetett törvényében kimondotta, hogy családi munkabért kell fizetni mindazokban a vállalatokban, üzemekben, ahol legalább egy munkavállalót alkalmaznak.

A francia példa követőkre talált Belgiumban, ahol „eleinte szintén magánkezdemenyezésre kezdték el működésüket a bérkiegészítő pénztárak, majd 1930 augusztus 4-én törvényt hoztak a családi munkabér kötelező bevezetésére.

A Franciaországban, Belgiumban meghonosodott intézmény hírére a fasiszta kormány is foglalkozott a családi munkabér kérdésével s a családi munkabér bevezetésében a munkaadói és a munkavállalói csúcsszervezetek megállapodtak. Minthogy az új rendszer a hozzáfűzött reményeket beváltotta, 1936 augusztus 21-én törvényt hoztak a családi munkabér kötelező bevezetésére az iparban, kereskedelemben, mezőgazdaságban.

A bemutatott három nagy ország után Magyarország volt a negyedik állam, ahol a családi munkabér kérdését Európában törvényes úton szabályozták. A kérdést az 1938: XXXVI. törvény oldotta meg, részben külföldi példákra támaszkodva, részben pedig új utakon, figyelembe véve a magyar gazdasági viszonyokat.

A családi munkabér magyar rendszerének főbb pontjai a következők:

A jelenleg érvényben levő törvényes rendelkezések értelmében családi munkabér fizetésének kötelezettsége alatt állnak mindazok az ipari, kereskedelmi és bányavállalatok, amelyek vagy átlagosan legalább húsz, vagy legalább 150 napon át húsz vagy ennél több alkalmazottat foglalkoztatnak. A törvény hatálya alá eső vállalatok minden férfi alkalmazott után évi 82 P, női munkavállaló után 54.66 P járulékot fizetnek annak a szakmai pénztárnak, amelynek Kötelékébe tartoznak. A törvény ugyanis nyolc szakmai

pénztárt állított fel, amelynek mindegyike az illető szakma hoz tartozó vállalatokat egyesíti, így pl. az egyik szakmai pénztárhoz tartoznak az összes vas-, fém- és gépipari, a másikkhoz a textilipari, a harmadikhoz az építőipari, a negyedikhez az élelmezési ipari, az ötödikhez a bányászati vállalatok. A nyolc szakmai családpénztár fölött a felügyeletet egy országos kiegyenlítő pénztár, az Országos Ipari és Bányászati Családpénztár gyakorolja. Az egyes pénztárak fölöslegeiket az Országos Családpénztárhoz utalják át, amely a pénzügyi nehézségekkel küzdő szakmai pénztárakat támogatja a hozzá átutalt feleslegekből.

A gyermeknevelési pótlék összege 1942 decemberéig havi 5 pengő volt, legújabbban a 7310/1942. M. E. sz. rendelet a pótlékok összegét a következőképen állapította meg: egy gyermek esetében hét, két gyermek esetében gyermekenként nyolc, három gyermek esetében gyermekenként kilenc, négy vagy több gyermek esetében gyermekenként tíz pengő gyermeknevelési pótlék jár. A pótlék az igényjoggal bíró munkavállalónak mind a saját, mind a házastársa törvényes, törvényesített, örökbefogadott és házasságon kívül született 14 éven aluli gyermeke és unokája után jár, ha a gyermek eltartásának kötelezettsége őt terhel és a tartásáról gondoskodik. A gyermeknevelési pótlék jár, ha a munkavállaló munkabér ellenében valamely hónapban összesen legalább 15 napot dolgozott. Ha a munkavállaló munkaviszonya betegség, baleset, katonai szolgálat, avagy önhibáján kívüli okból bekövetkezett munkanélküliség miatt megszűnik, a munkavállaló a gyermeknevelési pótlékot további három hónapig megkapja.

A családi munkabér intézményének legújabb adatait (1941) az alábbi táblázat tünteti fel:

Szakmai családpénztár	Munkaadók száma	Munkavállalók száma	Családapa munkavállalók száma	Pótlékban részesült gyermekek száma
I. Vasipari	400	417.398	37.725	63.526
II. Építőipari	523	48.905	19.619	41.228
III. Fa, papír és sokszorosító ipari	418	40.813	11.255	22.058
IV. Bőr és vegyészeti ipari	277	38.591	14.480	27.409
V. Textilipari	591	81.403	22.128	36.042
VI. Élelmezési ipari	388	43.486	18.799	35.273
VII. Bányászati	253	82.265	45.864	91.061
VIII. Kereskedelmi	453	29.773	8.604	15.356
Összesen	3.303	482.636	178.474	331.953

A nyolc szakmai családpénztárhoz az 1941. év folyamán gyermeknevelési járulék címén befolyt 20,257.753 P, amely összegből gyermeknevelési pótlék fejében a pénztárak kifizettek 19,366.175 P-t. A pénztárak közül csak a bányászati üzemeket magába foglaló pénztár járulékbetételei nem fedezték a kiadásokat, mert a bányásztársadalomnál a gyermekek száma magas. A szakmai családpénztárak ügyviteli költségei a járulékbévitel 2.4%-a között mozognak. Az 1942. december óta a járuléktétel munkavállalónként évi 82 P. E felemelt járuléktétel mellett az 1943. évben valószínűleg 35,000.000 P fog jutni gyermeknevelési pótlék címén a családfenntartó munkásoknak.

Az ipari munkavállalókon kívül az állami alkalmazotknál a családi pótlékok fizetését az 1912 : XXXV. törvény rendszeresítette. A családvédelem gondolatának mind erőteljesebb érvényrejutásával párhuzamosan a köztisztviselők és állami alkalmazottak családi pótléka is mind magasabb összegben nyert megállapítást. A köztisztviselők családi pótlékának mértékét legutóbb a 8500/1941. és a 6500/1942. M. E. számú rendeletek szabályozták. Ezek szerint a köztisztviselő felesége után havi 48 P, első és második gyermeke után egyenként havi 48-48 P, harmadik gyermeke után havi 58 P, negyedik gyermeke után havi 68 P, ötödik s minden további gyermek után havi 78 P családi pótlékban részesül.

Igen jelentős segítséget jelentenek ezek a tételek a köztisztviselők háztartásában s hivatva vannak arra, hogy a gyermeknevelés terheinek vállalására buzdítsák a köztisztviselői családfenntartókat. A 8500/1941. M. E. számú rendelet mintegy 60 millió pengő új terhet jelent az állami költségvetésben. A tételek biztosította előny értékelését elősegíti annak ismerete, hogy a fenti rendelet megjelenése előtt évek hosszat a családi pótlék a feleség után havi 6 P, gyermekek után pedig fejenként havi 12 P volt (3000/1932. M. E. sz. rendelet). Meg kell még emlékeznünk arról a rendelkezésről is, amely szerint a családi pótlék összege a gyermek megszületése utáni hónapban a havi tételnek ötszöröse. E szerint tehát az ötödik gyermek megszületése után az első hónapban ötször 70 P, vagyis 350 P jár, míg a többi négy gyermek és a feleség után külön 230 P családi pótlék növeli a köztisztviselők háztartásának bevéte-

leit. Ezzel az igen szociális intézkedéssel a kormány köve-
tendő példát akart mutatni a magángazdaságnak.

4. Házasodási kölcsön.

A szociálpolitikának az a törekvése, hogy a dolgozó társadalom tagjainak anyagi védelmét a legkisebb munkabérek megállapításával, továbbá a családi munkabér bevezetésével szolgálja, nem bizonyult még elegendőnek fajvédelmi és nemzetfenntartási szempontból. Annak szükségessége mutatkozott, hogy a családalapítás felé az első lépés megtételénél részesüljön segítségben, támogatásban a családalapításra hivatott egyén. E gondolat hozta napfényre azokat a példás német és olasz rendelkezéseket, amelyek a házasodási kölcsönök nyújtásával igyekeztek a házasságok, családalapítások létrejöttét előmozdítani. E példáknak szem előtt tartásával született meg az 1941. évi XV. törvény, amely a házasodási kölcsön intézményét Magyarországon létesítette. E törvény kimondta, hogy az Országos Népi és Családvédelmi Alapból, a költségvetésben erre a célra rendelkezésre bocsátott összeg erejéig, házasságkötés alkalmából kölcsönt lehet adni az arra rászoruló egészséges házasulóknak. E törvény végrehajtását szabályozza az 1100/1941. B. M. sz. rendelet, mely szerint 1942. január 1-étől kezdve házasodási kölcsön iránti kérelmeket lehet előterjeszteni.

Kölcsönt csak oly házasulók kaphatnak, akik tisztiorvosi bizonyítvánnyal igazolják, hogy házasságkötésük sem egymás, sem születendő gyermekeik egészsége szempontjából nem esik kifogás alá.

Az Országos Népi és Családvédelmi Alap a családalapításhoz szükséges bútorok és egyéb felszerelési tárgyak beszerzésére, illetőleg a család önálló megélhetésének meg-
alapozására, házasodási kölcsönben részesítheti azokat a gümőkorbán és nemibajban, valamint átöröklődő betegségben nem szenvedő házasulókat, akik erkölcsi, nemzeti szempontból kifogás alá nem esnek és 32. életévüket nem haladták meg. A magyar kormány figyelemmel az ország gazdasági és munkabérviszonyaira, a korhatárt elég magasán, 32 évben határozta meg, míg a megfelelő olasz rendelkezések 26 évben, a francia rendelkezések 30 évben állapították meg a kölcsön elnyerésénél előírt legmagasabb korhatárt.

A házasodási kölcsön összegét a törvényhatóság első tisztviselője állapítja meg, ez az összeg azonban 1000 P-t nem haladhat meg. Az engedélyezett összeget csak a házasság megkötése után lehet folyósítani. A kölcsön törlesztéséért a házastársak egyetemlegesen felelősek. A házasodási kölcsön kamatmentes és azt havonként az eredeti kölcsönösszeg 1%-át kitevő összeggel kell törleszteni. A házasság első évében, valamint minden gyermek születése után egy évig a törlesztés szünetel. A házasságból született minden gyermek után a kölcsönösszeg következő részét kell elengedni: Az első gyermek után az eredeti kölcsönösszeg 10%-át, a második gyermek után az eredeti kölcsönösszeg további 20%-át, a harmadik gyermek után további 30%-át, végül a negyedik gyermek után a kölcsönösszegnek még hátralévő 40%-át, vagyis az egész kölcsönösszeget.

A házasodási kölcsön elnyerését bizonyos jövedelmi és vagyoni cenzushoz köti a magyar rendelet. Kölcsönben csak azok részesíthetők, akiknek együttes havi jövedelmük 300 P-n alul marad, a szülők és gyermekek vagyona pedig az 5000 P-t nem haladja meg. Minden 18 éven aluli gyermek után a vagyonnál 2000 P-el emelhető az 5000 P-ben megállapított cenzus.

A házasodási kölcsön iránti kérelmet a törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a városokban a polgármesterhez címezve, a völegény lakóhelye szerint illetékes községi előjáróságnál kell benyújtani.

5. Szociális lakástermelés.

A szociális lakástermelés Magyarországon az utolsó években főképen hét forrásból táplálkozott. Építkezési hiteleket nyújtott az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet, továbbá az Országos Falusi Kislakásépítési Szövetkezet, nagyobb szabású építkezési programot hajtottak végre és közületeknek kölcsönöket bocsátottak rendelkezésre lakástermelés céljaira az Országos Társadalombiztosító Intézet, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, valamint különböző elismert vállalati nyugdíjpénztárak, végül nagyszabású kislakásépítési akciót kezdeményezett Budapest Székesfőváros 4. is. Legújabb jelentős szerephez jutott családiházak építése terén az Országos Nép- és Családvédelmi Alap is. Az előbbieken felsorolt intézmények építkezési tevékenységére az alábbi adatok világítanak rá:

1. *Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet.* Ezt az intézményt az 1930:XLII. t.-c. hívta életre azzal a céllal, hogy a közszolgálati alkalmazottak, valamint bármely más foglalkozású magánosok részére az építkezés lehetőségének megteremtésére kölcsönöket nyújtson. Kölcsönben elsősorban azok részesíthetők, akik saját ingatlanal és az építkezési költségek 40%-ával rendelkeznek. Ez esetben az O. L. H. az építési költségek 60%-a erejéig terjedő kedvezményes kamatozású kölcsönt nyújt. A törvény lehetővé tette, hogy a szövetkezet társas házak építését is kölcsön nyújtásával előmozdíthassa. A kölcsöntvevők 90%-os árfolyam mellett kapják a kölcsönt, amelyet húsz év alatt tartoznak 5.5%-os kamattal törleszteni. Az O. L. H. 1938. évben megkezdte házépítési kölcsönök folyósítását az ipari munkavállalók részére is.

Az O. L. H. 11 évi fennállása alatt 1941 december 31-éig 5420 családház, továbbá 82 társasház felépítéséhez 45,293.640 P kölcsönt folyósított. E családi házak közt 402 egyszobás, 2155 kétszobás, 1449 háromszobás, 702 négyszobás, 712 öt- és többszobás volt. E családi házak közül 1799 Budapesten, 3621 vidéken épült. Budapesten 73, Sopronban 8, Pécsen egy társasházban összesen 410 lakás építéséhez nyújtott kölcsönt a Szövetkezet. A nyújtott kölcsönök összege 1000 és 50.000 P között mozgott.

Az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet abból a célból, hogy kölcsönműveleteit lebonyolíthassa, 5.5%-os kamatozású kötvényeket bocsát ki. A kibocsátott 46,114.500 P névértékű kötvényből 17,657.000 P n. é. kötvényt bankcsoport, 16,764.500 P n. é. kötvényt a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, 7,800.500 P n. é. kötvényt az Országos Társadalombiztosító Intézet vett át.

A második világháború nyomán jelentkező lakáshiány leküzdése érdekében 2110/1942. M. E. szám alatt rendelet jelent meg, amely kimondotta, hogy az Országos Lakásépítési Szövetkezet munkáslakóház építése céljaira ipari, kereskedelmi és bányavállalatok részére kölcsönt folyósíthat.

A fenti kölcsön segítségével emelt s legkésőbb az 1948 november 1 napjáig lakható állapotba helyezett épületek 30 évi rendkívüli házadómentességben részesülnek.

Az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet a vállalatoknak, gyáraknak a kötvénykölcsönt 95%-os árfolyamon

évi törlesztési időtartamra 5-5%-os kamat mellett fővisszítia A kölcsön összege az építési költség és a telekérték együttes összegének 50%-a. Abból a célból, hogy az O. L. H. kölcsön segítségével felépített munkásházakban a lakások bére mérsékelt lehessen, a kincstár a 30 éves adómentes munkáslakóház építési költségének, valamint a munkáslakóház céljaira szolgáló telek értékének 52-5%-a után a munkáslakóház használatbavételétől számított húsz éven keresztül évi 2%-öt kitevő hozzájárulást fizet.

A 30 éves rendkívüli házadómentességi kedvezmény elnyerésének előfeltétele az, hogy az épületeket közművekre kell ellátni, minden lakásban előteret, konyhát, éleškamrárt, mosdófülkét és vízvezetékes klozzetett kell létesíteni, továbbá, hogy az egy vagy több lakószobából álló lakásnál a konyha legkisebb területe 10 m², az egy lakószoba legkisebb területe 15 m², a többi szoba legkisebb területe egyenkint 8 m² legyen. A hivatkozott rendelet lehetővé teszi, hogy az így felépített munkáslakóházakat a munkások megvásárolhassák. A házak árát állami szerv (Lakásépítési Állandó Bizottság) állapítja meg. Ugyancsak ez állapítja meg a munkás által fizetendő lakbér nagyságát is.

2. *Országos Falusi Kislakásépítési Szövetkezet.* Az első világháború után végrehajtott földbirtokreform során az első években 258.378 házhely került kiosztásra. A házak felépítését kívánta a kormány lehetővé tenni akkor, amikor az 1927. XIX. törvényben a falusi kislakásépítést elősegítő építési hitelek nyújtására Országos Falusi Kislakásépítési Szövetkezet elnevezéssel szervezet állított fel. Az új szövetkezet 16,713.150 darab a 2.- P értékű üzletrészt bocsátott ki összesen 33,426.000 pengő értékben. Az üzletrészek zömét a m. kir. földmívelésügyi minisztérium jegyezte.

Az Országos Falusi Kislakásépítési Szövetkezet 1940 január 1-éig összesen 42.606 egyénnek tette lehetővé saját otthon létesítését 58,882.350.81 P hitel nyújtásával. A kölcsönök jellegzetessége, hogy az építettek nem pénzt, hanem igen kedvező feltételek mellett anyaghitelt kapnak.

A szövetkezet kétféle kölcsönt nyújt és pedig: 1. legfeljebb 1500 P-ig terjedő, évente 4%-kal kamatozó, legkésőbb 30 év alatt, félévi törlesztőrészzletekkel visszafizetendő kölcsönt, 2. ugyancsak 1500 P-ig terjedő, évente 6%-kal kamatozó, de legkésőbb 20 év alatt visszafizetendő kölcsönt. Az első típusú kölcsönt azok a hadirokkantak, hadi-

özvegyek és hadiárvak és azok a három katasztrális hűld. nál nem nagyobb mezőgazdaságilag művelhető ingatlannal rendelkező mezőgazdasági munkások kaphatnak, akiknek legalább három, saját eltartásukban levő gyermekük \an. A második típusú kölcsönt más mezőgazdasági munkások is kaphatnak, ezek azonban lakóházuk felépítéséhez saját anyagi erejükből legalább 800.- P-vel tartoznak hozzájárulni és kötelesek lakóházuknak nemcsak az alapját, hanem a felmenő falakat is kőből vagy téglából felépíteni. A kölcsönvevők a ház építésénél 22 m²-nél kisebb szobát, 2-60 m-nél alacsonyabb szobát nem építhetnek. Az első típusú (4%) kölcsönt félvévenként 43.75 P-vel törlesztik, a 6%-os kölcsönt pedig húsz év alatt félvévenként 68.65 P-vel törlesztik.

3. *Országos Társadalombiztosító Intézet.* A lakástermelés terén mind nagyobb jelentőségre tesz szert Magyarország legnagyobb szociális intézménye. Ez az Intézet az öregségi, rokkantsági biztosítási járuléktartalékalap vagyonának gyümölcsöző elhelyezése alkalmával veszi ki részét a szociális lakástermelésben részint azért, hogy lakásépítési szövetkezetek kötvényeit veszi át s ezzel lehetővé teszi, hogy magánosok építkezési kölcsönökhöz jussanak, részint községeknek, városoknak nyújt kölcsönöket lakásépítési akciójuk lefolytatásához, végül pedig azért, hogy saját maga építtet modern lakóházakat. Építési tevékenysége sorából említésre méltó Budapest-Albertfalva kertváros, ahol az Intézet számos családiházat építtet, továbbá az a tevékenysége, melynek folytán Budapesten, a XIII. kerületben 752 házat építtetett egy és kétszobás lakásokkal, kerttel, legalább háromgyermekes munkáscsaládok részére. Kertváros építése folyik Pécsmegyeren is, ahol egyelőre 10 egyszobás és 10 kétszobás családiházat építtetett az OTI. Ezen felül számos hatalmas többemeletes bérházat építtetett az OTI Budapesten, Debrecenben, Kecskeméten, stb. Jelenleg az OTI házaiban többezer lakó nyert elhelyezést.

4 *Magánalkalmazottak Biztosító Intézete.* Az ország második hatalmas szociális intézménye, mely a magánalkalmazottak öregségi, rokkantsági biztosítását látja el, szintén jelentős mértékben vette ki részét a lakástermelésben. Az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezettől kibocsátott kölcsönökből 16,764.000 P n. é. kötvényt vett át, ugyanakkor különböző ingatlanokba 17,525.000 P-t fektetett.

5. Az országban jelenleg működő 95 *elismert vállalati nyugdíjpénztár* vagyonából több mint százmillió pengőt fordítottak modern 1-3 szobás lakásokból álló bérpaloták építésére s ezzel a középosztály részére tették lehetővé egészséges otthonban egészséges elhelyezkedést.

6. A szociális lakástermelés terén az utóbbi években különös jelentőségre tett szert *Budapest Székesfőváros*, amely az Országos Társadalombiztosító Intézettől felvett 20,000.000 millió pengő kölcsönnel hatalmas lakásépítkezést indított meg. A főváros 1939-ben 3000 kislakás építésének programját dolgozta ki. A háborús nehézségek ellenére e programból sikerült eddig 1185 lakást építeni és pedig 875 kéthálófülkés, 288 kétszobás lakást s 22 üzletet. Különösen a X kerületben, Kőbányán folyt le nagyobb-szabású építkezés, ahol 20 háromemeletes bérkaszárnyaiban 818 lakás épült. A program további végrehajtása folyamatban van. Az újonnan felépített házakba a lebontásra ítélt nyomortanyákból költöztették át a lakókat.

Budapesten kívül más vidéki városok is hasonló lakásépítési programot dolgoztak ki.

7. A szociális lakástermelés terén legújabban jelentőségre tett szert az *Országos Népi- és Családvédelmi Alap*, amely sokirányú feladata közé felvette a sokgyermekes mezőgazdasági és ipari munkáscsaládok részére emberhez és a család hivatásához méltó otthonok megteremtését. E célból húszmillió pengős építkezési kerettel hozzáfogott 5000 családház építéséhez. E programot 1941-ben csaknem maradéktalanul sikerült megvalósítania minden háborús nehézség ellenére, amennyiben 376 községben 4783 kertes falusi és városszéli családházat építtetett meg igen tetszetős külsővel és jól átgondolt célszerű berendezéssel. A házak vidékenként egységes alaprajz szerint magyaros stílusban, tornácos kiképzéssel épültek. A házakat első sorban sokgyermekes családoknak adják el, akik a házak építési költségeinek törlesztésénél a gyermekek számával arányosan emelkedő igen jelentős kedvezményben, illetve leírásokban részesülnek. Az 1942. év folyamán további 6000 családház építéséhez fogott hozzá az Alap.

IV. A dolgozó ember védelme az élet kockázataival szemben.

Társadalombiztosítás Magyarországon.

A dolgozó társadalomnak az élet kockázataival szemben való védelme Magyarországon is Bismarck szellemében a kötelező szociális biztosítási törvények útján történik.

Mint minden országban, Magyarországon is a törvényhozó munkáját a társadalom kitermelte önszegélyző egyesületek tevékenysége előzte meg. Az első bányatárspénztár megalakítása 1496-ra nyúlik vissza. A jelenleg is működő bányatárspénztárak közül a diósgyőri 1777-ben, a brennbergbányai 1795-ben, a dorogi 1840-ben alakult meg.

A társadalmi megmozduláson nyugvó önszegélyző pénztárak felbátorították a törvényhozót is arra, hogy a munkástársadalom érdekében biztosítási kötelezettségen települő szerveket létesítsen. A bányavállalatokat 1861-ben kötelezték, hogy bányamunkásaik érdekében bányatársuladákat létesítsenek. Az 1884:XVII. ipartörvény bizonyos körülmények fennforgása esetében kötelezte az ipartestületeket, hogy ipartestületi betegségegyező pénztárakat állítsanak fel.

A magyar társadalombiztosítás bevezető törvény az 1891:XIV. t.-c. volt. Hét évvel a német, három évvel az osztrák példa után Magyarország volt a harmadik állam, mely kimondotta a dolgozók kötelező betegségi biztosítását. E törvény megalkotása Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter nevéhez fűződik. Az úttörő törvénynek azonban sok nehézséggel kellett megküzdenie. Abban az időben Magyarország ipara még zsenge volt, úgyhogy a

törvény nyomán megalakult félezer betegsegélyző pénztár terheit nem bírta el. A munkaadók a törvény szelleméhez nehezen igazodtak, terhesnek tartották annak előírásait, a munkások bejelentési kötelezettségét. A pénztárak panaszkodtak, hogy egyes munkaadók csak a beteg munkásaikat jelentették be a pénztárakhoz, az egészségeseket nem s ez a pénztárak nagy megterhelését jelentette megfelelő bevételi források hiányában. A reform az 1907 :XIX. törvényvel bekövetkezett, amely a betegsegélyző pénztárak számát csökkentette, kimondta az életképtelen pénztárak felszámolását s e feladat elvégzésére egy központi intézményt állított fel. Az új intézményre ruházta rá a törvény a baleseti biztosítás országos ellátását is. A reformtörvény életbeléptette a paritás szellemét is, amely a munkaadók és a munkavállalók 50-50%-os teherviseléséből állott s ugyanakkor az önkormányzati szervekbe is a munkaadók és a biztosítottak paritáson képviselését mondta ki.

Az első világháború nyomán beállott devalváció nagyon megnehezítette a szociális intézmények helyzetét, miért is számos rendelet után végre is új törvénnyel kellett a betegségi és a baleseti biztosítás kérdéseit szabályozni. Ezt a munkát végezte az 1927 : XXI. törvény, amely kisebb-nagyobb módosításokkal ma is e két biztosítási ág működését szabályozza. A magyar törvényhozás terén a harmadik határhő az 1928 : XL. törvény, mely bevezette az ipari munkavállalók és a magánalkalmazottak kötelező öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítását.

Ugyancsak említésre méltó az 1925 : XXXIV. törvény, amely a bányanyugdíjbiztosítást szabályozta. Legújabbán a 300/1942. B. M. sz. rendelet a bányanyugdíjbiztosítást korszerűsítette, a biztosítási szolgáltatásokat jelentős mértékben feljavította.

Végül fontossággal bír az 1932 : IV. törvény, mely a társadalombiztosítási bíraskodást új alapokra fektette.

A fentiekben felsorolt törvények az ipari, kereskedelmi, bányászati és háztartási munkavállalók biztosítását szabályozzák. Ezekkel párhuzamosan jelentek meg azok a törvények, amelyek a mezőgazdasági munkavállalók védelmét tűzték maguk elé s melyeket külön fejezetben ismertettünk.

A felsorolt törvényes rendelkezések számos biztosítási szerv felállítását mondták ki, amelyek jelentős szerepet

töltenek be a szociális intézmények közt. Ezeknek az intézményeknek feladatát, működési körét, jelentőségét az alábbiakban mutatjuk be:

1. Országos T á r s a d a l o m b i z t o s í t ó Intézet.

A leghatalmasabb magyar szociális intézmény az Országos Társadalombiztosító Intézet, mely feladatát négy biztosítási ágon, illetőleg hét üzletágon keresztül látja el. A hozzátartozó biztosítottak száma az 1941. évi adatok szerint az egyes biztosítási ágakon a következő volt:

Betegségi biztosítási ágon:

a) ipari munkások (országosan)	982.831 fő
b) magánalkalmazottak (országosan)	
Budapest s vidéke kivételével	86.906 „
c) háztartási alkalmazottak (országosan)	173.835 „
d) mezőgazdasági munkavállalók (Felvidéken)	36.994 „
Összesen:	1,280.566 fő.

A több mint egy millió munkavállaló 282.395 munkaadónál állott munkaviszonyban.

őregségi biztosítási ágon nyilvántartott biztosítottak száma:

a) ipari munkavállalók	860.291 fő
b) magánalkalmazottak	<u>75.951 „</u>
Összesen:	936.242 fő volt.

A baleseti biztosítási ágon nyilvántartott biztosítottak száma:

a) általános üzletágon	1,264.502 fő
b) bányüzletágon	<u>75.784 „</u>
Összesen:	1,340.286 fő volt.

A bányanyugdírbiztosítási ágon nyilvántartott az intézet összesen 75.619 bányaalmozottat.

Az Intézet fő bevételi forrása a biztosítási járulékokból áll. A betegségi biztosítási ágon az ipari munkavállalók egységesen az átlagos munkabér 6%-át, a magánalkalmazottak az 5· 14%-át, a mezőgazdasági munkások a 6%-át fizetik, míg a háztartási alkalmazottak havi 3'60 P-t (3%-át) fizetnek biztosítási járulék fejében.

Az említett járulékkulcsok mellett az 1941-ben kirótt biztosítási járulékok végösszege 94,563.883 P volt, a betegségi biztosítási ág összbevétele pedig meghaladta a 98,245.451 P-t.

A jelenleg érvényben levő rendelkezések a betegségi biztosítás szolgáltatásait a következőképp szabályozzák:

I. *Betegség esetében* a biztosítottaknak jár:

1. Orvosi gyógykezelés egy évig, illetőleg a biztosítási viszony egész tartama alatt;

2. gyógyszerek, gyógyfürdők, gyógyvizek és a szükséges gyógyászati segédeszközök (pl. szemüveg, sérvkötő, haskötő, mankó, lúdtalpbetét) a biztosítási viszony egész tartama alatt;

3. táppénz, ha a biztosított keresőképtelen és a keresőképtelenség három napnál tovább tart, a keresőképtelenség negyedik napjától egy éven át. A táppénz a biztosított átlagos napibérének 55%-a.

4. Táppénzpótlék, melynek összege a feleség részére a táppénz 5%-a, a gyermekek után a 2%-a;

5. kórházi ápolás, szanatóriumi gyógykezelés szükség esetében egy éven át;

6. a biztosított igényjogosult családtagjainak orvosi gyógykezelés, gyógyszer, gyógyfürdő, gyógyvíz, gyógyászati segédeszköz egy éven át;

7. kórházi ápolás egy éven belül 42 napon át;

8. féltáppénz, a kórházi ápolásban részesülők igényjogosult családtagjai részére, továbbá

9. táppénzpótlék a kórházi ápolás alatt állók igényjogosult családtagjai részére.

II. *Szülés esetében* jár a biztosítottaknak:

1. Ingyenes szülészeti segédkezés és gyógykezelés;

2. terhességi segély a szülés előtti hat hétre, amelynek összege az I. és II. napibérostályban az átlagos munkabér 72%-a, a III.-XII. napibérostályokban a 60%-a;

3. gyermekágyi segély a szülés után hat hétre, melynek összege egyenlő a terhességi segély összegével;

4. szoptatási segély további 12 héten át, melynek napi összege 80 fillér.

5. A biztosított hozzátartozója szülés esetében ingyenes szülészeti segédkezésben és gyógykezelésben rés/e-sül, továbbá

6. terhességi segélyben szülés előtt négy héten át, melynek napi összege 50 fillér;

7. gyermekágyi segélyben szülés után hat héten át, melynek napi összege 50 fillér s végül

8. szoptatási segélyben, melynek összege 12 héten át napi 40 fillér

III. Halál esetében

temetkezési segély jár, amelynek összege az átlagos napibér harmincszorosa. A temetkezési segély legkisebb összege 24.- P, legmagasabb összege a munkásoknál 276 pengő, a magánalkalmazotknál 690 pengő.

Ha a magyar törvényekben megállapított szolgáltatók mértékét összehasonlítjuk bármely külföldi állam betegségi biztosítási törvényeiben megállapított szolgáltatók mértékével, akkor megállapíthatjuk, hogy az Országos Társadalombiztosító Intézet a legtöbb államot messze túlhaladja szolgáltatásaival.

Az ipari munkavállalók segélyezésére vonatkozó adatokat táblázatba foglalva az alábbiakban mutatjuk be:

Napibér- osztály	Javadal- mazás napi	Táppenz 1 napra	Terhessegi és gyermek- ágyi segély	Szoptatási segély	Temetkezési osztály
I.	—'80 P-ig	—'44 P	—'58 P	—'80 P	24— P
II.	1'60 "	—'66 "	—'86 "	—'80 "	36 — "
III.	2'40 "	1'10 "	1'20 "	—'80 "	60 — "
IV.	3'20 "	1'54 "	1'68 "	—'80 "	84— "
V.	4'— "	1'98 "	2'16 "	—'80 "	108— "
VI.	4'80 "	2'42 "	2'64 "	—'80 "	132— "
VII.	5'60 "	2'86 "	3'12 "	—'80 "	156— "
VIII.	6'40 "	3'30 "	3'60 "	—'80 "	180— "
IX.	7'20 "	3'74 "	4'08 "	—'80 "	204— "
X.	8'— "	4'18 "	4'56 "	—'80 "	228— "
XI.	8'80 "	4'62 "	5'04 "	—'80 "	252— "
XII.	8'80 P-n felül	5'06 "	5'52 "	—'80 "	276— "

Háztartási alkalmazottak készpénzsegélyei: Táppénz 1 napra az 1 év lejártáig 1.10 P, temetkezési segély 60.- P, terhességi és gyermekágyi segély napi 1.20 P, szoptatási segély napi -.80 P.

A magánalkalmazottak segélyezésére vonatkozó adatokat az alábbi táblázat tünteti fel.

Napiherosztály	Javadalmazas napj	Táppénz-1 napra	Terhességi és gyermekágyi segély	Szoptatási segély	Temetkezési segély
A.	2'— P-ig	—83 P	—90 P	—80 P	45'— P
B.	4'— "	1'65 "	1'80 "	—80 "	90'— "
C.	6'— "	2'75 "	3'— "	—80 "	150'— "
D.	8'— "	3'85 "	4'20 "	—30 "	210'— "
E.	10'— "	4'95 "	5'40 "	—80 "	270'— "
F.	12'— "	6'05 "	6 60 "	—80 "	330'— "
G.	14'— "	7'15 "	7 80 "	—80 "	390'— "
H.	16'— "	8'25 "	9'— "	—80 "	450'— "
I.	18'— "	9'35 "	10'20 "	—80 "	510'— "
K.	20'— "	10'45 "	11'40 "	—80 "	570'— "
L.	22'— "	11'55 "	12 60 "	—80 "	630'— "
M.	22'— P-n felül	12 65 "	13'80 "	—80 "	690'— "

Az Intézet költségteleinek nagyságára fényt vetnek az alábbi számok. Az 1941. évben kifizetett az Intézet

táppénz címén	25,152.000 pengőt,
szülészeti segély címén	3,968.000
kórházi, szanatóriumi stb. ápolási költség címén	18,166.000
gyógyszerre, kötszerre stb.	8,883.000
orvosi költségekre	13,757.000
rendelőintézeti költségek címén	3,666.000
temetkezési segély címén	884.000
úti és szállítási költségek címén	1,082.000
gyógyüdültetési költségekre	1,042.000
anya- és csecsemővédelemre	225.000

Az Országos Társadalombiztosító Intézet tagjainak egészségügyi védelmét szerződött orvosok és rendelőinté-

zeti szakrendelések útján látja el. 1941-ben 829 szakorvos, 1573 körzeti orvos, 195 vállalati pénztári orvos, 9 baleseti szakértő, vagyis összesen 2606 orvos közreműködését vette az OTI igénybe. Budapesten számos modernül felszerelt rendelőintézet áll a biztosítottak rendelkezésére, ugyancsak a legtöbb kerületi pénztár mellett is a vidéki tagok érdekében rendelőintézetet létesített az OTI vezetősége. Az utóbbi években az OTI igyekezett kiépíteni saját gyógy intézményeinek hálózatát. E gyógyintézmények közül említésre méltó az 1940-ben megnyílt Magdolna Baleseti Kórháza, amelyben 307 ágy áll a biztosítottak rendelkezésére. Az OTI 6798 fiatalokú gyógyüdültetését tette lehetővé, ugyanakkor 2204 személyt részesített háromhetes ellátásos gyógyfürdőben.

Időrendben másodikkak a baleseti biztosítási ág épült ki az OTI keretén belül. A baleseti biztosítást az OTI országosan látja el. Ezen az ágon nyilvántartott baleseti biztosítási kötelezettség alá eső összes üzemek, bányák és háztartások száma az 1941. év folyamán 331.028 volt. E biztosítási ág összbevétele az 1941. év folyamán meghaladta a 17,300.000 pengőt.

A jelenleg érvényben levő törvényes rendelkezések értelmében a baleseti sérülteknek e biztosítási ág a következő szolgáltatásokat nyújtja:

a) orvosi gyógykezelést, gyógyszer, gyógyvizet, gyógyfürdőt, gyógyászati segédeszközt,

b) táppénzt, a baleset napjától számított 20 hétig, feltéve, hogy a gyógykezelés eddig az időpontig elhúzódik,

c) a gyógykezelés megszűnésétől a keresőképtelenség, illetőleg a keresőképességcsökkenés tartamára a biztosítottak járadékot fizet az Intézet. A magyar törvény háromféle járadékot ismer: teljes járadékot, rész járadékot és tehetetlenségi járadékot. A teljes járadék egyenlő a baleseti biztosítás szempontjából számbavett javadalmazás $66\frac{2}{3}\%$ -ával. A beszámítható javadalmazás évi 4680 P-nél több nem lehet. A részjáradék keresőképességcsökkenés esetében a teljes járadéknak a keresőképesség csökkenés arányában jelentkező hányada. Részjáradék csak akkor jár, ha a sérülés 15%-nál nagyobb keresőképességcsökkenést idézett elő. Ha a keresőképességcsökkenés 25%-nál

kevesebb, részjáradékot az Intézet legfeljebb 2 éven át folvosít. Ha a keresőképtelenség következtében a sérült harmadik személyek állandó segítségére szorul, a tehetlenségi járadék jár, amely a beszámítható javadalmazásnak 100%-áig emelkedhet. Ha az üzemi baleset következtében a biztosított meghal, hozzátartozóinak temetkezési segély jár. Az özvegy nőnek haláláig, illetőleg újbóli férjhezmeneteléig özvegyi járadék jár, melynek összege egyenlő a meghalt házastárs beszámítható javadalmazásának 20%-ával. A 16.-ig, illetőleg tanulmányait folytató gyermekeknél 24. életévig az árváknak árvajáradék jár, melynek összege egyenlő a beszámítható javadalmazás 15%-ával. A teljes árva járadék a beszámítható javadalmazás 30%-a. Az özvegy és árvák járadékai együttesen a beszámítható javadalmazás 66½%-át nem haladhatják meg. A harmadik biztosítási ág az *öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítás*, melyet 1929. január 1-ével léptettek életbe. E biztosítási ág szolgáltatásai a következők :

öregség esetében öregségi járadék jár annak a biztosítottnak, aki 400 hetes várakozási időt szerzett és 65. életévét betöltötte. A mindkét szemükre vakoknál 200 heti várakozási idő megszerzése elegendő. Rokkantsági járadék jár annak a biztosítottnak, aki 200 hetes várakozási időt betöltötte s állandóan vagy ideiglenesen rokkant. A vakoknál elegendő 100 heti várakozási idő megszerzése. Özvegyi járadék jár az elhunyt biztosított feleségének, ha az elhalt a 200 hetes várakozási időt betöltötte s ha az özvegy a 65 életévét elérte avagy ha állandóan rokkant.

Az öregségi és rokkantsági járadék áll:

évi 120 pengő járadéktörzsből, 30 pengő járadékpótlékból, továbbá fokozódó járadékrészből. A fokozódó járadékrész összege két tényezőn alapul, egyrészt hány járulékhétet szerzett a biztosított, másrészt mely napibérosztályba sorozva szerezte e járulékhéteket. A fokozódó járadékrészhez újabban 30%-os rendkívüli pótlék is járul.

Az egyes napibérosztályoknak megfelelő fokozódó járadékrész 1-1 évre minden egyes járulékhét után az ipari munkavállalókkal kapcsolatban következőképen lett megállapítva.

I	napibérosztályban	4·3	fillér
II.	”	6·5	”
III.	”	10·4	”
IV.	”	14·7	”
V.	”	19·0	”
VI.	”	22·9	”
VII.	”	27·2	”
VIII.	”	31·1	”
IX.	”	35·4	”
X.	”	39·7	”
XI.	”	43·6	”
XII.	”	48·0	”

A magánalkalmazottakkal kapcsolatban a fokozódó járadékrész I-I évre minden egyes járulékhét után a következő :

A.	napibérosztályban	8·38	fillér
B.	”	16·2	”
C.	”	27·1	”
D.	”	37·9	”
E.	”	48·7	”
F.	”	59·6	”
G.	”	70·4	”
H.	”	81·2	”
I.	”	92·1	”
K.	”	102·9	”
L.	”	113·7	”
M.	”	124·5	”

A magánalkalmazottak járadéka hasonlóképen évi 120 P járadéktörzsből, 30 pengő járadéktörzspótlékból és a fokozódó járadékrészből tevődik össze. Ezt is 30%-os rendkívüli pótlék egészíti ki. Az özvegyi járadék fele annak a járadéknak, amelyre az elhalt házastársnak igénye volt. A magánalkalmazottak özvegye korhatárra és rokkantságra tekintet nélkül jogosult az özvegyi járadékra. A járadékosok gyermekeik után a járadék összegének 10%-ából álló gyermekpótlékra jogosultak. A félárva járadéka 15%-a, a teljes árva járadéka 30%-a annak a járadéknak, amelyre az elhalt szülőnek igénye volt. Az özvegyi és árva-járadékok együttes összege nem lehet több annál a járadéknál, amely az elhunyt szülőt megillette volna.

Öregségi, rokkantsági biztosítási ágon az 1941. évben 42 130.834 pengő járulék folyt be. Az öregségi biztosítás járuléktartalék alapjának tőkejövedelemmel, állami hozzájárulás stb. együtt 48,633.417 pengő bevétele volt. Figyelemmel arra, hogy ez a biztosítási ág mindössze 12 éves múlttal rendelkezik, az öregségi, rokkantsági járadékosok száma aránylag még csekély, de számuk évről-évre növekszik. 1941 december 31-én már 7566 öregségi járadékot, 15.757 rokkantsági járadékot, 4322 özvegyi járadékot, 5312 árvajáradékot tartottak nyilván s a kifizetett járadékok végösszege 1941-ben 5,744.922 pengőt tett ki.

Az öregségi, rokkantsági biztosítás bevezetése óta a biztosítási ág járuléktartalék alapján jelentős tőkék gyűltek össze. 1941 december 31-én 254,644.327 pengő értékű vagyont tartottak nyilván, melynek nagy része ingatlanokba (bérházakba, gyógyintézményekbe, rendelőintézetekbe, családi házakba), városoknak és községeknek nyújtott kölcsönökbe, állampapírokba stb. volt elhelyezve. Az öregségi stb. biztosítás egészségvédő és gyógyító eljárási alapján 11,699.906 pengő gyűlt össze, melynek rendeltetése a fiatalok gyógyüdtetésével kapcsolatos intézmények hálózatának kiépítése.

Az OTI által végzett negyedik biztosítási feladat a bányanyugbértbiztosítás. 1927 január 1-je óta az összes magyarországi bányászok nyugbértbiztosítását országosan az Intézet látja el. A 75.619 főnyi bányász után járulék címén az 1941 év folyamán 8,433.646 pengő folyt be. E biztosítási ág tartalék alapján 17,225.617 pengő vagyont gyűlt össze. A bányanyugbértbiztosítást a 300/1942 B. M. sz. rendelet modern alapokra fektette s a szolgáltatásokat jelentős módon feljavította.

Az OTI a négy biztosítási ágán évenként összesen mintegy 170 millió pengő bevételhez jut, amelynek nagy részét szolgáltatások nyújtása révén visszaadja a biztosítottaknak. Az öregségi biztosítás céljaira befolyó járulékok nagyrészt lakástermelés, saját intézményeinek kiépítése, marosoknak és községeknek nyújtott kölcsönök révén szintén visszavezeti a gazdasági életbe. Az OTI különböző biztosítási ágainak járuléktartalékain nyilvántartott hatalmas vagyont 1941. december 31-én 324,017.133 pengő értéket képviselt.

A fentiekben ismertetett hatalmas intézmény a bizto-

sítási feladatokat részint központjában, részint pedig helyi-szervei útján látja el. Az OTI helyiszervei: a kerületi pénztárak, a kirendeltségek és a vállalati pénztárak.

Az OTI-nak jelenleg 52 kerületi pénztára, 15 kirendeltsége és 18 vállalati pénztára van.

Az említett 52 kerületi pénztár és 15 kirendeltség közül 51 mellett működik rendelőintézet. Ugyancsak minden vállalati pénztár is rendelőintézetet tart fenn. A budapesti kerületi pénztár, eddig 13 rendelőintézetet létesített. Jelenleg az OTI által fenntartott összes rendelőintézetek száma tehát 81. ,

Az OTI tulajdonában és saját kezelésében levő intézményeinek (kórházak, szanatóriumok) száma 10, üdülőtelepeinek száma pedig 9.

Az OTI olyan testület, melynek tagjai a biztosításra kötelezettek, valamint mindazok a munkaadók is, akik ennek az Intézetnek biztosítására kötelezett tagjait foglalkoztatják. Az OTI-nek önkormányzata van.

Központi önkormányzati szervek a közgyűlés, igazgatóság, elnökség, kártalanító bizottságok, járadékmegállapító bizottságok, alapokat ellenőrző bizottság, nyugbér-megállapító bizottság, bányanyugérbiztosítási választmány. Helyi önkormányzati szervek a kerületi választmányok és a vállalati pénztárak mellett működő választmányok.

Az OTI közgyűlése jelenleg 448 tagból áll. A közgyűlésben paritásos alapon foglalnak helyet a munkaadók és a munkavállalók kiküldöttei.

A közgyűlés saját kebeléből választja meg az igazgatóság tagjait. Ez utóbbiak száma 46, ezek közt 23 munkaadó és 23 munkavállaló foglal helyet. Az igazgatóság saját kebeléből választja az elnökséget, mely 12 tagból áll felefele részben munkaadókból és munkavállalókból.

Ugyancsak a közgyűlés választja az alapokat ellenőrző bizottság nyolc tagját is.

Az egyes biztosítási ágak munkájának támogatására bizottságok működnek. Az öregségi, rokkantsági, stb. biztosítási ágon a járadékok ügyében 12 tagú járadékmegállapító bizottság működik. Ennek tagjait ugyancsak a közgyűlés tagjai közül választják, paritásos alapon.

A baleseti biztosítási ág munkájában résztvesznek a baleseti kártalanító bizottságok. Tagjainak száma 6, 8 és 12.

Az OTI rendszeres illetményben részesülő tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak létszáma jelenleg 3471. A nem rendszeres illetményben részesülő alkalmazottak szám 1621. Pénzbeszedők, helyi megbízottak száma 273.

2. M a g á n a l k a l m a z o t t a k Biztosító Intézete.

Jelentőségére nézve az ország második leghatalmasabb szociális intézménye a MABI, amely két biztosítási feladatot lát el: Budapesten és 14 Budapest melletti községben működő vállalatok magánalkalmazottak betegségi biztosítását, továbbá Magyarország összes magánalkalmazottainak öregségi és rokkantsági biztosítását. A betegségi biztosítási járulék az átlagos napibér 5.25%-a, az öregségi biztosítási járulék pedig az átlagos napibér 4.88%-a. A biztosítási bérhatár eredetileg a betegségi biztosítás tekintetében havi 300 P volt, az öregségi biztosításban pedig havi 500 P. Ezeket az összegeket ismételten felemelték s jelenleg a betegségi biztosításban a bérhatár havi 500 P, az öregségi biztosításban havi 800 P.

A betegségi biztosítási ágon nyilvántartott biztosítottak létszáma 1941-ben 93.804 főre, az öregségi biztosítási ágon nyilvántartottak létszáma mintegy 156.396 főre emelkedett.

A MABI betegségi biztosítási ágán a járulékjövedelem 1941-ben 11,481,478 P, az öregségi biztosítási ágon 17,650.000 P volt, azaz az Intézet két biztosítási ágán az évi költségvetési keret meghaladja a 29 millió pengőt. A magánalkalmazottak betegség esetében egy éven át orvosi gyógykezelésben, ingyen gyógyszerekben, gyógyvizekben, gyógyfürdőkben, gyógyászati segédeszközökben, kórházi ápolásban részesülnek. Keresőképtelenség esetén a magánalkalmazottak táppénzt kapnak, melynek összege egyenlő az átlagos javadalmazás 65%-ával. Ezenkívül a biztosított felesége és gyermekei után táppénzpótlékban részesül.

Szülés esetében a magánalkalmazott nők terhességi és gyermekágyi segélyben részesülnek, melynek összege 6 hétig a szülés előtt, 6 hétig a szülés után egyenlő a javadalmazás 100%-ával. A szoptatási segély összege napi 80 fillér. A biztosított elhalálozása esetében a temetkezési segély 30-szorosa a napi javadalmazásnak. A biztosított igényjogosult családtagjának elhalálozása esetében a temetkezési segély egyenlő a napi javadalmazás 20-szorosával.

A MABI egészségügyi szolgálatát 158 rendelőintézeti, és számos körzeti orvos útján látja el. Az Intézet igen jelentős saját gyógyintézményekkel rendelkezik, ezek között foglal helyet a 210 ágyas Ferenc József Kórház, a 144 ágyas törökbálinti tüdőbetegszanatórium és a 150 ágyas balatonlellei Horthy Miklós-gyógyüdülő.

Az öregségi biztosítási ág szolgáltatásai egyezők a munkások öregségi biztosításával kapcsolatban felsorolt szolgáltatásokkal. Lényegesebb eltérés mindössze az, hogy a magánalkalmazott özvegye korhatárra tekintet nélkül részesülhet özvegyi járadékban.

1941 december 31-én 2648 öregségi, 4466 rokkantsági, 2659 özvegyeségi, 816 árvajáradékost tartottak nyilván.

A MABI öregségi biztosítási járuléktartalékalapján szintén jelentős tőkék gyűltek össze. A járuléktartalékalap vagyona 1941 december 31-én 124,973.473 pengő értéket, az egészségvédő és gyógyító eljárási alap vagyona pedig 6,686.615 P értéket képviselt. Az Intézet számos városnak nyújtott kölcsönöket, továbbá nagyban előmozdította a vidéki orvoslakások termelését, Budapesten és a vidéken nagyobb szabású bérházépítkezést folytatott.

A MABI 1941-ben 1103 személyt részesített három héten át ingyenes ellátásos gyógyfürdőben ápolásban, ugyanabban az évben üdülésben részesített 1141 fiatalkorú biztosítottat.

3. Vasúti vállalatok betegségi biztosító intézetei.

A magyar törvény lehetővé teszi azt, hogy a közforgalmi vasúttársaságok munkavállalóik részére különálló betegségi biztosító intézetet létesítsenek. Jelenleg Magyarországon 7 vasúti társaság tart fenn önálló betegbiztosító intézetet, amelyek között a legnagyobb fontossággal a Magyar Államvasutak Betegségi Biztosító Intézete bír.

Ennél az Intézetnél 1941. évben az átlagos taglétszám 181.537 főre rúgott. A biztosítottak három csoportból tevődnek össze: az évi fizetéses tagokból (40.003 fő), a munkásokból (79.422 fő) s végül a nyugellátásos tagokból (61.714 fő). Az összbevétel az intézetnél 1941-ben 13,195.498 P volt, mely összegben a járulékbérvétel 13,169.774 P-vei szerepel.

Az Intézet nemcsak Magyarországon, de nemzetközi

viszonylatban is a legmagasabb értékű szolgáltatásokat nyújtja.

Orvosi gyógykezelés, gyógyszer a tagoknak a biztosítás egész ideje alatt, keresetképtelenség esetében pedig egy évig jár. Táppénz a keresőképtelen biztosítottaknak egy évig jár, melynek összege egyenlő az első 28 napon a kereset 60%-ával, azontúl pedig a 75%-ával. Ezenkívül táppénzpótlék is jár, melynek összege feleség után a táppénz 5%-a, gyermekek után a 2%-a, együttesen azonban legfeljebb a táppénz 15%-a. Kórházi ápolás a tagoknak egy évig, a családtagoknak 28 napig teljesen ingyenes. Szanatóriumi ápolás ingyenes a biztosítottak egy évig, a családtagoknak négy hónapon át.

Igen jelentős szülészeti segílyt nyújt az intézet. A biztosított nő szülés előtt és után hat-hat hétig segílyben részesül, melynek összege egyenlő az átlagos napibér 200%-ával! Utána 12 hétig szoptatási segíly jár, mely egyenlő az átlagos napibér 100%-ával.

A temetkezési segíly a biztosított elhunytja esetében egyenlő az átlagos napibér 35-szörösével, illetőleg a havi fizetéses alkalmazottnál az egy havi illetmény 150%-ával. A feleség elhalálózása esetében a segíly egyenlő a férj havi járandóságának 75%-ával, két éven felüli gyermek elhalálózása esetében az apa havi járandóságának 50%-ával, illetőleg két éven aluli gyermek elhalálózása esetében a 30%-ával.

A biztosítottak egészségügyi védelmében 876 orvos vesz részt. Az Intézet hatalmas központi rendelőintézettel és kórházzal rendelkezik Budapesten, amelyekben összesen 95 orvos közreműködik. Ugyancsak az intézet tulajdonát képezi Kolozsvárott egy 48 ágyas kórház és rendelőintézet; továbbá Harkányban és Hévízfürdőben egy-egy üdülőtelep.

A MÁV. B. B. I.-en kívül még hat kisebb magyarországi vasúttársaság tart fenn betegségi biztosító intézetet¹¹ agyjából a fentivel azonos értékű szolgáltatások nyújtásával. Ezenknél a biztosító intézeteknél a biztosítottak létszáma 6000 körül mozog.

4. Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet.

A hajózási vállalatok munkavállalói védelmére 1896-ban alakult meg egy egyesületi betegsegélyző pénztár. Ez

a pénztár a 9210/1923. N. N. M. számú rendelet alapján 1923. december 31-ével felszámolt s helyébe 1924. január 1-ével megalakult a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet. Ez az Intézet a hajózási-, kotró-, rév-, komp- és tutajozó vállalatok gyáraiban és műhelyeiben, építkezéseinél és fenntartási munkálatainál munkabéréért szolgáltatott teljesítő munkavállalók betegségi biztosítását látja el.

Az Intézet a betegségi biztosítási feladatok ellátásánál 5.60%-os, illetőleg a tisztviselői kategóriánál 5.14%-ös járulékkulcsot alkalmaz. Az intézet az egész Dunán saját alapszabályai szerint teljesíti feladatát. Működési területe öt állam területére terjed ki. Az intézet egészségügyi szolgáltatást számos hazai és külföldi orvos látja el. Betegség esetében az intézet 26 hétig részesíti segélyezésben azokat a tagjait, akik két éven belül 1 évi tagsággal nem rendelkeznek. Egy évi segélyezésben részesülnek a legalább egy évi tagsággal rendelkező tagok. A táppénz összege a nőtlen biztosítottaknál az átlagos munkabér 50%-a, a családosoknál 60%-a, amely a tagsági időtartam szerint 6 hónapig, illetőleg 1 évig jár. A szülészeti segély 6 hétig a szülés előtt és 6 hétig a szülés után egyenlő a munkabér 100%-ával. Halál esetében a temetkezési segély az átlagos napibér 30-szorosa. Az intézet átlagos taglétszáma 1941-ben 13.027 fő volt. Az összebevétel 1,770.243 P-t tett ki, amely összegben a betegségi biztosítási járulék 1,737.528 P-vel szerepelnek.

5. Dohányjövedék Országos Betegségi Biztosító Intézete.

A betegségi biztosítás törvényes bevezetése előtt a magyar kir. dohánygyárak mellett működtek már vállalati betegsegélyező pénztárak. Budapesten 1848-ban az erzsébetvárosi dohánygyár mellett, 1850-ben a ferencvárosi dohánygyár mellett alakult vállalati betegsegélyező pénztár. A világháború kitörése előtt összesen 21 dohánygyárban működött betegsegélyező pénztár. E pénztárak életében jelentősséggel bír az 1927. XXI. törvény, amely az említett vállalati pénztárak felszámolását mondta ki és helyükbe a m. kir. Dohány jövedék Országos Betegségi Biztosító Intézetet létesítette. Az új intézet 1928. január 1-én kezdte meg működését.

Járulékfizetés tekintetében megkülönböztetik az évi

fizetéses alkalmazottakat, akik a tényleges javadalmazás 4%-át fizetik, míg a munkások az átlagos napibér 6%-át. A járulékot fele-fele részben a munkaadók és a biztosítottak viselik. A DOBBI jelenlegi szolgáltatásai a következők:

a) Betegség esetében: ingyenes orvosi gyógykezelés jár a biztosítottaknak és családtagjaiknak, gyógyszert a gyógyszer ára 15%-ának térítése ellenében kapják. Táppénz a keresőképtelenség 4-ik napjától kezdve jár egy évig az átlagos napibér 60%-ának összegében. Kórházi ápolásban a tagok egy évig, a családtagok 6 hétig részesülhetnek. Tüdőbetegszanatóriumi ápolásban a biztosítottak 6 hónapig ingyen kezelhetők. Szülés esetében a munkás tagok 6 hétig a szülés előtt, 6 hétig a szülés után terhességi, illetőleg gyermekágyi segélyben részesülnek, amelynek összege az átlagos napibér 100%-a. Utána 12 hétig szoptatási segély jár, melynek napi összege 80 fillér. Halál esetében a temetkezési segély egyenlő az átlagos napibér 40-szeresével. Az igényjogosult tag házasársának elhalálozása esetében a temetkezési segély egyenlő a napi javadalmazásának 200-szorosával.

A DOBBI átlagos taglétszáma 1941-ben 17.314 fő, a járulékbévétele pedig 1,059.084 P volt. A tagok egészségvédelmében 104 orvos vett részt.

6. M. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézete.

A postások még 1896-ban Budapesten fölállítottak egy betegsegélyző pénztárt, amelyhez később a vidéki postástársadalom is csatlakozott. E magánegyesületi pénztár helyébe a törvény 1924-ben felállította a M. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézetet. Az intézetnél nyilvántartott tagok száma 1941. évben 38.292 fő volt, akik 3,111.038 P járulékot fizettek. A biztosítási járulék a javadalmazás 4%-a, melynek felét a posta viseli. A biztosítottak egészségvédelmét 266 orvos látja el, akik díjazás fejében a járulékbévételel 18%-át kapják.

A m. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete.

A különálló betegségi biztosító intézetek között foglal helyet a m. kir. Postatakarékpénztári Betegségi Biztosító intézete is, amely 1926-ban kezdte el működését. E biztosító intézetnél 2200 főnyi tagot tartanak nyilván, akik járú-

lék fejében évenként mintegy 150.000 pengőt fizetnek. A posta és a postatakarékpénztár! betegségi biztosító intézet szolgáltatásai csaknem azonosak: a biztosítottak ingyen orv ősi gyógykezelésben, kórházi ápolásban részesülnek. Gyógyszereket és a szükséges gyógyászati segédeszközöket a beszerzési ár $\frac{1}{3}$ -ának megtérítése ellenében kaphatják. A szülészeti segély egyenlő a beszámítható járandóság 70%-ával. Halál esetében a hozzátartozók egy havi javadalmazás 100%-ából álló temetkezési segélyben részesülnek.

8. Bányatárspénztárak.

A legrégebb szociális intézmények a bányák mellett felállított önszegélyző pénztárak, bányatárspénztárak. Tisztes múltukra tekintettel a törvényhozó különállásukat fenn kívánta tartani. Jelenleg 19 önálló bányatárspénztár működik Magyarországon, amelyek mellett mintegy 60.000 bányász és alkalmazott betegségelezéséről történik gondoskodás. A bányatárspénztárak ugyanazokat a segélyeket nyújtják, mint amelyeket az 1927:XXI. törvény az ipari munkások betegségi biztosításával kapcsolatban előírt. Számos bányatárspénztár saját kórházat és rendelőintézetet tart fenn tagjai részére.

9. Közalkalmazottak betegségi biztosítása.

1921-ben törvényes gondoskodás történt a köztisztviselők betegségelezéséről. Felállították az Országos Tisztviselői Betegségelező Alapot, amely gondoskodik az állami, vármegyei, városi tisztviselők, a nem állami tanszemélyzet tagjainak betegségelezéséről. A köztisztviselők járulék fejében javadalmazásuk 1.5%-át, illetőleg amennyiben az OTBA szerződéses orvosát nem kívánják igénybe venni, hanem saját házi orvosukkal kezelik magukat, javadalmazásuk 1%-át fizetik. A tagok orvosi gyógykezelésben, szakrendelésben, kórházi ápolásban, szanatóriumi ápolásban részesülnek, továbbá az általuk beszerzett gyógyászati segédeszközök árának egy részét az Alap megtéríti. Szülés esetében a tagok egy havi járandóságuk 75%-át kapják, a segély azonban 500 pengőnél több nem lehet. A temetkezési segély összege a tag vagy feleségének elhalálása esetében egyenlő egy havi járandósággal, azonban 1000 pengőnél több nem lehet. Családtag után a temetkezési segély

az egy havi járandóság 75%-a. Az OTBA mintegy 200.000 köztisztviselő betegsegélyezéséről gondoskodik. Az OTBA legújabban Budapesten hatalmas korszerű kórházat épített s ezenkívül néhány üdülőteleppel is rendelkezik.

10. Székesfővárosi Alkalmazottak Segítőalapa.

Budapest székesfőváros törvényhatósága 969/1928. számú szabályrendeletében kimondotta, hogy a közigazgatási tisztviselők és a budapesti tanszemélyzet betegségi biztosítását a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítőalapja elnevezésű intézmény útján fogja megoldani. Időközben a Segítőalap feladatköre bővült, amennyiben a székesfőváros törvényhatósága a 243/1937. számú közgyűlési határozattal kimondta, hogy a Segítőalap tagjai a közoktatási és közigazgatási tényleges nyugdíjas és kegy díjas alkalmazottakon kívül a Székesfőváros Elektromos Műveinek, Gázműveinek, Vízműveinek és Házinyomdájának tényleges alkalmazottai és nyugdíjasai is.

A betegségi járulék a tagok járandóságnak 4%-a, amelynek felét a főváros, illetőleg a munkaadó közüzem viseli. A Segítőalap szolgáltatásai a következők:

a) Betegség esetében: ingyen orvosi és szakorvosi kezelés jár. A tagok a vénykönyvben rendelt gyógyszereket a költség 20%-ának térítése ellenében kapják. Minden tag díjmentesen vénykönyvet kap. Gyógyászati segédeszközök, különleges gyógymódok költségeinek 20%-át a tagnak kell viselnie. Gyógyfürdőbe való utalás esetén a Segítőalap csak a lakás, fürdő és az orvos költségeit fizeti, ellátásról a tagnak kell gondoskodnia.

A tag és igényjogosult családtagja szükség esetén kórházi ápolásban részesül a szükséges ápolás idejére. Tüdőbetegszanatóriumi ápolás költségeinek egy részét viseli az Alap és pedig a kisebb javadalmazási! alkalmazottaknál nagyobb, a magasabb javadalmazási! alkalmazottaknál kisebb költségrészt vállal magára. Emelkedik az alap hozzájárulása a többgyermekes családoknál. A fogászati kezelés igénybevételekor díjszabás szerinti összeget kell a tagoknak fizetniök.

b) Szülés esetében: a Segítőalap kétféle címen nyújt a tagoknak segélyt. Szülési segély címen az altisztek 80 P-t, a havi 300 P-n aluli javadalmazásban részesülők 120 P-t,

a 300 P-nél magasabb javadalmazású alkalmazottak 100 P-t kapnak. Ezenkívül jár anyasági segély, mely a törzsfizetés egy havi járandósága. Ezt az összeget két részletben fizetik ki.

c) Halálozás esetében: a hátramaradottak az elhunyt törzsfizetésének két havi összegét, családtag elhalálzásának esetében egy havi összegét kapják.

A Segítőalap taglétszáma 1941-ben 22.701 főből állott. Az összbevétel 3.900.710 P volt, amely összegben a járulékbetétel 3.038.021 P-vel szerepelt.

A Segítőalaphoz Budapesten modernül berendezett székháza van s ugyancsak tulajdonába tartozik négy üdülőtelep; Balatonkenesén, Balatonvilágoson, Rahón és Kőrösmezőn.

11. Elismert vállalati nyugdíjpénztárak.

A magyar társadalombiztosítási intézmények közé tartoznak az elismert vállalati nyugdíjpénztárak. A törvényhozó gondoskodása az öregségi és rokkantsági biztosítás bevezetéséről szóló 1928 :XL. törvényben kiterjedt azokra az esetekre, amikor valamely vállalat már törvény hiányában is nyugdíjalapot, nyugdíjpénztárat tartott fenn, avagy munkavállalóiról valamely nyugdíjjegyesület révén gondoskodott. Kimondta ugyanis, hogy a vállalat, amennyiben nyugdíjintézményét elismertetni, illetőleg annak tagjait a biztosítási kötelezettség alól mentesíteni kívánja, kérheti annak „elismert vállalati nyugdíjpénztárrá” való minősítését. A törvény ezzel azt akarta elérni, hogy mindazok, akik öregségükre az 1928:XL. törvényben megállapított szolgáltatásoknál kedvezőbb elbánásban részesülnek a munkaadójuk szociálisabb gondoskodása révén, továbbra is kedvezőbb helyzetben megmaradjanak. Az elismertetésnek feltételei közé tartozott az, hogy a nyugdíjalap 1928 január 1-én, amennyiben vállalat tartja fenn, legalább 40, amennyiben pénztárat tartja fenn, legalább 25 taggal rendelkezék. A későbbi időre vonatkozólag úgy rendelkezett a törvényhozó, hogy elismerésnek helye lehet oly vállalat nyugdíjalapjánál, amely vállalat alaptőkéje legalább 2.000.000 P s nyugdíjpénztára legalább 100 tagot számlál.

E törvényes rendelkezések értelmében a nyugdíjalapok, nyugdíjintézetek és nyugdíjjegyesületek felül vizsgálata megtörtént. 1929-ben 85 elismert vállalati nyugdíjpénztár

működött Magyarországon. Időközben néhány vállalati nyugdíjpénztár a gazdasági válság éveiben felszámolt, viszont a gazdasági fellendülés éveiben több nagyobb vállalat alapított nyugdíjpénztárt. Számuk 1941 december 31-éa 95-re emelkedett, amelyeknél az összvagyon 366,700.000 P értéket képvisel.

A nyugdíjpénztárak 1941, évi bevétele 90,000.000 P volt, amely összegben a járulékbévétele 9,421.000 P-vel szerepelt. E pénztáraknál az aktív tagok száma 1941-ben 21.971, a nyugdíjasok száma 4301, az özvegyi járadékosok száma 1121, az árvajáradékosok száma 307 fő volt. Az összes kiadások végösszege 1941-ben 20,100.000 P-re rúgott, amelyben a kifizetett járadékok összege 15,565.000 P tett ki.

A nyugdíjpénztárak hatalmas vagyonában az érték-papírok 84,073.000 P-vel, az ingatlanok 74,103.000 P-vel szerepelnek. A legújabban kiadott törvényes rendelkezések megkönnyítik a vállalatok részére a nyugdíjpénztárak alapítását s ennek nyomán az 1943. év folyamán a nyugdíjpénztárak száma meghaladta a 110-et. É nyugdíjintézetek nagy szerepet töltek be az utóbbi években Budapesten modern bérpaloták építésével.

12. Önálló foglalkozásúak nyugdíjintézetei.

Az egyes szabadfoglalkozási ágakban résztvevők saját társadalmuk védelmére nyugdíjintézetet létesítettek. A hírlapírók 1881-ben alapították a Magyar Hírlapírók Országos Nyugdíjintézetét, melynél jelenleg mintegy 800 újságíróról történik gondoskodás. A tagjáradék fejében a hírlapírók 10 évi tagság után havi 80 pengő rokkantsági járadékban részesülhetnek. Az öregségi járadék, amely a 65. életév betöltése után jár, két részből áll: havi 80 pengő járadék-törzsből és 10 évi tagság után eltöltött minden év után havi 4-4 pengő fokozódó járadékrészből. Az özvegyi járadék 70%-a annak a járadéknak, amely az elhunyt tagot megillette. Az árvajáradék összege havi 20 pengő.

Az ügyvédekről az 1908 : XL. törvény gondoskodott, Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet" felállításával. Az intézet tagjai évi 120-1230 pengő tagdíj járulékot fizetnek, melynek ellenében megrokkulás esetében egységesen évi 720 pengő járadékban részesülnek. Jelenleg az Intézet

7200 tagot számlál, évi összbevétele 1,700.000 P körül mozog, tiszta vagyona a 8,500.000 pengő értéket meghaladja.

A közjegyzők érdekében az 1930:IV. törvény a kir. közjegyzők és közjegyzőhelyettesek nyugdíjintézetének felállítását mondta ki. A tagok havi 50 pengő tagdíj fizetése ellenében megrokkánás esetében havi 200 pengő járadékban részesülhetnek. A tag elhalálása esetén az özvegy járadéka is havi 200 pengő, míg minden kiskorú gyermeke után további havi 50 pengő nevelési segély jár. Az intézet mintegy 230 közjegyző és 60 közjegyzőhelyettes öregségi ellátásáról gondoskodik, tagjárulék fejében évenként mintegy 150.000 pengő folyik be, összvagyonra 500.000 pengő értéket képvisel.

A postamesterok és postamesteri alkalmazottak ellátásáról ugyancsak önálló nyugdíjintézet gondoskodik, melynek vagyona 5,400.000 pengő értéket képvisel. Megrokkánás esetében 10 év után, egyébként 40 évi tagság után folyósít járadékot az intézet.

13. Mezőgazdasági munkavállalók szociális biztosítása.

A mezőgazdasági társadalom szociális biztosítása jelenleg két intézetnél folyik és pedig az Országos Társadalombiztosító Intézetnél és az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézetnél. Az OTI látja el a felvidéki és kárpátaljai mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosítását, míg az OMBI-nál folyik a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és baleseti kötelező biztosítása, továbbá a gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítása, végül pedig a mezőgazdasági munkavállalók baleseti biztosítása.

A mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosítása az OTI-nál az ipari munkavállalókkal azonos mértékű járulékok fizetése mellett s azonos értékű szolgáltatások nyújtásával történik, mintegy 1,700.000 pengő költségvetési keret mellett 40.000 munkavállalóval kapcsolatban. A mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosításának kiterjesztése tanulmány tárgyát képezi, sőt kormányzati nyilatkozatok is elhangzottak már a mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosításának országosan történő bevezetése tekintetében.

A mezőgazdasági társadalom szociális biztosításának túlnyomórésze tehát jelenleg az OMBI-nél folyik, három

biztosítási ág keretén belül. A biztosítottak létszámára, a biztosítás költségeire és a szolgáltatásokra vonatkozólag az alábbiakat közöljük:

a) *A gazdatisztek öregségi, rokkantsági, halálesett kötelező biztosítását* az 1936:XXXVI. törvény vezette be. A törvény értelmében a gazdatisztek javadalmazásuk szerint 9 biztosítási osztályba tartoznak. E biztosítási osztályok javadalmi határait és a biztosítási járulékok összegét az alábbi táblázat mutatja be:

bi/ztosítási osztály	javadalmazási határok	járulékok evi összege
I.	1500 P összjavadalmazásig	144.— P
II.	2100 „ „	216.— „
III.	2700 „ „	288.— „
IV.	3300 „ „	360.— „
V.	3900 „ „	432.— „
VI.	4500 „ „	504.— „
VII.	5100 „ „	576.— „
VIII.	5700 „ „	648.— „
IX.	5700-on felül	720.— „

A szolgáltatások mértékét az 1936:XXXVI. törvény a következőképpen állapította meg: öregségi nyugdíj jár annak a biztosítottnak, aki 20 félévi várakozási időt szerzett és 65-ik életévét betöltötte. Rokkantsági járadék annak az állandóan rokkantnak jár, aki 20 félévi várakozási időt betöltötte, özvegyi járadék jár a várakozási idő betöltése után meghalt biztosított özvegyének, ha házasságuk legalább két évig tartott. Nevelési segély jár a 18 éven aluli, önálló keresettel nem rendelkező árváknak.

Az öregségi és a rokkantsági nyugdíj két részből áll: évi 120.- pengő nyugdíjtrészből és a fokozódó nyugdíjrészből, mely egyenlő a befizetett járulékok 19%-ával. Az özvegyi nyugdíj fele annak a nyugdíjnak, amire a biztosítottnak halálakor joga lett volna. A nevelési segély fél árva részére 30%-a, teljesen árva részére 60%-a az özvegyi nyugdíjnak. Az öregségi és rokkantsági nyugdíjhoz a 18 éven aluli gyermekek után nevelési segély is jár, mely egyenlő gyermekenként a nyugdíj 5%-ával.

Az öregségi biztosításban résztvevő aktív gazdatisztek és gazdasági egyesületi tisztviselők száma 1941 december 31-én 4513 volt. E biztosítási ág összebevétele 1,645.522 P

volt, mely összegben a biztosítási díj, 1,386.387 P-vel, a tőkekamat és ingatlanjövedelem 259.135 P-vel szerepel. A biztosítási ág szolgáltatásai ma még elenyészőek, tekintettel arra, hogy a várakozási idő tíz év, viszont 1941. év végéig mindössze a biztosítás négy és fél éves múlta tekintett vissza. Az 1941. év végén 268-an élveztek öregségi, 173-an özvegyi, 155 egyén rokkantsági nyugdíjat. E szolgáltatásokkal kapcsolatban összesen 289.546 P költség mutatkozott. A felmerült ügyviteli költség 37.912 P volt, miért is a bevételek túlnyomórésze (1,269.588 P) tartalékolásra fordítható volt. A tartalékalapon nyilvántartott vagyon értéke 1941 december 31-én 6,039.474 P volt, amelyből 937.000 P értékpapírban, 2,441.032 P pedig ingatlanokban, a többi pedig pénzüintézetknél folyószámlán volt elhelyezve.

b) *A gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítását* az 1938:XII. törvény vezette be. Minthogy a törvény rendelkezései a kérdést megnyugtató módon nem szabályozták, az 1939 :XVI. törvény az öregségi biztosítást kiegészítette a gazdasági munkavállalók özvegyeinek öregségi járadékban részesítésével. Ez a törvény 1940 március 1-ével lépett életbe. Figyelemmel arra, hogy az öregségi biztosítás kérdésének késői rendezésével számos idősebb korosztályú biztosított esett volna öregségi járadék élvezetétől, az 1938:XII. törvény kimondta, hogy azok, akik a törvény hatályba lépésének napján a hatvanötödik életévet már betöltötték, öregségi járadékra jogosultak, ha a negyvenötödik életévük betöltése után tizenöt éven át évenként legalább 15 hetet töltöttek el gazdasági munkavállalóként belföldön munkaviszonyban. Annak javára, aki a törvény hatálybalépésének napján ötvenedik életévet már betöltötte, az öregségi járadék szempontjából a várakozási időbe kell számítani azokat az éveket is, amelyben a negyvenötödik életévének betöltése után legalább 15 hetet töltött el gazdasági munkavállalóként. A várakozási időbe az ötvenedik életévét betöltött munkavállalóknál legfeljebb azonban annyi évet lehet beszámítani, mint ahány évvel a munkavállaló a törvény hatálybalépése napján ötvenedik életévet túlhaladta. Ezeknek a jogoknak érvényesítésére a törvény két évet jelölt meg. Ezeket a teljesen ingyenes öregségi járadékokért az 1940. év végéig 86.817 egyén jelentkezett. Az 1941. év végén 63.652 gazdasági munkavállaló kapott teljesen ingye-

nes járadékot, részben ingyenes járadékot élvezett 9076 személy.

Az 1938 :XII. törvény értelmében öregségi biztosítási kötelezettség alatt állnak a tizennyolcadik életévüket betöltött férfi gazdasági munkavállalók, amennyiben nincs olyan földbirtokuk, melynek területe a két kataszteri holdat, kataszteri jövedelme pedig a 20 koronát meghaladja. E biztosítás költségeit az állam (37%), a törvényhatóságok (7%), az érdekelt földbirtokosok (33%) és a munkavállalók (heti 20 fillér járulék) viselik. A biztosítás szolgáltatásai a következők: öregségi járadék, özvegyi járadék és haláleseti segély, öregségi járadékra a 65. életév betöltésével nyílik meg az igény, ha a biztosított 15 évi várakozási időt betöltötte. A várakozási időbe beszámítanak azok az évek, amelyekben a munkavállaló legalább 15 heti járulékot lerótt.

Az öregségi járadék három részből áll: járadéktörzsből, járadéktörzspótlékból és fokozódó járadékrészből. A járadéktörzs évi 60 pengő, a járadéktörzspótlék évi 1.50 P minden olyan év után, melyben a biztosított után legalább 25 heti járulékot róttak le, a fokozódó járadékrész pedig a munkavállaló után a biztosítás egész tartama alatt lerótt járulékok 20%-a. Az özvegyi járadékra az igény a 60. életévvel nyílik meg, összege egyenlő a férjet megillető járadék felével. Haláleseti segélyben annak a munkavállalónak hátrahagyott családja részesülhet, aki halála előtt legalább két éven át biztosítva volt s évenként legalább 15 heti járulékot fizetett. A haláleseti segély 30 pengőtől 60 pengőig emelkedik.

Az 1939 :XVI. törvény alapján, amely 1940. március 1-én lép életbe, öregségi özvegyi járadékot élvezett 1941. dec. 31-én 7524 özvegy. Az 1941. évben kifizetett özvegyi járadékösszege 346.488 P-t tett ki.

A gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítási ágán a biztosítottak létszáma 1941. december 31-én 722.052 fő volt.

A biztosítási ág bevétele a következőkép alakult az 1941. év folyamán. Az összbevétel 19,840.288 P volt, amely összegben a biztosított munkavállalók járulékai (bélyegben leróva) 2,231,332 P-vel, a birtokosok és a törvényhatóságok hozzájárulása 7,659.181 P-vel, az állam hozzájárulása 8,061.400 P-vel, a tőkeamat és ingatlanok bérjövödelme 846.981 P-vel, egyéb bevételek 1.041.398 P-vel szerepelnek.

A kiadások az 1941. év folyamán következőképp alakultak: teljesen ingyenes öregségi járadék címén kifizettek 4,069.424 P-t, részben ingyenes öregségi járadéokra 535.631 P-t, rokkantsági járadéokra 107,759 P-t, özvegyi járadéokra 346.488 P-t, árvajáradéokra 31.082 P-t, haláleseti segélyre 196.998 P-t, összesen 5,499.717 P-t. Ügyviteli költségek összege 970.465 P-t tett ki.

Az elmúlt három év alatt tartalékolt összegekből a járuléktartalékalap vagyonának állaga 1941. december 31-én 29,528.702 P értéket képviselt, mely részben ingatlanokba, értékpapírokba, részben pedig pénzügyi folyószámlán volt elhelyezve.

c) Az OMBI harmadik üzletága, amely történeti sorrendben azonban elsőnek kezdte meg működését, a *mezőgazdasági munkavállalók baleseti biztosítása*. Ezt a biztosítási feladatot az 1900. XVI. törvény rendelte el. Ugyanez a törvény vetette meg az önkéntes öregségi és rokkantsági biztosítás alapjait is. Ez az önkéntes biztosítási ág a kötelező öregségi biztosítás bevezetése óta teljesen visszaesett s 2803 taggal az 1941. évben elérte a mélypontot. Ezek közül is 356 tag már Öregségi járadékot élvez.

A baleseti biztosítási díj 1942. január 1 óta évi 3 P. A baleseti biztosítási szolgáltatások mértékét a 111.111/1942. F. M. sz. rendelet 1942. január 1 óta jelentős módon felemelte. A baleseti sérültek orvosi gyógykezelésén, gyógyszeriken kívül, amennyiben a keresőképtelenségük 1 hétnél hosszabb ideig tart, de legfeljebb tíz, illetőleg 13 héten át, napi 1.80 pengő segélyt kapnak. A 10 hétnél hosszabb időre keresőképtelenné vált gazdasági gépmunkások a 11-ik héttől, a gazdasági cselédek pedig a 13. hét után a keresőképtelenség további tartamára évi 432 P járadékban részesülnek. Ha a keresőképtelenség csak részleges, akkor az évi 432 P járadéknak az a hányada jár, amely a keresőképeségcsökkenésnek aránylagosan megfelel. A magával tehetetlen és emiatt állandó ápolásra, gondozásra szoruló biztosítottak az évi 432 P járadékon felül még évi 216 P tehetlenségi pótlékban is részesülnek. A legalább 50%-ös keresőképtelenség alapján járadékot élvező egyén a 16-ik életévét még be nem töltött minden gyermeke után évi 60 P nevelési segélyt kap. Ha a biztosított baleset következtében meghalt, hátrahagyott családja egyszer s mindenkorra 1200 P összegű baleseti haláleseti segélyt kap. Ha a meghalt 16

évnél fiatalabb gyermekeket hagy hátra, az első és második gyermek után 150-150 P-vel, a további gyermekek után 300-300 P-vel emelkedik a haláleseti segély. Ha a 16-ik életévüket még be nem töltött teljes árvák maradtak hátra, ezeknek a baleseti haláleseti segélye 600-600 P. Ha a házastárs vagy gyermek hátrahagyása nélkül baleset következtében meghalt biztosított szüleit vagy nagyszüleit egészben vagy túlnyomórésztben eltartotta, az általa eltartott és eltartásra szoruló felmenők együttesen egyszer s mindenkorra 1200 P összegű baleseti haláleseti segélyben részesülnek. Az OMBI az érdekeltek kérelmére baleseti haláleseti segély helyett járadékot és temetkezési segélyt adhat. A baleseti özvegyi járadék évi 250 P, amely a biztosítottnak a 16. életévét még be nem töltött minden gyermeke után évi 60 P baleseti nevelési segéllyel emelkedik. A teljesen árva gyermek baleseti árva járadéka 16-ik életévének betöltéséig évi 120 P. A temetkezési segély összege 90 P.

A baleseti biztosításra kötelezett mezőgazdasági munkavállalók közt vannak egyéni biztosítási díjjal (évi 3 pengő) biztosítottak, továbbá olyanok, akik után az üzem átalányt fizet. Ez utóbbiak a gépek mellett dolgozók. Az egyéni díjjal biztosítottak száma 1941-ben 448.276 fő volt. A gépek mellett dolgozó munkások baleseti biztosítása céljából 60.181 gazdasági gépet jelentettek be, amelyek után átalányt fizettek.

Az 1941. év folyamán 13.262 balesetet jelentettek be, amelyek közül 196 halálos kimenetelű, 617 tíz héten túli munkaképtelenséget okozó súlyos baleset, a többi (12.449) pedig könnyebb baleset volt. Baleseti rokkantsági járadékot kapott 3.790 személy, özvegyi járadékot 195, nevelési járadékot pedig 1.257 árva. A baleseti biztosítási ág összes bevétele 1941-ben 2,205.946 P volt, amely összegben a biztosítási díjak és járulékok 1,773.226 P-vel, tőkekamat és ingatlanok jövedelme 132.720 P-vel szerepel.

A költségek közül a segélyezési költségek végösszege 1,366.023 P volt, amely összegben a napi segélyek 157.475 P-vel, az orvosi költségek 91.743 P-vel, gyógyszerköltségek 36.460 P-vel, kórházi költségek 187.653 P-vel, a rokkantjára járadékok 559.590 P-vel, a haláleseti segély 78.156 P-vel, a nevelési segély 46.551 P-vel szerepel. Ügyviteli költség címen 394.596 P-t számoltak el, tartalékolásra fordítottak 296.493 P-t.

A baleseti biztosítás dírtartaléka 8,457.343 P értéket képvisel, amelyből 7,534.36; P ingatlanokban volt elhelyezve.

A mezőgazdasági munkavállalókkal kapcsolatban az OMBI-hez a fent ismertetőit három biztosítási ágon biztosítási díj címén befolyt 1941-ben 13,050.126 P, az állami hozzájárulás összege 8,061.400 P volt, míg a három ág tartalékalapjának állaga 54,025.519 P értéket képviselt.

Összefoglalás.

A magyar társadalombiztosítás ötvenéves fennállása alatt fokozatosan kiépült előbb a betegségi, majd a baleseti, végül pedig az öregségi biztosítás. A szociális biztosítási ágak közül csak a munkahiány esetére szóló biztosítás bevezetése tekintetében nem történt még intézkedés. Jelenleg a kormányzat törekvése odairányul, hogy a termelés céltudatos előmozdításával, megfelelő beruházási politika üzésével lehetőleg minden munkaképes egyén munkaalkalomhoz jusson. A visszacsatolt területek bekapcsolása a nemzet vérkeringésébe, a magyar hadsereg felszerelése, vasúti és úthálózatunk kibővítése a munkavállalók ezrei részére új munkalehetőséget nyújtanak. Ugyancsak a munkanélküliség leküzdését célozzák a Vármegyei Közjóléti Szövetkezetek, amelyek tagjaikat hitellel támogatják. Mind e körülmények a munkahiány esetére szóló biztosítás bevezetését nem sorozzák a legsürgősebben megoldásra váró problémák sorába.

A betegségi biztosítást az elmúlt ötven esztendőben a dolgozó társadalom igen széles rétege védelmére bevezették. E téren hátra van még a mezőgazdasági munkavállalók betegségi biztosításának országos rendezése. Ennek végrehajtása a legközelebbi jövő első feladatai közt szerepel. A betegségi biztosítás védelme alatt állanak az összes ipari, kereskedelmi, bánya- és kohóüzemi munkások, magánalkalmazottak, köztisztviselők, községi és vármegyei alkalmazottak. Mintegy másfélmillió munkavállalóról s ezeknek családtagjainak biztosításáról 32 intézmény gondoskodik. Ezeknél az intézményeknél a járulékbévitel meghaladja a 140,000.000 pengőt. Jellegzetessége a magyar társadalombiztosításnak, hogy az összes ipari és kereskedelmi munkavállalók, háztartási alkalmazottak, a vidéki magánalkalmazottak betegségi biztosítását egyetlen egy központi intézet

látja el egyetlen törvény alapján azonos terhek és szolgáltatások mellett. A több mint egymillió magyar munkás a nemzeti szolidaritásban felölelve, egységesen, a munkabér 6%-ából álló járulékot fizet betegségi biztosítási költségeinek fedezésére. A járulékok felét a munkaadók, felét a munkavállalók viselik. A betegségi biztosítás az utóbbi években erősen aktív üzletgá lett, az intézetek zárszámadásaikat kezelési felesleggel zárták s így tartalékalapjait növelhették. E tartalékok segítségével számos körfeáz, rendelőintézet, stb. épült.

A betegségi biztosító intézetek taglétszáma és járulékbevételére vonatkozó összefoglaló adatokat az alábbi táblázat tünteti fel:

Biztosító intézet	taglétszám	járulékbevétel
O. T. I.	1,280.566	94,563.883
Magánalkalmazottak Bizf. Int.	93.804	11,481.478
Máv. B. B. I.	181.537	13,169.774
Mahabi	13.027	1,737.528
DOBBI	17.314	1,059.084
M. kir. Posta B. B. I.	38.292	3,111 038
M. kir. Postatkpt. B. B. I.	2.299	184.802
19 bányatárspénztár	kb. 60.000	kb. 7,000.000
O. T. B. A.	kb. 200.000	kb. 5,000.000
Székesfővárosi Alkalm. Segítőalapja	22.701	3 038.021
Összesen:	1,909.540	140 345.608

A baleseti biztosítást országosan két intézmény látja el: az Országos Társadalombiztosító Intézet az ipari, és az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet a mezőgazdasági munkavállalókra kiterjedően.

A dolgozó társadalom tagjainak öregségi biztosításáról az Országos Társadalombiztosító Intézet, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, több mint 90 elismert vállalati nyugdíjpénztár s végül az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet gondoskodik. Ezeknél az intézményeknél 1,000.000 munkás, 170.000 magánalkalmazott, 770.000 mezőgazdasági munkás és gazdatiszt öregségi biztosításának ügyeit intézik. Öregségi biztosítási járulék fejében mintegy 70,000.000 P folyik be s a náluk összegyűjtött járuléktartalékalapok vagyona 1942 január 1-én már meghaladta a 800,000.000 P-t.

A magyar betegségi biztosító Intézetek szolgáltatásai-

Szolgáltatások	OTI ipari munkavállalók	OTI magánalkalm.	MAHI	MÁV. BBI
Járulékkulcs	6%	5'14%	5'25%	3% és 6%, továbbá 1/2% az önkéntes támogatási alap részére
Betegség esetében: orvosi-gyógykezelés: tag: családtagok:	1 évig ill. a biztosítási viszony tartama alatt	1 évig, ill. a biztosítási viszony tartama alatt	1 évig, ill. a biztosítási viszony tartama alatt	3%-os tag: a biztosítás egész tartamán át; 6%-os tag: egy évig; 1/2%-os önk. tám. alap terhére minden 16 éven felüli kereset nélküli gyermek és eltartott unoka az összes segélyeket élvezi
Gyógyszerek	a biztosítási viszony tartama alatt ill. 1 évig 30 (20) fillér térítés ellenében	a biztosítási viszony tartama alatt, ill. 1 évig 30 (20) fillér térítés ellenében	a biztosítási viszony tartama alatt, ill. 1 évig ingyen (vénykönyv)	100 P-ig terjedő díjazások ingyenesen, egyébként minden gyógyszer után 20 fillér megtérítés
Gyógyászati segédeszközök, különleges gyógy módok	30 fillér térítés ellenében	30 fill. térítés ellenében	ingyen	Általában ingyen. Megtérítés csak a haskótónél 3 P, ludtálpbetétnél 1 P, sérévkótónél 50 f.
Gyógyvizek és gyógyfürdők	1 évig	1 évig	1 évig	Gyógyvizek ingyen. Gyógyfürdő megtérítés 30 fillér

nak összehasonlító táblázata. (1943. Jan. 1-i állapot)

Szolgáltatások	OTI ipari munkavállalók	OTI magánalkalm.	MABI	MÁV. BBI
Táppénz	1 évig 55%, táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2 százaléka	1 évig 55% táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2%-a.	1 évig 65%, táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2%-a.	1 évig és pedig az első 28 napra 60%, azután 75%. Ezenkívül táppénzpótlék, feleség után 5%, gyermekek után 2-2%, együttesen legfeljebb 15%. Gyógyintézeti ápolás esetén $\frac{1}{4}$ % alap terhére kieg. feltáppénz családosoknál, negyed táppénz nem családosoknál
Kórházi ápolás; tag; családtagok;	1 évig 42 napig	1 évig 42 napig	1 évig 42 napig	Tagoknál: 3%-os tagnál: a biztosítás egész tartamán át. 6%-os tagnál: 1 évig, családtagnál: 28 napig $\frac{1}{4}$ %-os alap terhére családos tagoknál 20 naptól, meghosszabbítás korlátl. időre
Szanat. ápolás; tag; családtagok;	1 évig —	1 évig —	1 évig 28 napig	Tag: 1 évig családtagnál: 4 hónap $\frac{1}{4}$ %-os alap terhére, családtagnál 5 és 6 hónap
Szülés esetében; tagok;	6 hétig azülés előtt, 6 hétig szülés után, az I-II. n. o.-ban 72%, III-XII. n. o.-ban 60%, 12 hétig napi 80 fillér	6 hétig 60% 6 hétig 60% 12 hétig napi 80 f	6 hétig 100% 6 hétig 100% 12 hétig napi 80 f csecsemőkelengye, illetőleg 60 P	3%-os tagnál: férj egy havi illetményének 80%-a, mint anyasági segély (minimális összege 100 P), azután 25%-a mint bábasesély 6%-os tagnál: férj átlagos napibérének 25-szöröse (minimálisan 100 P), munkás gyermeknevelési pótlék 80%-a mint anyasági segély, azután 6-szorosa, mint bábasesély

Szolgálatások	OTI ipari munkavállalók	OTI magánalkalm.	MABI	MÁV. BBI
Táppénz	1 évig 55%, táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2 százaléka	1 évig 55% táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2%-a.	1 évig 65% táppénzpótlék feleség után a táppénz 5%-a, a gyermekek után 2-2%-a.	1 évig és pedig az első 28 napra 60%, azután 75%. Ezenkívül táppénzpótlék feleség után 5%, gyermekek után 2-2%, együttesen legfeljebb 15%. Gyógyintézetli ápolás esetén $\frac{1}{4}\%$ alap terhére kieg. féltáppénz családosoknál, negyed táppénz nem családosoknál
Kórházi ápolás: tag: családtagok:	1 évig 42 napig	1 évig 42 napig	1 évig 42 napig	Tagoknál: 3%-os tagnál: a biztosítás egész tartamán át. 6%-os tagnál: 1 évig, családtagnál: 28 napig $\frac{1}{4}\%$ -os alap terhére családos tagoknál 20 naptól, meghosszabbítás korlát, időre
Szomat. ápolás: tag: családtagok:	1 évig —	1 évig —	1 évig 28 napig	Tag: 1 évig családtagnál: 4 hónap $\frac{1}{4}\%$ -os alap terhére, családtagnál 5 és 6 hónap
Szülés esetében: tagok:	6 hétig szülés előtt, 6 hétig szülés után, az I-II. n. o.-ban 72%, III-XII. n. o.-ban 60%, 12 hétig napi 80 fillér	6 hétig 60% 6 hétig 60% 12 hétig napi 80 f	6 hétig 100% 6 hétig 100% 12 hétig napi 80 f csecsemőkelengye, illetőleg 60 P	3%-os tagnál: férj egy havi illetményének 80%-a, mint anyasági segély (minimális összege 100 P), azután 25%-a mint bábasesély 6%-os tagnál: férj átlagos napibérének 25-szöröse (minimálisan 100 P), munkás gyermeknevelési pótlék 80%-a mint anyasági segély, azután 6-szorosa, mint bábasesély

DOBBI	MHBBI	Posta BBI	Postatakarékpénztári BBI	Székesfővárosi Segítőalap	OTBA
1 évig 60%, feleség és gyermekek részére táppénzpótlék	26 hétig, ill. 1 évig: családost 60%, nőtlen 55%.	20 hétig 90 százalékos	20 hétig egy havi járandóság 2%-át kitevő napenkénti összegben		—
1 évig 6 hétig	26 hétig, ill. 1 évig 28 napig	Tagok 12 hétig, családtagok 4 hétig	Ugyanebből a betegségből: 1 éven belül, tagnál 12 hétig, családtagnál 6 hétig	12 hónapon belül minden igény jogosult számára legfeljebb 84 napon keresztül, amit a főorvos indokolt esetben még 28 nappal meghosszabbíthat	8-12 hétig családtagok 4-8 hétig
(Csak tudószanatórium) 6 hónapig	26 hétig, ill. 1 évig 28 napi tudószanatórium	Tagok 12 hétig, családtagok 4 hétig	Tagnál, családtagnál egyaránt 4 hónap	Ugyanilyen mértékben, azzal a különbséggel azonban, hogy a tagok illetményei arányában térítést kell fizetnie, figyelembevéve a családi pótlék számát is.	16 hétig térítés mellett
6%-os tag: 6 hétig napibér 100% 6 hétig napibér 100% 12 hétig napi 80 f	6 hétig 100% 6 hétig 100% 12 hétig napi 80 f	Munkásoknál: 6 hétig 60% terhességi segély; 6 hétig 60% gyermekágyi segély	Nőtágok és a tag igény jogosult felesége részére: 1. „anyasági segély” a tag beszámítandó egy havi járandóságának 70%-ban 2. „szülészeti segédkezés” fejében 25 százalékos	Szülészeti segély 80, 120 és 160 P javszaldó-mazás nagyságára szerint és anyasági segély egy havi törzslizetés	Egy havi járandóság 75%-a max. 500 P

Szolgáltatások	OTI ipari munkavállalók	OTI magánalkalm	MAHI	MÁV. BBI
feleség:	4 hétig napi 50 f. 6 hétig napi 50 f. 12 hétig napi 40 f.	4 hétig napi 50 f. 6 hétig napi 50 f. 12 hétig napi 40 f.	4 hétig napi 50 f. 6 hétig napi 50 f. 12 hétig napi 40 f.	6%-os nőalkalmazott-nál: terhességi segély 6 hétig, az átlagos napibér 200%-a, gyermekágyi segély 6 hétig, az átlagos napibér 200%-a, szoptatási segély 12 hétig, az átlagos napibér 100%-a
Halál esetében: tag: családtagok:	Átlagos napibér 30-szorosa	Átlagos napibér 30-szorosa —	Átlagos napibér 30-szorosa Átlagos napibér 20-szorosa	A családfeje után: a) 3%-os tagnál: 1 havi járandóság 150%-a; b) 6%-os tagnál: átlagos napibér 33-szorosára, munkás gyermeknevelési pótlék 150%-a $\frac{1}{2}$ %-os alap terhére kieg. 200 P-re, magasabb segély esetén 50 P. Feleségnél: férj havi járandóságának 75%-a; két éven felüli gyermeknél: az apa egy havi járandóságának 50%-a; két éven alatti gyermeknél: az apa egy havi járandóságának 30 százaléka

DOBBI	MIBBI	Posta BBI	Postatakarékpénztár BBI	Székesfővárosi Segítőalap	OTBA
4%-os tagi napi javadalmazás 25-szöröse 6%-os tag felesége: 4 hétig napi 50 f 6 hétig napi 50 f 12 hétig napi 10 f 4%-os tag felesége: napi javadalmazás 25-szöröse	4 hétig napi 50 f 6 hétig napi 50 f 12 hétig napi 40 f	Minden biztosítottnál anyasági segély, a fizetés 70%-a Anyasági segély, a férj fizetésének 40%-a	Táppénzes nőtagoknál „Terhesség és gyermekorvosi segély” 6-6 hét tartamára a tag egy havi járandóságának 2%-át kitevő napenkénti összegben	Mint fent	Mint fent
Napi javadalmazás 40-szerese Napi javadalmazás 20-szorosa (azonban csak igényjogosult házastárs elhalálása esetén)	Átlagos napibér 30-szorosa —	1 havi fizetésnek megfelelő összeg Csak a felesgnél a férj fizetésének 50%-a	„Temetkezési segély” a tag elhalálása esetében egy havi járandóság 100%-ban Családtag elhalálása esetében egy havi járandóság 75%-ban	Két havi torzsfizetés Egy havi torzsfizetés	Egy havi járandóság férj es feleség elhalálása esetében max. 1.000 P A családtag után 1 havi járandóság 75 %-a Árva után 75 %

A magyarországi szociális tőkékre vonatkozó összefoglaló adatokat az alábbiakban mutatjuk be:

vagyonátlag
1941 dec 31-én

1. *Országos Társadalombiztosító Intézet*

a) öregségi, stb. biztosítási járuléktartalék-alap	254,644.327
b) egészségvédő és gyógyító élj. alap	11,699.906
c) bányanyugb. bizt. járulék tartalékalap	17,225.617

2. *Maganalkalmazottak Biztosító Intézete*

a) öregs. stb. bizt. járuléktartalékalap	124,973.473
b) egészségvédő és gyógyító élj. alap	6,686.615
3. 95 <i>elism. vállalati nyugdíj pénzt</i>	366,700.000

4. *Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet*

a) gazdatisztek öregs. bizt. jár. tart.-alapja	6,039.474
b) gazdasági munkaváll. öregs. tart.-alapja	29,528.702
c) baleseti bizt. járuléktartalékalap	8,457.343

Összesen: 825,955.457

Ezt a hatalmas szociális tőkét a dolgozó társadalom tagjai az elmúlt negyven esztendő alatt gyűjtötték össze s e tőkének segítségével megépülnek mindazok a szociális intézmények, amelyek a biztosítottak egészségügyi viszonyainak feljavítását célozzák (kórházak, szanatóriumok, üdülőtelepek, rendelőintézetek, betegségmegállapító állomások, stb.), továbbá azok a közművek, amelyek az ország közegészségügyi állapotainak megjavítása érdekében nélkülözhetetlenek (vízvezetékek, csatornázás, közvágóhidak, hűtőházak, stb.) s végül azok a bérházak, családiházak, amelyek a dolgozó társadalom lakásviszonyait emberségesebbé teszik,

V. A dolgozó társadalom egészségének védelme.

I. Munkahigiéne.

Már az 1893. évi XXVIII. törvény kimondta, hogy a munkaadó köteles ipartelepén mindazt létesíteni és fenntartani, ami tekintettel a telep és az üzem minőségére, annak követelményeihez képest az alkalmazottak életének és testi épségének és egészségének lehető biztosítása érdekében szükséges. A törvényhozó ugyanakkor felállította az iparfelügyelői intézményt, amelynek egyik feladatává tette az üzemeknek, vállalatoknak ellenőrzését abból a szempontból, vajjon azok a munkahigiéne követelményeinek megfelelnek.

A munkaadók az elmúlt évtizedek alatt e téren igen jelentős haladást tettek. Igyekeztek a munkahelyeken a munkaviszonyok minél kedvezőbb alakulását biztosítani. A munkahelyek tisztántartása, gondoskodás megfelelő világításról, fűtésről, szellőztetés! lehetőségekről számos munkaadó részéről komoly tanulmány tárgyat képezte. Újabbban a nagyobb gyárak vezetősége gondoskodott megfelelő vetkezőhelyek, zuhanyozók, étkezők, napközi otthokok létesítéséről.

A munkahigiéne kedvező alakulásában jelentős szerepe van az Országos Társadalombiztosító Intézetnek, amely több mint három évtized óta tart üzemvizsgálatokat s ellenőrzi az üzemeknek a baleset elhárítása érdekében teendő intézkedéseiket. Legújabbban a 239/1939. B. M. számú rendelet kimondta, hogy az OTI a biztosításra kötelezett üzemeket, vállalatokat, hivatalokat és foglalkozásokat egészségvédelmi és balesetelhárítási szempontból ellenőrizni köteles. Az OTT a helyszíni vizsgálatokat időszakonként vissza-

térőleg, a nagyobb üzemekre vonatkozóan évenként legalább egyszer, orvosi és műszaki közzegeivel teljesíti. Ha az OTI a vizsgálat során hiányoknak a tudomására jut, avagy ha a munkaadó a balesetelhárító óvórendszabályok fogantatását elmulasztja, a munkaadó magasabb baleseti biztosítási járulék, illetőleg baleseti biztosítási pótdíj fizetésére kötelezhető.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet 1939-ben kiadta az Általános Balesetelhárítási Óvórendszabályokat, amelyek a munkaadókat és munkavállalókat egyaránt kötelező rendelkezéseket tartalmaznak.

A dolgozó társadalom védelmét szolgálják az 1927 :XXI. törvénynek azok a rendelkezései is, amelyek kimondják, hogy baleseti kártalanítás jár annak a munkavállalónak, aki balesetbiztosításra kötelezett üzemben vagy az ily üzem érdekében végzett munka közben vagy ily munka következtében olyan betegségbe esik, amely az illető foglalkozás különös veszélyeként a biztosított keresőképtelenségét, illetőleg keresőképességcsökkenést vagy halálát vonja maga után. Foglalkozási betegség esetében ugyanaz a kártalanítás jár, mint üzemi baleset esetében.

A 7600/1936. M. E. számú rendelet a kártalanításra igényt adó foglalkozási betegségeket az alábbiakban állapítja meg:

1. Ólom, ennek vegyületei és összetételei okozta mérgezés,
2. higany, ennek fonszorai és összetételei okozta mérgezés,
3. lépfene-fertőzés,
4. tüdőgümőkórral járó vagy anélküli szilikózis,
5. foszfor vagy összetételei okozta mérgezés,
6. arzén vagy összetételei okozta mérgezés,
7. benzol vagy homológja, valamint ezek nitro és amino származékai által okozott mérgezés,
8. zsírsorozat szénhidrogénjeinek halogén vegyületei által okozott mérgezés,
9. mindazok a károsodások, amelyeket a rádium és rádióaktívanyagok, a röntgensugarak okoznak s végül 10. a bőr rákos megbetegedései.

A fentiekben ismertetett törvényes rendelkezéseken felül intézményes gondoskodás is történt a munkástársadalom egészségvédelme érdekében. Az Országos Társadalombiztosító Intézet felállította az Iparegészségügyi Vizsgáló Állomást, melynek munkáját megfelelő laboratórium támasztja alá. Az Állomás feladata üzemi látogatások során a foglalkozások különös ártalmaiként jelentkező betegségek elleni küzdelem, a veszélyeztetett munkavállalók idő-

szakos felülvizsgálata, szaktanácsadás, egészségügyi propaganda.

Ugyancsak a dolgozó társadalom védelmét szolgálja a gumókor és nemibetegségek elleni védekezésről, valamint a közegészségügyi törvények egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1940:VI. törvény és a gümőkór és neniibetegségek elleni védekezésről szóló rendelkezések végrehajtása tárgyában kiadott 888/1940. B. M. számú rendelet. Nevezett törvényes rendelkezések új alapokra fektetik Magyarországon az intézményes küzdelmet a tuberkulózis és a nemibaj ellen. Ebben a küzdelemben résztvesznek és munkaközösségbe lépnek az összes állami, városi, társadalombiztosítási intézmények, amelyek eredményeként minden egyes városban és minden járás területén legalább egy tüdőbeteggondozó intézetet, ugyanakkor minden városban vagy községben nemibeteggondozó intézetet kell létesíteni. Ezeknek az intézményeknek létesítési és fenntartási költségeihez a betegségi biztosító intézetek érdekeltségük arányában hozzájárulni tartoznak.

A fiatalkorú munkavállalók védelmére az egyes betegségi biztosító intézmények gyógyüdültetést végeznek, részben saját üdülőtelepeiken, részint táborozás útján. A gyógy üdültetésben évenként ma már mintegy 10.000 fiatalkorú vesz részt. Említett intézmények a fiatalkorú biztosítottakat hétvégi üdültetésben is részesítik.

Végül meg kell emlékeznünk a dolgozó társadalom érdekében küzdő jeles propaganda szervről, az Országos Társadalombiztosító Intézet intézményei között helyet foglaló *Egészségügyi Múzeumról*. E múzeum alapjait 1901-ben fektették le a Parisban létesített Musée Social, a Frankfurtban működő Soziales Múzeum, a barcelonai Museo Social és a müncheni Arbeiter Wohlfahrtsmuseum mintájára. A Múzeum célja egyrészt tudományos munka kifejtése a szociálhigiéné és a szociális orvostudomány terén, másrészt egészségügyi ismeretterjesztés és propaganda a munkástársadalom körében.

A Múzeum érdekes anyaga nyitva áll a nagyközönség részére. Minden vasárnap délután magyarázó múzeumi körsétákat, csoportos látogatók részére szakszerű előadásokat tartanak. A Múzeum előadótermében hetenként szociális és egészségügyi tárgyú előadásokat tartanak, amelyek nagy látogatottságnak örvendenek. Az 1940. év folyamán 116

munkásegészségügyi és munkásvédelmi előadásokon összesen 8379 hallgató volt részt. A Múzeumnak nyilvános olvasóterme és szakkönyvtára van, amelynek állománya 21.619 db.

A Múzeum bevezette a propaganda film- és diapozitív anyag kölcsönzését, hetenként díjtalan egészségügyi mozgófényképelőadásokat tart. A muzeális gyűjtemény egyik jelentős anyagát a balesetelhárítási csoport gépi része képezi, amely bemutatja a balesetelhárítás fejlődését s a gépeknél alkalmazott balesetelhárító berendezéseket. Külön csoportot képez a gümőkór elleni küzdelem anyaga, az alkoholizmus társadalmi és egészségügyi vonatkozásait feltáró anyag, a szexualetika, a prostitúció, a kuruzslás és népies orvoslás, a balneológia, stb. anyaga.

Az Egészségügyi Múzeum a munkásvédelem, a munkáskultúra és a munkásegészségvédelem szolgálatában határozott propagandaeszközt képez, s mint ilyen, nagy jelentőséggel bír a magyar szociális intézmények között.

2. A falu egészségvédelme.

Az elmúlt években Magyarországon nagyszabású szervező munka indult meg a vidéki, főként mezőgazdasági társadalom egészségügyi viszonyainak korszerű védelme érdekében. Ezt a munkát megkoronázta az 1000/1940. B. M. rendelet, mely a „zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatnak alapjait rakta le. Az idézett rendelet állami tevékenységnek minősítette a magyar egészségvédelmi szolgálatot s annak pilléreit a következőképp fektette le. Célkitűzése az országot minél több egészségvédelmi tanácsadó központtal ellátni, melynek székhelye az „egészség ház”. Ezekben az egészségházakban tisztiorvosok irányítása mellett zöldkeresztes védőnők működnek, akiknek tevékenységi körét az alábbiakban jelölhetjük meg: házasságelőtti tanácsadás, pályaválasztás előtti tanácsadás, egészségügyi ismeretek terjesztése, anyavédelem, csecsemővédelem, kisgyermek- és iskolásgyermekvédelem, a gümőkór és nemi betegségek terén szükséges tanácsadás, hozzátartozók oktatása az otthonfekvő betegek ápolására, trachoma, malária és más betegségek elleni küzdelem. Jelenleg már több tanintézetben folyik a zöldkeresztes egészségvédő növendékek képzése s évenként mintegy százzal emelkedik az or-

szag egészségvédelmének szolgálatába állított új védőnők száma. Még 1938-ban 3.5 millió pengő gyűlt össze az egészségházak építésére s ma már 768 egészségvédelmi körzetben folyik a falu gyógyításának nagy munkája.

A falu egészségügyi viszonyainak feljavítására irányuló küzdelem hatalmas munkájába tartozik a lakóházak higiénéjének, a nép ételmezésének, az ivóvíz megjavításának érdekében folytatott kutató, felvilágosító munka is.

Abból a célból, hogy az egészségügyi szolgálat minél nagyobb összhangban, minél hatékonyabban teljesítse feladatát, a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatba beolvasztották az Országos Stefánia Szövetséget, amely átadott 343 anya- és csecsemővédő intézetet, 150 tejkonyhát, 14 anyaotthont, 61 bölcsődét, 26 szülőintézetet, 4 csecsemő- és gyermekkórházat. Ezeknek az intézményeknek gondozása alatt évenként mintegy 110.000 csecsemő, 90.000 kisdéd (1 és 3 év között), 50.000 terhes nő áll. Az orvosi teendőket több mint 600 orvos és 745 védőnő végzi.

A csecsemő- és gyermekvédelmi intézmények sorában meg kell emlékeznünk még az Országos Gyermekvédő Ligáról és a Gyermekszanatórium Egyesületről. Ezek az intézmények jelenleg 2 hadiárva otthont, 2 fiúotthont, 1 leányotthont, 7 üdülőtelepet, 1 napközi otthont, 1 szociális telepet, 1 erdei iskolát, 2 gyógyiskolát, 2 preventóriumot tartanak fenn, amelyekben mintegy 500 gyermek nyerhet befogadást s évenként 10.000 gyermek részesülhet nyári üdültetésben.

A zöldkeresztes mozgalom felügyeleti és irányító szerve az Országos Közegészségügyi Intézet, amelynek tevékenysége igen sokoldalú.

Az Országos Közegészségügyi Intézetnek számos állomása van az ország különböző egyetemei és kórházai mellett. Ugyancsak számos kórház laboratóriumi vizsgálataival támogatja az Intézet működését. Öt zöldkeresztes védőnőképző intézetet tart fenn és pedig Budapesten, Szegeden, Kassán, Debrecenben és Kolozsvárott. A maláriától fenyegetett vidékeken malária-állomásokat tart fenn, jelesül Bereszászon, Jankón, Mándokon és Letenyén.

Ugyancsak az O. K. I. szervezi meg és tartja fenn a tisztiorvosi tanfolyamokat, a laboratóriumi kezelői tanfolyamokat és a községi orvosi tanfolyamokat,

Az Intézet központjában működő parasitológiai álló-

máson évenként több ezer maláriagyánús esetben végeznek vérvizsgálatot. A bakterológiai, továbbá a serológiai osztály ugyancsak hatalmas munkát végez. A kémiai osztály feladata az ország gyógyszerellátásának ellenőrzése és a vidéken vegyi vizsgálatok végzése. Évenként több ezer vizsgálatot tartanak. A biológiai ellenőrzést igénylő készítmények vizsgálatát külön alosztály végzi. Értékes munkát végez az influenzakutató osztály, mely sokezer kísérletet eszközölt. Nagy fontossága van a vízügyi osztálynak, melynek feladata az ország és főképen a falvak vízellátásának megjavítása. Az osztály az utóbbi években több mint 32.000 kút vizét vizsgálta meg.

Az Intézet egészségügyi mérnöki alosztálya különböző típusú egészségházak tervezésével foglalkozik. Ily tervek szerint több mint 250 egészségház készült el. Ugyancsak ez az osztály foglalkozik kutak fúrásával is. Az Intézet 15 évi fennállása alatt 1700 kutat fűrt. Végül az Intézet járványügyi osztálya végzi a fertőző betegségek nyilvántartását, az adatok statisztikai feldolgozását és teszi meg a szükséges intézkedéseket a járványok leküzdésére.

Jelenleg az O. K. I. irányítása mellett Magyarországon 768 egészségvédelmi körzetben, 2100 tanácsadási helyiségben 1135 zöldkeresztes védőnő végzi a magyar falvakban és községekben az egészségügyi propagandát.

3. Szabadidő-mozgalom.

A szabadidő helyes felhasználására irányuló törekvések az egyes országokban akkor kezdenek erőt kapni, amikor a munkaidőnek, a fizetési szabadságnak, a hétvégi pihenőnek törvényes szabályozása valamely országon belül már megtörtént. Minthogy e téren Magyarországon a korszerű lépések csak néhány évvel ezelőtt történtek meg, a szabadidő tevékenység is csak néhány év óta kezd jelentősebb és tudatosabb szakaszhoz jutni. E mozgalmak megindítóinál természetesen szemelődött lebegtek a híressé vált Donolavoro és a Kraft durch Freude intézmények. A nemzeti kormányzat örömet vette mindazokat a megmozdulásokat, amelyek akár a munkástársadalom valamely szervezete részéről, akár pedig a munkaadók részéről indultak ki. A kérdésnek irodalmi előharcosai is akadtak, akik figyelemmel kísérve a külföldi akciókat, javaslatokat tettek egy magyar szabadidőmozgalom kiépítésére.

A munkavállalók szervezetei közül különösen a Németi Munkaközpont indított nagyobbarányú akciót a szabadidő helyes felhasználásának irányítására. A szervezet tagjai közül számosan résztvettek az olasz Dopolavoro és a német Kraft durch Freude intézmények tanulmányozásában. E külföldi példák alapján indították meg a szervezést, amely már jelentős eredményekkel is dicsekedhet.

A szabadidőmozgalom terén kiváló eredményeket értek el a munkaadók is, akik vállalatuk keretén belül igyekeztek a munkavállalók szabadidejének helyes felhasználásáról gondoskodni. Ma már igen szép számmal vannak azok a vállalatok, amelyek munkavállalók részére kulturális, sportegyesületet létesítettek, klubházat építettek, amelyen belül folyik a társadalmi, kulturális, szellemi élet. Ezekben a munkásotthonokban működnek a zenekarok, dalárdák, sakkörök, sportkörök, a munkások rendelkezésére állnak sportpályák, a gyár vezetősége nyaraltatási lehetőségekről gondoskodik, a Dunán, Balaton mellett munkásszállókat, üdülőtelepeket létesít, hajókirándulásokat rendez, a munkásgyermekeket üdülteti a nyár folyamán.

Azok közt a vállalatok közt, amelyek a munkásaik jóléte és a szabadidő helyes felhasználása érdekében jelentős áldozatokkal korszerű intézményeket létesítettek, meg kell emlékeznünk a csepeli Weiss Manfréd-vállalatokról, a Gamma-művekről, a Magyar Általános Kőszénbánya rt.-ről, a Salgótarjáni Kőszénbánya rt.-ről, a Kammer Testvérek Textilipar r.-t-ről, a Péti Nitrogénművek r.-t-ről, a Richards Richard finomposztógyár r.-t-ről, a Magyar Pamutipar r.-t.-ről.

Bár a háború következtében előállott helyzet a szabadidő kérdésének korszerű kormányzati megoldását háttérbe szorította, a kérdés 1942. júniusában újabb lépéssel haladt a megoldás felé. A Gyáriparosok Országos Szövetsége külön szervezet létesített „Gyári szabadidő szervezetek központja” címén, amely széleskörű szervező és kulturális 'inunkat indított meg a gyárvállalatok közt. A Központ érintkezésbe lépett a Népművelési Bizottsággal, továbbá az Országos Sport Központtal és a különféle egészségvédelmi szervekkel s megteremtette az egészséges együttműködés alapjait. A Központ tevékenységét négy irányban kívánja kifejteni s ennek megfelelően négy szakbizottságot szerveit. E bizottságok a szervezési szakbizottság, kulturális

bizottság, sportszakbizottság, és végül a jóléti és egészségvédelmi szakbizottság. Tekintettel arra, hogy a munkavállalók szabadideje helyes felhasználásának irányításánál a rendelkezésre álló anyagi eszközök nyomatékkal bírnak, a jelenlegi háborús nehézségek közepette a kérdésnek a Gyáriparosok Országos Szövetsége által való felkarolása a legszerencsésebb megoldásnak mondható. A Szövetség nemcsak tekintéllyel és súllyal bír a vállalatoknál, hanem rendelkezik azokkal az anyagi eszközökkel is, amely a mozgalom nagyvonalú fejlődésének biztosítékát képezik.

VI. Munkaközvetítés.

A munkaközvetítés Magyarországon is először iparszerű magánvállalkozás keretében alakult ki. A céhrendszer idejében a céhszálló fekete tábláján hirdették meg a mesterek a náluk üresedésben levő segédi helyeket. Később a gépek megjelenésének korszakában, a munkaadói, a munkavállalói egyesületek foglalkoztak szakmai alapon munkaközvetítéssel. Magyarországon a szakmai munkaközvetítő irodák az 1870-1880-as években keletkeztek.

Amikor az 1884:XVII. törvény megvetette az alapját az ipartestületeknek, ez utóbbiak is felvették tevékenységük körébe a munkaközvetítést. Az 1880-as években a munkástársadalom körében megindult a szakszervezeti mozgalom, ennek egyik célkitűzése szintén a munkaközvetítés volt. 1905-ben már 34 szakszervezet foglalkozott munkaközvetítéssel. A munkaadószervezetek 1905-ben állították fel az első munkaközvetítő irodát, ezt követték 1907-ben az építőiparosok, 1908-ban a kávésok és vendéglősök, 1910-ben a vas- és gépgyárosok.

Kormányzati tényezők a munkaközvetítés kérdésével 1898-ban kezdtek foglalkozni az akkori nagy mezőgazda-

F M, számú rendelet, amelynek alapján megszervezték a mezőgazdasági hatósági munkaközvetítést.

Az ipari munkavállalók részére a hatósági munkaközvetítés kiépítésének szükségessége nagyobb arányokban a világháború első évében jelentkezett. Ennek hatása alatt hozták meg az 1916:XVI. törvényt, amely az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítés hatósági ellátásának alapjait vetette meg. E törvény rendelkezései értelmében

„az ipari munka minden nemében, úgyszintén a bányászat és kereskedelem körében a munkakereslet és a munkakínálat kiegyenlítésére az e célból kijelölendő városok és községek a munkaközvetítés leendőit hatóságilag ellátni kötelesek. Városok arra is kötelezhetők, hogy a munkaközvetítést saját hatósági területükön túlterjedőleg lássák el. Az ilyen városokat a kereskedelemügyi miniszter az állami költségvetés terhére évi támogatásban részesítheti, figyelemmel a város teherbírására, a terület nagyságára és az illető területen lakó ipari, bányászati és kereskedelmi alkalmazottak számára. Hatósági munkaközvetítés úgy a munkaadók, mint a munkakeresők részére díjmentes”.

E törvény végrehajtási utasítását a 92.815/1916. K. M. számú rendelet tartalmazta, amely Budapesten és Fiúmében állami munkaközvetítő hivatalt, 15 városban pedig hatósági munkaközvetítő hivatalt állított fel. Az új törvény alapján felállított szervezet feje az Állami Munkaközvetítő Hivatal lett, Budapest székhellyel, amelyre hárult a városi és községi munkaközvetítő gyűjtőhelyek megszervezése, valamint az ügyviteli szabályzat kidolgozása. Az új állatni szerv működését 1917-ben kezdte meg. Rövidesen 16 hatósági munkaközvetítő kezdte meg működését az egyes kereskedelmi és iparkamarák székhelyén, továbbá az ipari, kereskedelmi, bányászati forgalmú szempontból jelentősebb községekben összesen 863 gyűjtőhelyet.

Jelenleg Magyarországon a m. kir. Állami Munkaközvetítő Hivatal felügyelete és ellenőrzése mellett Debrecenben, Győrött, Kassán, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Miskolcon, Nagyváradon, Pécsset, Sopronban, Szegeden és Szombathelyen működnek hatósági munkaközvetítő hivatalok. Ezek mellett még Békéscsabán, Hódmezővásárhelyen és Kecskeméten gyűjtőhelyek tevékenykednek.

A hatósági munkaközvetítés mellett továbbra is működnek ingyenes magánmunkaközvetítők és pedig 10 munkaadói (ipartestületi), 77 munkavállalói szervezetek által és 43 egyesületek által fenntartott munkaközvetítő iroda.

Az említett ingyenes magánmunkaközvetítő irodán kívül működnek még iparszerűleg elhelyező irodák, állasközvetítők, ügynökségek. Ezek száma az egész országban 120-ra tehető. Ez utóbbiak nagy része a háztartási alkalmazottat közvetíti.

A mezőgazdasági munkavállalók hatósági munkaközvetítését az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda látja el, melynek szervezetét a 77.000/1926. F. M. számú rendelet új alapokra fektette. Ez az iroda újabban nagyjórányú közvetítési tevékenységet fejt ki magyar mezőgazdasági munkásoknak Németországba való csoportos elhelyezésével. Az iroda hatásköre kiterjed a gazdasági munkásoknak, cselédeknek, napszámosoknak, dohánykertészeknek, földmunkásoknak közvetítésére.

Az iroda tevékenységét alátámasztják a vármegyei hatósági, továbbá a helyi hatósági gazdasági munkaközvetítők.

A gazdasági munkaközvetítésnek üzletszerű gyakorlása tilos, azonban a toborzási engedéllyel bíró bandagazda egy bizonyos munkaadó számára és megbízásából munkásokat gyűjthet.

Értelmiségi munkanélküliség leküzdése.

Az első világháború után a szerencsétlen trianoni békeszerződéssel megcsónkított országban az értelmiség munkanélküliség óriási arányokat öltött. Ennek egyik oka az volt, hogy az elszakított területekről elmenekült értelmiségiek tömegesen özönlöttek a csonkaországba, holott ugyanakkor a gazdasági válság éveiben a csonkaország saját értelmiségét sem volt képes foglalkoztatni. Az egyetemekből, középiskolákból kikerült ifjúság nem tudott elhelyezkedni. Ez a kenyértelenség elsősorban a keresztény értelmiséget sújtotta, mert a zsidó vállalatok elsősorban saját fajtestvéreiknek igyekeztek munkahelyeket biztosítani. A keresztény értelmiség súlyos helyzetét először néhai Gömbös Gyula miniszterelnök ismerte fel s megtette az előkészületeket a kérdés megoldására. Az első tennivaló az értelmiségi munkanélküliség arányainak tisztánlátása volt. E célból statisztikai összeírást rendeltek el 1936-ban. További lépést jelentett az értelmiségi munkanélküliek ügyeinek intézésére kormánybiztosság felállítása. A kormánybiztosság megállapította, hogy 34.500 főből állott az értelmiségi munkanélküliek száma, akiknek mielőbbi elhelyezéséről gondoskodni kellett. A gyakorlati megoldás terén az első lépés az volt, hogy a kormány 850 főiskolai képesítésű munkanélkülit ideiglenes minőségben az államháztartás keretében helyezett el. Ezek eleinte havi 80 P, később 100

P, majd 120 P, s végül 140 P illetményben részesültek. Ugyanakkor a kormányzat törekvéseinek alátámasztására a Gyáriparosok Országos Szövetsége és a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete vállalta 500 értelmiségi munkanélküli elhelyezését.

Amikor az értelmiségi munkanélküliek kormánybiztosa látta, hogy a keresztény ifjúság elhelyezkedésének legnagyobb akadálya az, hogy a magángazdasági élet követelményeinek megfelelő felkészültséggel az állami hivatalok felé törekvő ifjúság nem rendelkezik, kereskedelmi és ipari szaktanfolyamok szervezéséhez fogott. Kereskedelmi, tojáskereskedelmi, baromfikereskedelmi, magkereskedelmi, fakereskedelmi, borkereskedelmi, vasipari, textilipari, biztosítási, burgonyakereskedelmi, szállítmányozási, vegyipari, nyomdászvezetői, moziüzemvezetői, stb. tanfolyamokat rendeztek. E tanfolyamok hét hónapon át tartottak, melynél 2 hónap az elméleti, 5 hónap a gyakorlati kiképzésre jutott. A tanfolyam hallgatói havi 100 P tanulmányi segélyben részesültek. A kormánybiztosság csak akkor és oly szaktanfolyamot rendezett, amikor a jelentkező kereslet folytán biztosítani tudta valamennyi hallgatónak azonnali elhelyezkedését a magángazdasági életben.

Amikor már volt megfelelő számú kereskedelmi és ipari pályára átképzett keresztény ifjúság, a kormányzat törekvése arra irányult, hogy a keresztény ifjúság önállósíthassa magát. Ezt a célt kívánta megvalósítani azáltal, hogy 1937-ben a 4600/1937. M. E. számú rendelettel felállította a Nemzeti önállósítási Alapot. A kormány az Alap rendelkezésére 2,000.000 P-t szavazott. Ez az összeg később a Nemzeti Bank 1,000.000 P-ös adományaival s más testületek juttatásával emelkedett.

Az Alapból önállósítási kölcsönben részesülhetnek olyan büntetlen előéletű és feddhetetlen jellemű magyar állampolgárok, akik 1. egyetemi vagy főiskolai képzettséggel rendelkeznek vagy középfokú szakiskolai vagy középiskolai érettségi bizonyítványuk van, avagy szakiskolai bizonyítványt nyertek, valamely gyakorlati pályához szükséges szakképzettséget megszerezték és 40 évnél fiatalabbak, 2. kölcsönben részesíthetők azok is, akik nem rendelkeznek főiskolai avagy középiskolai végzettséggel, szakiskolát nem végeztek, de a gazdasági életben valamely ipari vagy kereskedelmi pályán hosszabb ideje mint alkal-

mázoltak működnek és így szakmájukban megfelelő gyakorlattal rendelkeznek, 3. hadirokkantak, tűzharcosok és vitézek 40. életévük betöltése után is részesülhetnek kölcsönben és kérelmüket egyenlő feltételek mellett előnyben részesítik.

A Nemzeti Önállósítási Alap létesítésével a kormányzatnak nemcsak az volt a célja, hogy a nyújtott kölcsönök révén a keresztény társadalom tagjai önálló egzisztenciához jussanak, hanem a kölcsönhöz jutott személyek a társadalomban fontos szerepet töltsenek be azáltal, hogy oly helyen telepednek le, ahol tevékenységükre tényleg szükség van. Nem segíti elő az Alap oly városokban orvosoknak, kereskedőknek letelepedését, ahol orvosok, kereskedők, stb. már elegendő számban telepedtek le. Ha az Alap ily letelepüléseket előmozdítana, azzal kiélezné a versenyt s esetleg nehéz helyzetbe hozná a kezdő orvost, iparost, kereskedőt. Az Alap azonban készséggel előmozdítja azoknak önállósulási törekvéseit, akik oly kisebb városokban, községekben akarnak letelepedni, ahol működésükre, tevékenységükre, a köz és társadalom érdekében egyaránt szükség van.

A kölcsönösszegek nagysága nincs megszabva, az Alap igyekszik oly keretek közt a kölcsönt nyújtani, amennyi szükséges életképes egzisztenciák szerény megalapozására.

A kölcsönt legfeljebb 10 évi részletben kell visszafizetni évi 2%-os kamat fizetése mellett. A kölcsönben részesülő köteles az Önállósítási Tanácstól kapott utasításokat betartani és annak ellenőrzésének magát alávetni.

Bár az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére a kormány mindent elkövetett, mégis az eredmény erőtlen maradt. A legnagyobb akadály a zsidóság gazdasági térfoglalása, összetartása volt. A nagyipari vállalatok 49%-a, a nagykereskedelmi vállalatok 78.9%-a zsidókézből volt. Bár a zsidóság országos arányszáma 5.1%, a kereskedelmi és hitelélet körében 51.8%-ban helyezkedtek el zsidó magánalkalmazottak. Ezek a számadatok élénk bizonyágot tesznek arról, miért nem volt képes a keresztény értelmiségít ifjúság gyárakban, ipari és kereskedelmi vállalatokban elhelyezkedni. A helyzet felismerése vezetett a zsidótörvény meghozatalához. A társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról szóló 1938:XV. törvény nyitotta meg a gyárak, üzemek, kereskedelmi vállalatok kapuit a keresztény társadalom előtt. Az első zsidó-

törvényt követően az 1939:1 V. törvény a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról. E törvénynek egyik leglényegesebb rendelkezése az, mely szerint (17. §) ipari, kereskedelmi, bányászati, kohászati, bank- és pénzváltóüzleti vállalatban, biztosítási magánvállalatban, közlekedési vállalatban és mezőgazdasági üzemben, továbbá bármiféle más kereső foglalkozásban tisztviselői, kereskedősegédi vagy más értelmiségi munkakörben zsidót csak az értelmiségi munkakörben alkalmazottak számának 15%-áig lehet foglalkoztatni. Azonban nemcsak a foglalkoztatottak közt a zsidók arányszáma nem haladhatja meg a 15%-öt, hanem a kifizetett illetmények összegéből is a zsidóság csak 15%-ig vehet részt. Amely vállalatban ez az arány nem áll fenn, ezt 1943 január 1-ig a vállalatokon belül meg kell teremteni.

A fenti törvényes intézkedésekből megállapítható, hogy a nemzeti kormányzat céltudatos és szívós törvényhozói és társadalmi munkával, előbb a keresztény ifjúság szakképzettségének előmozdításával, majd önállósítási kölcsönök nyújtásával készítette elő azokat, akik részére a gazdasági élet kapuit a zsidótörvények meghozatalával megnyitotta. Az értelmiségi munkanélküliek száma ezekkel az intézkedésekkel hónapról-hónapra csökkent, s ma már mondhatni, teljesen felszívódott.

VII. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap.

A nemzeti államok legfőbb törekvése az utóbbi években a nemzet sejtjeinek, a családoknak támogatása, felkarolása volt. A népi és a közösségi gondolat termelte ki a modern államokban azokat a törekvéseket, amelyek a népi erők felfokozását, a sokgyermekes családok szociális védelmét célozták. A liberális gazdasági rendszerből visszamaradt karitatív gondoskodás helyét elfoglalta a szociális védelem. A szegénygondozás, az ínségnyhító tevékenység helyét elfoglalta az új korszaknak új parancsszava, amely az elszigetelt akciók helyébe egy messzemenően tervszerű, organikusan összefüggő, egységes szociálpolitika megszervezését tette szükségessé. Ez pedig azt követelte, hogy a támogatásra szoruló néprétegek nemcsak átmeneti segítségben részesüljenek, hanem részükre állandó életlehetőség, j tisztos megélhetés biztosítsák. Ezek a célkitűzések vetették meg alapját az 1940 : XXIII. törvénynek, amely a szociális és családvédelmi célokra Országos Nép- és Családvédelmi Alap létesítését mondta ki.

A törvény az Alap feladatát a következőkben jelölte meg:

- a) a sokgyermekes családok intézményes támogatása;
- b) gondoskodás a gyermekvédelem feladatainak ellátásáról;
- c) a megélhetésükben veszélyeztetett családok boldogulásának szerves megalapozása házhoz juttatás, kedvezőbb gazdasági viszonyok közé telepítés vagy egyéb gazdasági megsegítés, (közjóléti szövetkezetek, különböző termelési, értékesítési intézmények és vállalkozások elősegítése stb.) útján;

d) kellő anyagi feltételekkel nem rendelkező, arra érdemes családok részére az anyagi eszközök biztosítása avégből, hogy az állam vagy más közület gazdaságpolitikai tevékenységének részesei lehessenek.

Az Alap a nyújtott juttatás visszatérítését pénzben, munkában vagy természetben igényelheti.

Abból a célból, hogy az Alap feladatának eleget tehesen, a törvény évi 60,000.000 pengő bevételt biztosít részére. Ennek az összegnek felhasználásával folyik a sokgyermekes családok gazdasági talpraállítása.

Az 1940 : XXIII. törvény külön szervezetet állított fel az alap célkitűzéseinek végrehajtására, melynek neve Országos Szociális Felügyelőség. Ez a szerv a m. kir. belügyminiszter közvetlen felügyelete és irányítása alatt áll. Az Országos Szociális Felügyelőség előadói a szociális felügyelők. Az országot beosztották nagyobb körzetekre s minden körzet elér egy szociális felügyelő került azzal a feladattal, hogy a körzetének szociális viszonyait állandóan figyelemmel kísérrje, a jelentkező szociális bajok orvoslására a szükséges javaslatokat megtegye és minden bürokratikus eljárástól mentesen azonnal írt hozzon a bajok enyhítésére.

A cél elsősorban a nehezebb viszonyok között élő mezőgazdasági sokgyermekes családok intézményes megsegítése és beállítása a nemzeti termelő munkába. Az arra érdemes és rászoruló családokat az Alap kertes családi házzal, a termeléshez szükséges eszközökkel látja el kamatmentes kölcsönök folyósítása útján. A gazdasági úton történő szociális felemelést a gazdasági élethez a közigazgatásnál könnyebben simuló ú. n. közjóléti szövetkezetek hajtják gyakorlatilag végre. A szövetkezetek igazgatóságai viszont a helyi közigazgatás vezetőiből s a megsegítendőkből tevődnek össze, így a szervezetben összpontosulnak mindazok az erők, amelyek megkönnyítik és biztosítják a kívánt szociális kiegyenlítődés eredményességét.

A magyar kormányzat másrészt több mint egymillió pengőt fordít a többgyermekes családok földhözjuttatására, elsősorban kishaszonbérletek alakításával. Ebben a munkában az Országos Szociális Felügyelőség szoros együttműködésben van a m. kir. Földművelésügyi Minisztériummal. Ez az együttműködés különösen a zsidóbirtokok igénybevételével és azoknak a kisemberekhez juttatásával kapcsol-

latosan erős. Az Alap célkitűzéseit végrehajtó szociális szervezetek figyelme a földhözjuttatáson felül az okszerű és helyes termelésre, különösen az arra való nevelésre is irányul.

Ezenkívül mintegy 3,800.000 P-t fordít az Alap sokgyermekes mezőgazdasági családok állathoz, főleg tehenekhez való juttatására, amellyel a sokgyermekes családok gazdálkodását kívánja egyfelől könnyíteni, másrészt főleg a gyermekek táplálkozását javítani. A nagyobb állatokon felül kb. félmillió pengőt kisebb haszonállatok juttatására szánt az Alap révén a kormányzat, hogy ezáltal azok a családok, amelyek nagyobb haszonállatok takarmányozását biztosítani nem tudják, anyagilag fokozatosan mégis erősödhessenek.

2 és félmillió pengő keretében juttatja keresethez a háziipari termelés fokozásával az arra érdemes és alkalmas családokat, s ezáltal széles néprétegeket kapcsol bele a fogyasztásba.

Az önálló egzisztenciák megteremtése céljából a gazdasági élet számtalan egyéb vonalán is érdekes és változatos akciók indultak meg. Így a termények feldolgozására, gyümölcsstelepitésre, zöldségeskertek művelésére, téli foglalkoztató üzemek létrehozására, a felkarolandó néprétegek megsegítésére és életszínvonalának fokozatos emelésére, ugyancsak tekintélyes tőkeerőt bocsát a magyar kormányzat az Alap keretében rendelkezésre. Másrészt mintegy egymillió pengővel siet a kisiparos- és kiskereskedő-családok segítségére, főleg az áru- és anyagbeszerzés megkönnyítése folytán.

Mindebbe a szociális tevékenységbe a kormányzat bekapcsolja az anyaországhoz visszatért magyar területeket is s ezek számára a szükséges további pénzügyi fedezetet biztosítja.

A gazdasági jellegű szociális tevékenységen felül 14 millió pengőt költ az Alap a már meglévő gyermekvédelmi intézmények fenntartására. A közeljövőben a családi élet megszilárdításával az elhagyott gyermekek kérdését új alapokra kívánja helyezni.

A sokgyermekes családból származó iskolaköteles gyermekeknek félmillió pengő összeg erejéig ruhát és cipőt juttat az Alap, hogy a hideg hónapok beálltával, különösen a falusi gyermekek meleg ruhával és lábbelivel ellátva jár-hassanak iskolába.

A szociális célokat szolgáló alapok tekintélyes összege lehetővé teszi továbbmenőleg a szegényebb gyermekek részére az iskolai étkeztetés, valamint a tejakció megszervezését és napközi otthonok felállítását. Az Országos Szociális Felügyelőség különös gondot fordított arra, hogy a mezőgazdasági lakosság sokgyermekes családjai akadálytalanul elláthassák termelő munkájukat, ezért a falusi gyermekereget a társadalmi szervek, főként az Egyesült Női Tábor bevonásával 1942-ben közel ezer nyári napközi otthon fogadta gondozásba.

Az Országos Szociális Felügyelőség ezévi munkatervén felül az azonnali beavatkozást kívánó szociális feladatok végrehajtásából is állandóan kiveszi a részét, így tevékeny részt vállalt a leszerelt katonák újból való kenyérhez, foglalkoztatáshoz juttatásában és irányítólag működik közre a hatalmas tavaszi árvizek által okozott rombolások és károk helyreállításában és pótlásában. A családi házak építése mellett az Országos Szociális Felügyelőség irányítja az árvíz által rombadöntött házak ezreinek felépítését is.

Az Alap nagyszabású gazdasági jellegű szociálpolitikai tevékenysége mellett ébren ügyelt a társadalmi életben mutatkozó egyéb káros tünetek és bajok leküzdésére is. E segítő tevékenységnek más vonalon hasznos kiegészítője volt az a kormányrendelet, amely a nehéz időben a munkakerülőket és szabotálókat rövid úton internálótáborba kényszeríti.

VIII. Hadbavonultak és hozzátartozóiknak szociális védelme.

A magyar kormány gondoskodását nem kerülték el azok, akik távol a hazától életüket és vérüket áldozzák fel. Ez a gondoskodás három irányú: biztosítani az otthont, biztosítani a munkahelyet mindaddig, amíg a családfeje vissza nem érkezik és végül biztosítani a visszamaradt család megélhetési lehetőségét. A vonatkozó fontosabb rendeletek a következők:

Az 5777/1941. M. E. sz. rendelet kimondta, hogy a hadbavonult lakását, lakrészét vagy iroda céljait szolgáló helyiségeinek bérletét bérnemfizetés miatt felmondani nem lehet. Az ilyen hátralékos részére a bíróság részletfizetési kedvezményt engedélyezhet.

Ha valamely ipari, kereskedelmi vállalat alkalmazottja katonai rendelkezés folytán bevonul, a munkaadó a bevonulás ideje alatt felmondással sem bocsáthatja el.

Ha az alkalmazott szolgálati járandóság fejében lakást is kap, azt a munkaadó az alkalmazott, illetőleg családtagja részére a bevonulás egész tartama alatt szolgáltatni köteles. Ha az alkalmazott a leszerelés utáni nyolc napon belül munkaadójánál jelentkezik, a munkábalépés napjától kezdve a bevonulás előtt fennállott javadalmazás illeti meg. Ha az alkalmazott a leszerelés után következő nyolc nap alatt munkaadójánál szolgálatra nem jelentkezik, munkaadója a szolgálati viszonyt azonnali hatállyal felbonthatja.

A munkaadó köteles tartási hozzájárulást fizetni az olyan alkalmazottnak, aki a rendkívüli fegyvergyakorlat során legénységi állományban teljesít szolgálatot és vele élő

felesége, gyermeke, esetleg más keresőképtelen hozzátartozója van. A tartási hozzájárulás egy eltartott esetében az alkalmazott havi javadalmazásának 50% -a, amely minden egyes további eltartott után 10-10%-kal emelkedik, de nem haladhatja meg a szolgálati járandóság teljes összegét. A természetben nyújtott lakás bérértéket a tartási hozzájárulás kiszámításánál nem lehet számításba venni. A tartási hozzájárulást a munkaadó köteles készpénzben minden hónap 5-éig kiszolgáltatni. Mentesül a munkaadó a tartási hozzájárulás kötelezettsége alól, ha maga is katonai szolgálatra bevonult s ezért üzletét, vállalatát egyáltalában nem folytathatja (7777/1937. M. E. sz. rendelet).

A hadbavonult közszolgálati, köztisztviselői, közigazgatási és közüzemi munkások munkaviszonyát az 1900/1942. M. E. sz. rendelet szabályozza. E rendelet értelmében a felsorolt munkaadóknál alkalmazott munkavállalók munkaviszonyát katonai szolgálat, leventekötelezettség, közérdekű munkaszolgálat, honvédelmi munkakötelezettség, valamint személyes légvédelmi munkakötelezettség alatt megszüntetni nem lehet.

Hasonló rendelkezést tartalmaz a 7400/1939. M. E. sz. rendelet is, amely kimondta, hogy a bevonult gazdasági cselédet gazdája a bevonulás ideje alatt nem bocsáthatja el. Ha a gazdasági cselédnek legalább egy eltartottja van, a gazda köteles a szerződés értelmében kiszolgáltatni a lakást, a szegődményes fűtőanyagot, földet, nemkülönben az állattartást is, ha a szerződés arra is kötelezte.

A hadbavonult gazdatiszt munkahelyének fenntartását mondja ki a 7800/1938. M. E. számú rendelet, mely a hadbavonult gazdatiszt hozzátartozóinak megélhetését biztosítja.

Bár a hivatkozott rendelkezések a hadbavonultak munkaadóit további kötelezettségek teljesítésére szorítják, a kormány a hadbavonultak hozzátartozóinak továbbmenő segítségét is igyekezett biztosítani. A 940/1942. M. E. számú rendelet kimondta, hogy hadisegélyben kell részesíteni a bevonult hadkötelesnek támogatásra szoruló családtagjait.

A hadisegélyezés kérdését legújabbán a 6800/1942. M. E. sz. rendelet szabályozza. Az idézett rendelet értelmében csak a rászorult családtagok részesülnek hadisegélyben. A család megélhetését nem lehet biztosítottnak tekinteni, ha a család bármely forrásból származó bevétele Budapesten

és környékén a havi 180 P-t, megyei vagy törvényhatósági jogú városokban a havi 130 P-t, 12.000 lakosnál kevesebb lélekszámú községben a havi 100 P-t nem haladja meg. Ezek az átlagösszegek minden eltartatlan családtag után 10-10%-kal emelkednek. A 6800/1942. M. E. sz. rendeletben megállapított hadisegélyek mértékét az alábbi táblázat tünteti fel:

Hadisegélyek havi összegei:

K ö z s é g e k	Budapest, Buda- fok, Kispest, Pestszenterzsé- bet, Pestszent- lőrinc, Rákos- palota, Újpest, Albertfalva, Csepel, Matyás- fold, Pestujhely, Rákosszentmi- hály, Sashalom	A 12.000 lakos- nál nagyobb lélekszámú városban, köz- ségben	A 42.000 lakos- nál kisebb lélek- számú köz- ségben
	P	P	P
legalább középiskolai négy osztályos végzettségű, továbbá az önálló iparos, kereskedő bevonultak			
a) felesége vagy feleség nem létében első gyermeke után	60.—	50.—	40.—
b) többi hozzátartozója után	25.—	20.—	15.—
c) negyedik s minden további hozzátartozója után	35.—	30.—	25.—
A középiskolai négy osztállynál kevesebb végzettségű bevonultak			
a) felesége, vagy feleség nem létében első gyermeke után	50.—	40.—	30.—
b) többi hozzátartozója után	25.—	20.—	15.—
c) negyedik s minden további hozzátartozója után	35.—	30.—	25.—

A feleségnek a *terhesség* utolsó öt hónapjára és a szülést követő négy hónapra az öt személy szerint megillető segélynek 50%-kal magasabb segélyösszeg jár.

A 16. éven felüli hozzátartozónak, akit betegség a munkavállalásban tartósan gátol, 50%-kal magasabb segélyösszeg jár.

A kormány, figyelemmel a hadbavonultak hozzátartozóinak nehezebb életkörülményeire, kimondta, hogy a harctéri szolgálatot teljesítő katonák hozzátartozóinak úgy a jegyhez, mint a jegyhez nem kötött elsőrendű közélélmzési cikkek beszerzésénél elsőbbségi joguk van. Ily személyek jegyeit az iparosok, kereskedők tartoznak mindenki mást megelőzően beváltani.

Az Állami Munkaközvetítő Hivatal tartozik elsősorban a leszerelt katonák elhelyezéséről gondoskodni.

Zárószó

E könyv fejezetei elének tárták a szűkebb értelemben vett szociálpolitika állását Magyarországon. Láttuk, hogy a magyar dolgozó társadalom védelmére számos és mélyreható korszerű törvényes intézkedés történt hazánkban. Ezekkel az intézkedésekkel kapcsolatban bátran állíthatjuk azt, hogy szinte párhuzamosan születtek meg azokkal a munkástársadalom védelmére szóló rendelkezésekkel, amelyeket iparilag nálunk fejlettebb államokban hoztak.

A dolgozó társadalom védelmét szolgálják azonban a szigorúan vett szociálpolitikai rendelkezéseken kívül az egyéb kormányzati intézkedések szociálpolitikai szellemű rendelkezései is. Így át van szöve szociálpolitikai szellemmel adópolitikánk, pénzügyi politikánk, kultúrpolitikánk, egészségügyi politikánk, közigazgatási törvényeink, a földművelésügyi kormányzat rendelkezései. Mindezek együttesen arra törekszenek, hogy a dolgozó ember, továbbá a családfenntartók részére könnyebbé, szebbé tegyék az életet.

A szociális gondoskodásnak nemcsak az lett az eredménye, hogy a mai dolgozó ember élete összehasonlíthatatlanul emberibb, mint az ötven évvel ezelőtti munkásemberé, hanem e gondoskodás kifejezésre jut az egész társa-

arányszám Magyarországon mintegy 35 ezrelék volt, ez az arányszám 1941-ig 13.3 ezrelékre javult fel. Míg a csecsemőhalandósági arányszám ötven évvel ezelőtt még 25.8% volt, ez fokozatosan 12.9%-ra javult. Míg ötven évvel ezelőtt az átlagos emberi életkor még 45 éven alul volt, ma már 62 év körül mozog. Egészségügyi állapotaink, kultúrviszonyaink, mind oly haladásról tesznek tanúságot, amelyet szociális

törvényeinknek, szociális intézményeink működésének köszönhetünk.

Szociális törvényeink nyomán a szociális gondolat mind szélesebb körben terjed el, telíti meg a gyárak falait, a kisiparosok műhelyeit, a falvak házait s készíti elő a talajt a dolgozók jólétének, erkölcsi és anyagi boldogulásának további előmozdításához.

Bibliográfia

ÁLTALÁNOS SZOCIÁLPOLITIKA

- Heller Farkas dr.: *Magyarország szociálpolitikája*, 1923.
Balás Károly dr.: *Társadalmi szociálpolitika*, 1924.
Hilscher Rezső dr.: *Bevezetés a szociálpolitikába*, 1928.
Balás Károly dr.: *A szociálpolitika fő kérdései*, 1929.
Szeifert János dr.: *A nemzetközi munkaügyi szervezet és Magyarország*, 1933.
Magyar Miklós: *Az ember és a gép harca*, 1933.
Bikkal Dénes dr.: *A magyar munkásság jövője*, 1935.
Mihelics Vid dr.: *A szociális kérdés és a szocializmus*, 1935.
Esztergár Lajos dr.: *A szociálpolitika tételes jogi alapjai*, 1936.
Kovrig Béla dr.: *Szociálpolitika*, 1936.
HivertDezső dr.: *Munkáskérdés*, 1937.
Jakab József: *Ipari közigazgatás, törvényes munkásvédelem*, 1938.
Pályi Márton dr.: *Nemzeti munkásvédelem*, 1938.
Esztergár Lajos dr.: *A szociális munka útján*, 1939.
Mártonffy Károly dr.: *A mai magyar szociálpolitika*, 1939.
Ember György dr.: *Nemzeti szociálpolitika*, 1940.
Simkó-Vásárhelyi dr.: *A magyar iparjog*.
Kovrig Béla dr.: *Hogy életünk emberibb legyen*, 1940.
Budapesti Keresk. és Iparkamara: *Munkaügyi Tájékoztató*, 1941.
Bikkal Dénes dr.: *Bevezetés a szociálpolitikába*, 1941.
Zathureczky Zsolt: *Ipari rend*, 1941.
Nádújfalvy József dr. és Mihálffy Antal dr.: *A munkásvédelem zsebkódexe*, 1942.

MUNKAI DÖ

- 1840: XVI. és XVII. törvénycikk.
1872 : VIII. t.-c.
1884 : XVII. t.-c.
1922: XII. t.-c.
1932 : VIII. t.-c.
1936: VII t.-c.
1937: XXI. t.-c.
30.000/1936. Ip. M. rendelet.
3.000/1938. Ip. M. rendelet.

FIZETÉSES SZABADSÁG

1937 : XXL t.-c.

1936 : VII. t.-c.

3.000/1938. Ip. M. sz. rendelet.

30.000/1930. Ip. M. sz. rendelet.

H alasi Andor dr. – Sándor Imre dr.: *A fizetéses szabadság gyakorlati elszámolása*, 1939.

LEGKISEBB MUNKABÉR, MUNKABÉRPÓTLÉKOK

1923 : XXV. t.-c. (Mezőgazdaságban.)

1937 : XXI. t.-c. (Iparban.)

1940 : XV. t.-c. (Mezőgazdaságban.)

6.600/1935. M. E. sz. rendelet.

52.000/1935. K. M. sz. rendelet.

3.000/1938. Ip. M. sz. rendelet.

7.290/1940. M. E. sz. rendelet (7%-ös munkabérpótlék munkásoknál).

2.980/1941. M. E. sz. rendelet (15%-os munkabérpótlék munkásoknál.)

9.080/1941. M. E. sz. rendelet (30%-os munkabérpótlékokmunkásoknál).

9.150/1940. M. E. sz. rendelet (7%-os fiz. pótl. magánaikalm.).

3.620/1941. M. E. sz. rendelet (15%-os fiz. pótl. magánaikalm.)

9.070/1941. M. E. sz. rendelet (30%-os fiz. pótl. magánaikalm.)

6.050/1942. M. E. s/, rendelet (köztisztviselőknél).

CSALÁDI MUNKABÉR

1938 : XXXVI. t.-c. (Iparban, kereskedelemben, bányászatban, kohászatban.)

1912: XXXV. t.-c. (köztisztviselőknél).

1941: XV. t.-c. (házasodási kölcsön).

50.000/1938. Ip. M. rendelet.

23.400/1939. Ip. M. rendelet.

7.200/1942. M. E. sz. rendelet.

72.500/1942. M. E. sz. rendelet.

1.100/1941. B. M. sz. rendelet (Házasodási kölcsön).

8.500/1941. M. E. sz. rendelet (családi pótl. köztisztviselőknél).

6.500/1942. M. E. sz. rendelet (családi pótl. köztisztviselőknél).

Bikkal Dénes dr.: *A családi munkabér*, 1937.

Bikkal Dénes dr.: *Családi munkabér külföldön és Magyarországon*, 1938.

Bikkal Dénes dr.: *A családi munkabér problémái*, 1938.

Tiborcz Antal dr.: *Szakmai családpénztári útmutató*, 1941.

Csik József dr.: *A családi munkabér 3 évi működése*, 1942.

SZOCIÁLIS LAKÁSTERMELÉS

1927: XIX. t.-c. (Orsz. Falusi Kislakásépítési Szövetk. létesítése).

1930 :XLI. t.-c. (Orsz. Lakásépítési Hitelszövetk. létesítése).

1941: XV. t.-c. (Orsz. Nép- és Családvédemi Alap).

2.110/1942. M. E. sz. rendelet (munkáslakások építéséhez kölcsön).

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

- 1891 XIV. t.-c. (íp. betegségi biztosítás).
 1907 XIX. t.-c. (Ip. betegségi és baleseti biztosítás).
 1900 XVI. t.-c. (Mezőgazd. baleseti biztosítás).
 1927 XXI. t.-c. (Lex Vass L)
 1928 XL. t.-c. (Lex Vass II.)
 1925 XXXIV. t.-c. (Bányanyugérbiztosítás).
 1932 IV. t.-c. (Társadalombiztosítási bíráskodás).
 1936 XXXVI. t.-c. (Gazdatisztek öregségi biztosítása)
 1938 XII. t.-c. (Mezőgazd. munkavállalók öregségi biztosítása).
 1939 XVI. t.-c. (Mezőgazd. munkavállalók özvegs. biztosítása).
 5.960/1941. M. E. sz. rendelet.
 7.200/1942. M. E. sz. rendelet.
 300/1942. M. E. sz. rendelet (Bányanyugérbizt.)
 II.770/1939. M. E. sz. rendelet (Felvidéki és kárpátaljai területek bekapcsolása).
 300/1941. M. E. sz. rendelet (Felvidéki és kárpátaljai területek bekapcsolása).
 200/1941. M. E. sz. rendelet (keleti és erdélyrészi tér. bekapcsolása).
 850/1942. M. E. sz. rendelet (Visszafoglalt délvidéki tér. beapcs.).
 III.111/1942. F. M. sz. rendelet (Mezőgazd. baleseti biztosítás).
 Társadalombiztosításra vonatkozó törvényes rendelkezések gyűjteménye. (Belügyminisztérium kiadása.)
 I. *Betegségi és baleseti biztosítás, 1938.*
 II. *Öregségi, rokkantsági stb. biztosítás, 1938.*
 IV/a. *Gazdasági munkaváll. baleseti biztosítása, 1941.*
 IV/b. *Gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti bizt. 1911.*
 IV/c. *Gazdasági munkavállalók öregs. és özvegs. biztosítása, 1941.*
 Kovrig Béla dr. – Frisch Ferenc dr.: *Öregségi biztosítás, 1928.*
 Blkkal Dénes dr.: *Társadalombiztosításttan, 1939.*
 O. T. L. kézikönyv.
 M. A. B. I. tájékoztató.
 Rozs László György: *Elismert vállalatok nyugdíjpénztára, 1940.*
 Bikkal Dénes dr.: *O. T. B. A. útmutató, 1939.*
 Angyal Gy. László dr.: *A társadalombiztosítási jog mai szabályai, 1941.*
 Bikkal Dénes dr.: *Iparosok és kereskedők öregségi biztosítása 1941.*
 Máthé István dr.: *Társadalombizt. jogszabályok és útmutató, 1941.*
 Mihálffy Antal dr.: *Bányanyugérbiztosításunk reformja, 1942.*
 Alapy Viktor dr.: *Társadalombiztosítási tájékoztató munkaadók részére, 1942.*
Országos Társadalombiztosító Intézet évi jelentései és zárszámadásai.
Magánalkalmazottak Bizt. Intézete évi jelentései és zárszámadásai.
M. Á. V. B. B. L évi jelentései.
Posta B. B. L évi jelentései.
D. O. B. B. I. évi jelentései.
Magyar Hajózási Betegségi Bizt. Intézete évi jelentései.
Postatakarékpénztárt Betegségi Bizt. Intézet évi jelentései.

MUNKAEGÉSZSÉGÜGY

- 1893: XXVIII. t.-c. (Üzemi balesetelhárítás).
 1940: VI. t.-c. (Gumókor és nemibetegs. elleni küzdelem).

- 239/1939. B. M. sz. rendelet (Balesetelhárítási
7.600/1936. B. M. sz. rendelet (Foglalkozási betegségek).
888/1940. M. M. sz. rend. (Gümőkór és nemibetegs. elleni védekezés).
Pfisterer Lajos dr.: *Általános balesetelhárítási óvrendsz.* 1939.
Johan Béla dr.: *Gyógyul a magyar falu*, 1940.
Batiz Dénes dr.: *I. ársadalombiztosítási egészségügyi ismeretek*, 1941.
Fluck András dr.: *Szabaduló tevékenység a magyar gyáriparban*, 1941.
Pályi Márton dr.: *Egészségvédelem az iparban, kereskedelemben stb.*,
1941.
Országos Közegészségügyi Intézet évi jelentései.

MUNKAKÖZVETÍTÉS, MUNKAPIAC

- 1898 :1. l.-c. (Mezőgazdaságban.)
1916: XVI. t.-c. (Iparban.)
11.180/1899. F. M. sz. rendelet. (Mezőgazdaságban.)
92.815/1916. K. M. sz. rendelet. (Iparban.)
77.000/1926. F. M. sz. rendelet. (Mezőgazdaságban.)
4.600/1937. M. E. sz. rendelet (Nemzeti önállósítási Alap létesítése.)
Kultsár István dr.: *Az értelmiségi munkanélküliség elleni küzdelem*,
1939.
Gortvay György dr.: *A m. kir. Állami Munkaközvetítő Hivatal 1940. évi jelentése a munkaközvetítése és a munkapiac állásáról, 1941.*

HADBAVONULTAK ÉS HOZZÁTARTOZÓIKNAK SZOCIÁLIS VÉDELME

- 5.777/1941. M. E. sz. rendelet.
7.777/1937. M. E. sz. rendelet.
1.900/1942. M. E. sz. rendelet.
7.400/1938. M. E. sz. rendelet.
7.800/1938. M. E. sz. rendelet.
940/1942. M. E. sz. rendelet. (Hadisegély.)
6.800/1942. M. E. sz. rendelet.

FOLYÓIRATOK, ÉVKÖNYVEK

- Munkaügyi Szemle* I-XVI évfolyam.
Társadalombiztosítási Közöny, I-XXXV. évfolyam.
Szociális Szemle, I-III. évfolyam.
Nép- és Családvédelem, I-II. évfolyam.
Anya- és Gyermekvédelem, I-IX. évfolyam.
Fanta: *Iparfelügyelői Könyvtár*, I-VII. kötet.
Molnár Frigyes: *Szociális és Karitatív Évkönyv*, I-IV. évfolyam.
Magyar Gyáriparosok Szövetsége évkönyvei.
Dobsa-Kovalóczy: *Országos Iparos Évkönyv és Címtár*.

TARTALOM

I. Történelmi visszapillantás.....	3
II. A dolgozó ember személyiségének és munkaerejének védelme.....	11
- 1. Gyermekek és fiatalok szociális védelme.....	11
- 2. A dolgozó nő szociális védelme.....	11
- 3. A felnőtt munkások szociális védelme.....	14
a) A munkaidő szabályozása.....	14
b) Fizetési szabadság.....	16
III. A dolgozó ember gazdasági védelme	
1. Legkisebb munkabérek. Munkabérpótlékok.....	19
2. Legkisebb munkabérek a mezőgazdaságban.....	23
3. Családi munkabér.....	24
- 4. Házassági kölcsön.....	28
5. Szociális lakástermelés.....	29
VI. A dolgozó ember védelme az élet kockázataival szemben.	
Társadalombiztosítás Magyarországon.....	34
1. Országos Társadalombiztosító Intézet.....	36
2. Magánalkalmazottak Biztosító Intézete.....	45
3. Vasúti vállalatok betegségi biztosító intézetei.....	46
4. Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet.....	47
5. Dohányjövődék Országos Betegségi Biztosító Intézete.....	48
6. M. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézete.....	49
7. A m. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete.....	49
8. Bányatársaspénztárak.....	50
9. Közalkalmazottak betegségi biztosítása.....	51
10. Székesfővárosi Alkalmazottak Segítőalapja.....	52
11. Elismert vállalati nyugdíjpénztárak.....	53
12. Önálló foglalkozásúak nyugdíjintézetei.....	54
13. Mezőgazdasági munkavállalók szociális biztosítása.....	69
V. A dolgozó társadalom egészségének védelme.....	69
1. Munkahigiéne.....	72
2. A falu egészségvédelme.....	74
3. Szabadidő mozgalom.....	77
VI. Munkaközvetítés.....	79
Értelmiségi munkanélküliség leküzdése.....	79
VII. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap.....	83

VIII. Hadbavonultak és hozzátartozóiknak Szociális védelme.....	87
Hadisegélyek havi összegei.....	89
Zárószó.....	91
Bibliográfia	95
Általános szociálpolitika	95
Munkaidő.....	95
Fizetési szabadság.....	95
Legkisebb munkabér, munkabérpótlékok.....	96
Családi munkabér.....	96
Szociális lakástermelés.....	96
Társadalombiztosítás.....	97
Munkaegészségügy	97
Munkaközvetítés, munkapiac.....	98
Hadbavonultak és hozzátartozóiknak szociális védelme.....	98
Folyóiratok, évkönyvek.....	98